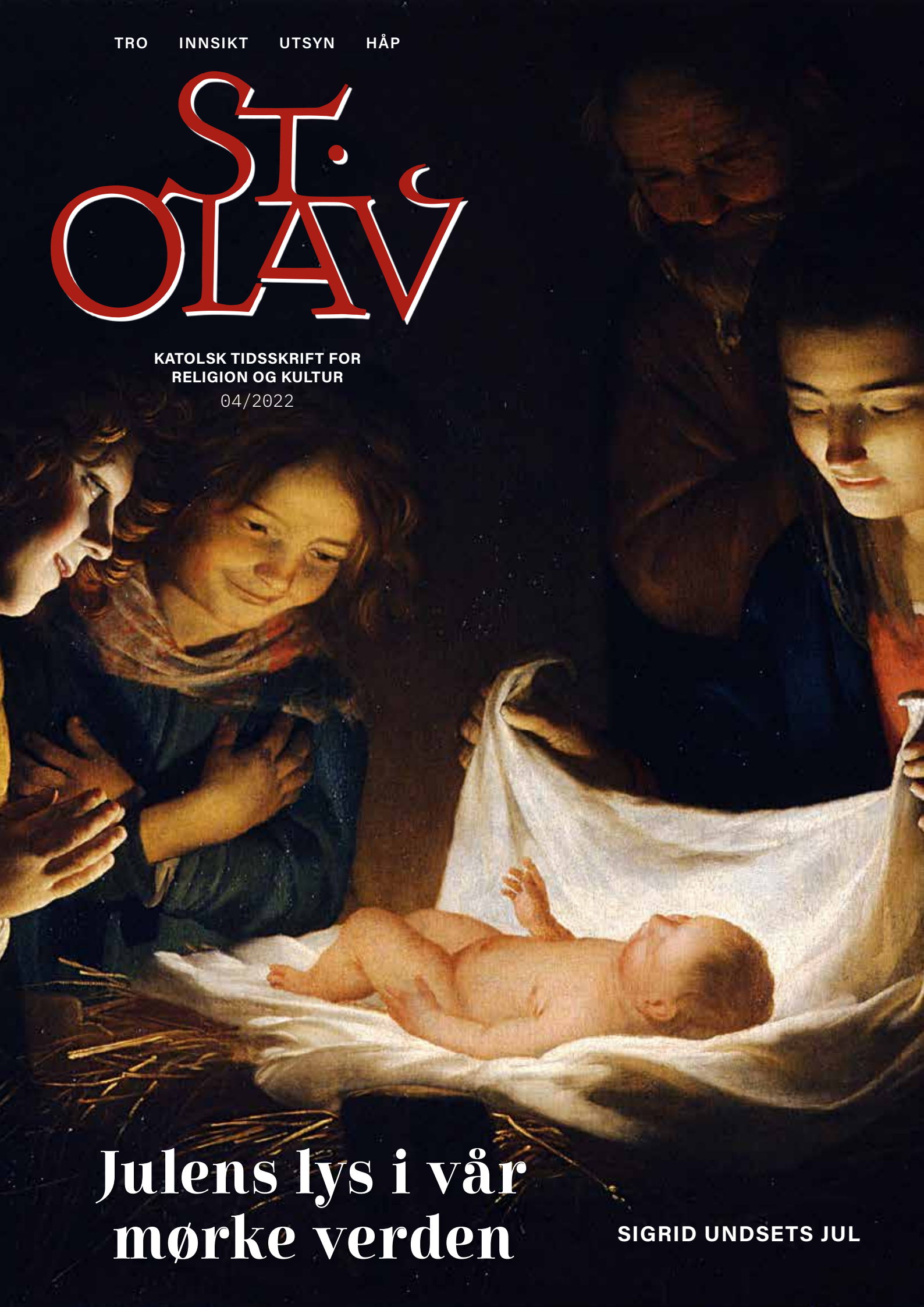

TRO INNSIKT UTSYN HÅP

ST. OLAV

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR
RELIGION OG KULTUR

04/2022

Julens lys i vår
mørke verden

SIGRID UNDSETS JUL

12
Pilegrimsvandring:
Retningen definerer
reisen

№ 04/2022

Innhold

Leder	3
Juleevangeliet i ny oversettelse	4
Biskop Berislav har ordet	7
Min tro: Sebastian Ekberg	8
Pilegrimsforsker: – Retningen definerer reisen	12
Jakten på Cicignon	16
Er polakker <i>hvite nok</i> for nordmenn?	20
Caritas: Sult og tørke i Afghanistan	26
Hun kom og ble: Jolanta fra Litauen	28
Katolsk profil: Rolf Jacobsen	34
Erkebiskob Erik Valkendorf får minnesmerke i Roma	40
Kirkevandring i Roma: S. Maria dell'Anima	44
Kardinal straffes med bot	47
Betraktninger ved Georg Fr. Rieber-Mohn	48
Aktuelt: Norge rundt	52
Aktuelt: Verden rundt	54
Klostertanker ved Sr. Hedvig Sophie	56
Guds ord ved p. Arne Fjeld	59
Salmenes bok: Rettferdighet bøye seg ned fra himmelen	60
Aktuelt: Pave Frans på bursdagsfeiring	61
Signert: Raghild H. Aadland Høen	63
Sannhetsserum: Engler på spissen	64

JUL

Sigrid Undset om julen	66
<i>Under julens stjerne</i> av Sigrid Undset	68
<i>Puer Natus Est Nobis</i> av Sigrid Undset	70
Jule-kviss ved Kristine Dingstad	72
Min julemiddag: Polsk fylt kål til julaften	74
Gavetips fra Trondheim	77

20

Sosiologen Ewa
Sapieżyńska spør:
Er polakker *hvite*
nok for nordmenn?

«I evangeliet hører vi om Jesus som ble igjen i tempelet og om foreldrene som lette etter ham i tre dager før de fant ham. Vi har lett etter Jesusbarnet og en av oss har funnet ham.»

SR. HEDVIG SOPHIE, SIDE 56

Fra Angelico: Maler, munk og skytshelgen	78
Debatt: Trond Bakkevig	81
Bokomtaler	82
Klipp	83
Musikk: Tre musikalske juletips	89
Aktuell profil: Vivian Pahn	90
Nytt om navn	91
In memoriam: Pater Michel Beckers	93
Utgangspunkt: <i>Morgenbønn (Matutin)</i> av Rolf Jacobsen	94

28
Hun kom og
ble: Jolanta fra
Litauen

Fred på jorden

Husker du hvor du var om kvelden tirsdag den 15. november? Hvis jeg skriver at det trolig gikk et plutselig rykk i deg den kvelden da du leste, så eller hørte nyhetene, vet du kanskje hva jeg tenker på.

JEG VET HVOR JEG var. Jeg var på korøvelse og slet litt (som vanlig), med å treffe tonene i *Confutatis* og *Lacrimosa* (*Lacrimosa dies illa qua resurget ex favilla judicandus homo reus: «Full av tårer vil den dagen være da mennesket gjenoppstår av glohaugen, tiltalt, og skal dømmes.»*) i Mozarts *Requiem*, da en av korets sopraner plutselig ba om oppmerksomhet: en russisk-produsert rakett hadde drept to mennesker på NATO-landet Polens territorium.

Det gikk umiddelbart et støkk av ubehag gjennom hele koret. De fleste tenkte trolig det samme som meg – og som deg: er ting nå ute av kontroll? Er NATO angrepet? Hvordan svarer de på dette? Går NATO til krig?

HELDIGVIS KJØPTE NATO seg tid, gjorde sine undersøkelser (sikkert i tråd med et etablert og drillet scenario), og uttalte seg først klart da de hadde sikker kunnskap: det var ikke et planlagt angrep, og ingen grunn til å slå tilbake. Ting roet seg ned.

Men likevel var den brutale krigen i Ukraina denne november-tirsdagen plutselig kommet svært nær oss. Freden, som vi i det trygge nord tar for gitt, syntes ikke så opplagt lenger. Vi har bedt for, sendt hjelp til og lidd med våre ukrainske brødre og søstre. Vi har håpet at krigshandlingene tar slutt, og at den freden vi er så heldige å leve under i vårt land, snart også kan senke seg over Ukrainas hardt prøvede og utpinte befolkning.

«FRED ER EI DET BESTE, men at man noget

vil», heter en ofte sitert linje i Bjørnstjerne Bjørnsons dikt «Jeg velger meg april». Mon det – er det noe bedre enn fred?

Tiden vi er inne i, advent, er tiden hvor vi venter på Jesu komme, Fredsfyrsten. «*Bara han kan ge oss den fredens och fridens fullhet som består*», som kardinal Anders Arborelius skrev i en refleksjon for noen år siden. Det er tiden for å be om fred på jorden og at Herren kommer for å gjøre oss alle til stiftere og byggere av fred. Og det er tiden for omvendelse: til at vi hver dag må gå ut og se Kristus i vår nestes ansikt.

«*I ADVENT FÅR VI OCKSÅ lära oss att längta tillsammans med Jungfru Maria som skall föda fredens furste till vår jord. I bön och överlåtelse väntar vi tillsammans med henne på honom. Hon som är fredens drottning hjälper oss att öppna oss för hans ankomst och bli hans lärjungar. Då kan vi också bli fredens budbärare och ställa vårt liv i hans tjänst, för att han genom oss skall sprida sin försoning åt alla*», skriver Arborelius.

Denne adventstiden ber vi for fred – mer enn noensinne. Vi ber for Ukraina og vi setter vår lit til Herren.

Fortsatt velsignet advent!

HANS ROSSINÉ

Redaktør

34

Katolsk profil:
Rolf Jacobsen

Juleevangeliet

Og det skjedde i de dager at det gikk ut befaling fra keiser Augustus om at hele verden skulle innskrives i manntall. Dette første manntallet ble holdt mens Kvirinius var landshøvding i Syria. Og alle dro av sted for å la seg innskrive, hver til sin by.

Også Josef dro fra Galilea, fra byen Nasaret, opp til Judea, til Davids by, som kalles Betlehem, siden han var av Davids hus og ætt, for å la seg innskrive sammen med Maria, sin trolovede, som var med barn. Og det skjedde mens de var der, at tiden kom da hun skulle føde, og hun fødte sin sønn, den førstefødte, og svøpte ham og la ham i en krybbe, for det var ikke rom til dem i herberget. Og det var noen gjeterere der i egnen som lå ute på marken og holdt nattevakt over hjorden. Og med ett stod en Herrens engel foran dem, og Herrens herlighet lyste om dem, og de ble livende redde. Men engelen sa til dem: «Frykt ikke! Se – jeg forkynner dere en stor glede, som skal bli hele folket til del: I dag er det født dere en frelser i Davids by; han er Messias, Herren. Og dette skal dere ha til tegn: Dere skal finne et lite barn, svøpt og liggende i en krybbe.» Og med ett var det med engelen en himmelsk hærskare som lovet Gud og sa: «Ære være Gud i det høyeste, og fred på jorden, i mennesker hans glede.»

Lukas 2, 1-14.

Oversatt av Kjell Arild Pollestad.
Hans nye oversettelse av hele Bibelen blir utgitt
neste år på Forlaget Press.

FOTO: CARITAS INTERNATIONALS

Gi en julegave til nødhjelp

Med din hjelp er vi på plass når katastrofer og kriser inntreffer. Det være seg i Ukraina eller i land i Afrika, Asia eller Latin-Amerika. Vi er til stede før, under og etter kriser.

En julegave til nødhjelp bidrar til sårbare mennesker får mat, husrom og annen hjelp. Når en krig bryter ut eller naturkatastrofer rammer, har vi **ingen tid å miste**. Da er det viktig at vi allerede har midler tilgjengelig, slik at vi kan igangsette arbeid umiddelbart.

Din julegave til nødhjelp redder liv!

Tusen takk!

Vipps: 91895

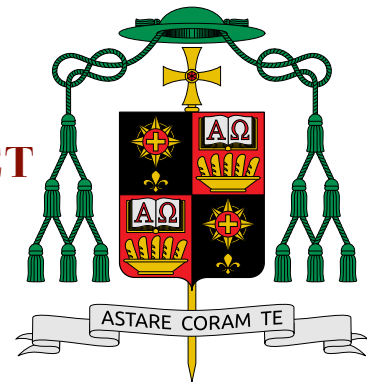
**Gavekonto:
8200.01.93.433**

(merk betalingen med jul)

**Bli fastgiver:
caritas.no/fastgivernod**

 **Caritas
Norge**

Elsk Jesus og Kirken!

Kjære troende, elsk Jesus og Kirken som er vår Mor!

«Så høyt elsket Gud verden, at han gav sin enbårne Sønn til pris – for å frelse fra undergang alle som tror på ham, og gi dem det evige liv i eie» (Joh 3,16).

Jeg ber dere alle ikke bare å bli i Kirken, men: Elsk Jesus og Kirken som er vår Mor.

Måtte disse ord av den hl. Therese av Jesubarnet også i denne Kirkens synodale tid bli dine og våre ord og bønner: «Jeg elsker deg, min Jesus, og jeg elsker den hellige Kirke, som er min Mor. Jeg husker at 'enhver akt av ren kjærlighet er av større verdi enn alt annet'».

Sammen med bønningen «Jeg elsker deg, min Jesus», har jeg, nesten fra begynnelsen av min tid i Tromsø, veldig ofte også bedt denne bønningen: For oss i Tromsø stift og for hele Den katolske kirke i Norge: Hjelp oss å forbli faste i troen, å leve sammen i enighet og tilskynde hverandre til nestekjærlighet og gode gjerninger.

MILLIONGAVER FRA VANLIGE TYSKE KATOLIKKER TIL NORGE – 103 millioner kroner bare i de siste 5 år.

Dette kunne vi lese 22. september 2022 på katolsk.no. Men beløpet er mye, mye større, når vi vet at foruten foreningen Bonifatiuswerk, har også mange (erke)bispedømmer og Ansgarwerk fra Tyskland hjulpet oss. Så stor nestekjærlighet og store gode gjerninger! Tenk på og glem ikke dette: Den katolske kirke i Tyskland har siden Kirkens

gjenkomst i Norge (1843) hjulpet vår katolske minoritet ved bønn, økonomisk støtte og en lang rekke biskoper, prester og ordenssøstre som har tjenestegjort i Norge.

Derfor ber vi hvert år på 33. søndag i det alminnelige kirkeår også denne bønningen: *Vi ber for Den katolske kirke i Tyskland, dens hyrder og troende, i takknemlighet for den hjelp og støtte den har gitt Kirken her i Norge. At deres nestekjærlighet må bære rik frukt og aldri glemmes.*

Så høyt elsket Gud verden, at han gav sin enbårne Sønn til pris – GOD JUL og GODT NYTT ÅR!

+ Berislav Grgić

+Berislav Grgić
Biskop av Tromsø

BLE DRATT INN I KIRKENS HJERTE

– Den katolske kirke er mer enn identitet. Den er ikke et perfekt fellesskap. Den er full av idioter, inkludert meg selv. Det som holder oss sammen, er Guds overnaturlige kjærlighet.

TEKST: LINDA THERESE UTSTØL

Sebastian Ekberg (34) bor på Bolteløkka i Oslo i en gammel bygård sammen med sin kone Ann Jeanette og deres fire små barn. Stua er så full av bøker som man forventer hos en doktorgradsstipendiat i dogmatikk på teologisk fakultet ved Universitetet i Oslo, med hyller fra gulv til tak. Det er en herlig blanding barneleker og ikoner som skaper en stemning av varme og tilhørighet.

OUTSIDER-IDENTITET

I pinsemenigheten Sebastian vokste opp i, fortalte de som kom til tro om sterke karismatiske møter med Gud. Man skulle forvandles radikalt av Den hellige ånd. Livet skulle gå fra svart til hvitt, fra synd til hellighet, over natten.

– Pinsebevegelsen har lenge vært knyttet til sosial gjenoppbyggelse. Det har vært en folkebevegelse parallelt med arbeiderbevegelsen, og har vært viktig for dem som levde vanskelige liv, sier Sebastian.

Hans menighet definerte seg imot den lutherske statskirken. De hadde en outsider-identitet selv om vekkelsesbevegelsen har blitt mer og mer del av majoriteten.

– I Norge har jeg inntrykk av at mange pinsekirker søker det spektakulære. Slik var det ikke der jeg vokste opp. De hadde blitt «rasjonelle» svermere som ikke drev med tungetale og slike ting. Det var viktigere med en radikal personlig omvendelse.

STORT GAP

– *Hvordan opplevdes det å vokse opp i en menighet som krevde en dramatisk troshistorie?*

– Jeg prøvde å sette meg inn i en sjels-tilstand hvor det skulle være mulig for meg og oppleve denne åndsdaopen. Men det var

vanskelig å skille mellom følelser og Den hellige ånd, sier han.

– *Identifiserer du deg fortsatt med det karismatiske?*

– Nei, og jeg tror mange som vokste opp slik, opplevde et for stort gap mellom hverdagen og det ekstravagante de lærte at sann kristendom skulle være.

Det kan skape en underlig forventning som gjør det vanskelig å forbli kristen, forteller Sebastian.

– Der tror jeg mystikerne har mye å lære oss. Man trenger ikke være redd for overnaturlige gaver, men det skal bygge opp Kirken, ikke bare din egen overbevisning.

I oppveksten opplevde Sebastian Guds nærvær, noe han fortsatt gjør. Og han mener erfaring er en viktig vei til tro. Han tror fortsatt på en Gud som griper inn i tilværelsen. Grunnen til at han forlot pinsebevegelsen var at han hadde spørsmål det ikke var rom for å stille.

SKRIFTEN ALENE

I tenårene leste han en bok om apologetikk og ble oppmerksom på filosofi.

– Det var spennende å se troen på Gud gjennom et analytisk fornufts-resonnement. Noe det var lite av i pinsebevegelsen.

Etter videregående, gikk han et år på folkehøgskole med fokus på filosofi, kristen etikk og bibelsyn. Han ble for første gang bevisst på at mange protestanter bygger identitet, kirkesamfunn og tro på «rett» bibelsyn.

– Det var et sjokk for meg. Jeg begynte å lure på om jeg kanskje ikke var protestant. Jeg var skeptisk til å sette skriften over alt annet.

Da han var 21 år gammel, begynte han å studere filosofi på Universitetet i Stockholm.

– Jeg var ganske naiv. Jeg tenkte at filosofene sikkert visste hvordan virkeligheten hang sammen. ▶

ET HOLDEPUNKT: – Troen er et fast holdepunkt, et anker. Den gir mening med livet. Troen gir et sunt syn på livet, på det å bli eldre, på det å møte døden en dag, sier Isak Ailu Eira (21) fra Kautokeino. Her inne i Vår Frue domkirke i Tromsø.

«Det var Den katolske kirken som kom til å være det som skulle fortsette å gjøre meg til en kristen. Nå fikk det briste eller bære. Jeg slang meg nærmest inn i armene på kirken. Det var den eneste og siste utvei både eksistensielt og intellektuelt.»

FAMILIELIV: Han oppga tanken om klosterkall da han fant noen han heller ville gi seg hen til for resten av livet.

«Vårt liv får en større betydning ved at det blir mindre viktig. Det er viktig i en kultur hvor alle er så opptatte av sitt eget og seg selv.»

Han forteller at i Sverige er fagfeltet ofte både anti-metafysisk og anti-religiøst.

– Filosofien man lærte var rasjonalistisk på en snusfornuftig måte, og alt annet måtte ties om.

TIDEBØNNER

Sebastian sier han fikk noen nyttige verktøy med seg på veien, men flyttet etter noen semestre over til teologisk fakultet i Lund. Her måtte det vel finnes de som tenkte dypt om tro, og kunne gi en litt bredere innføring i filosofi, teologi og historie? Noen som kunne hjelpe ham å forstå den tradisjonen og helhetsperspektivet vi kristne er arvtakerne til?

Han flyttet inn på Laurentiistiftelsens studenthjem, et høykirkelig luthersk studenthjem. Her kom han inn i en rytme av tidebønner og det liturgiske, og sammen med det filosofiske, ble det avgjørende for hans studietid.

Før han flyttet til Lund hadde han fått en liten smakebit av dette på Bjärka-Säby, som selv med sitt utspring i pinsebevegelsen, har en uttrykksform inspirert av de historiske, apostoliske kirkene.

– I det liturgiske fant jeg stor frihet. Nå var det ikke lenger jeg som skulle sitte og lese Bibelen, men Bibelen som skulle lese meg.

MÅTTE BLI KATOLIKK

Sebastian hadde kommet til et punkt hvor han måtte begynne å sette seg inn i hva det betyr å være katolikk. Han hadde allerede tatt kurs på Newmaninstituttet i Uppsala og truffet katolske legfolk, nonner og prestestudenter som levde en helhetlig tro med både humor og alvor. Det var en veldig attraktiv tro.

Han begynte å gå på troskurs i St. Thomas av Aquinos katolske kirke i Lund, som han fortsatt regner som sin menighet.

– Jeg snakket teologi med flere professorer som var medlem av menigheten, men til syvende og sist var det en eksistensiell beslutning. For meg ble det tydelig at skulle jeg kunne kalle meg kristen, måtte jeg bli katolikk.

Sebastian forteller om en dyp glede, nesten som en forelskelse i den første tiden som katolikk.

DOBBEL FORELSKELSE

Det samme året som han ble tatt opp i Kirkens fulle fellesskap, skjærtorsdag 2013, giftet han seg også med sin forlovede Ann Jeanette. De møttes i 2011, begge med pinsebakgrunn, begge hadde allerede tenkt på å konvertere til Den katolske kirke, og begge hadde til og med lurt på om de hadde et klosterkall.

– Det fantes en frihet i det livet som tiltrakk meg. Hadde det ikke vært for Ann Jeanette, så kan det hende jeg hadde blitt munk. Men da jeg møtte henne, forsvant den tanken.

– Vi trengte en kirke som erkjente det sakramentale livet vi inngikk i. Vi var forelsket, men ekteskapets mål er den dype kjærligheten. Den man oppnår etter å gi seg selv hen til den andre gjennom et helt liv.

– *Var det samme forventning knyttet til Kirken?*

– Absolutt! Vi var omgitt av mange eldre, kloke mennesker som hadde vært katolikker lenge. De viste oss en bærekraftig måte å være katolikk på, midt i alt, de isolerte seg ikke i en romantisert og nostalgisk versjon av Kirken.

Sebastian tror det kan være fristende for konvertitter å ville tilbake til en enklere tid, en myteomspunnet tilværelse i Skandinavia før reformasjonen.

– Vår forståelse av oss selv var at vi var en innvandrermenighet. Ja, vi var i kontinuitet med Den globale katolske kirke, men vi var ikke de eneste restene av en svensk gullalder, med et mål om å gjenopplive «det kristne Sverige».

GUDS KJÆRLIGHET

Sebastian tror ikke Kirken er som andre fellesskap.

– Vår tid er så pluralistisk. Vi søker gjerne en sterk identitet som kan redde oss fra det flyktige. Som kristne har vi fått en visshet, men man må kunne ta denne vissheten og leve med den uten å gjøre det til en snever identitet eller noe som skal beskytte fra tilværelsens kompleksitet.

Han fortsetter:

– Det er ikke særlig behagelig å være katolikk. Det er ikke gitt at andre katolikker er mine favorittmennesker. Kirken er full av idioter, inkludert meg selv. Jeg tror ikke at Kirken skal være et perfekt samfunn på jorden. Selvsagt er det ekstra tragisk når man ikke elsker hverandre innad i Kirken, men jeg tror det som binder katolikker sammen er Guds overnaturlige kjærlighet til oss. Og det er bare gjennom dette at Kirken fortsetter å eksistere.

TENKENDE MENNESKE

– *Var det mye som var vanskelig og uforståelig i møte med Den katolske kirke?*

– Den er noe annet enn en samling oppfatninger, en liste med punkter hvor du er enig i minst 90 prosent.

Det er viktigere at man tror på Kirkens autoritet som forvalter av Guds åpenbaring, som forent med Kristus selv og som formidler av visdommen om livet i Kristus.

– Det betyr ikke at man ikke kjemper med å tilegne seg Kirkens lære eller moral, og det betyr ikke at man alltid opplever argumentene som overbevisende. Det finnes deler av troen som er mysterier, sier Sebastian.

For ham er det å være katolikk mer enn å lære seg katekesen og så bare jobbe med sin personlige hellighet. Han tror det moderne mennesket også må være tenkende i mye større grad enn tidligere.

Innforstått i Sebastians tillitt til Kirken ligger det også at han ikke nødvendigvis vet hva som er det beste for ham selv. Det har kanskje gjort det vanskelige lettere, sier han.

– Tro, håp og kjærlighet er helt nødvendige for denne ørkenvandringen. Det er klart det finnes oaser, teologi, trøst og sakramenter som gir oss styrke, men livet i Kirken er ingen instant gratification. Vårt liv får en større betydning ved at det blir mindre viktig. Det er viktig i en kultur hvor alle er så opptatte av sitt eget og seg selv.

– Det er derfor jeg elsker å være katolikk, det er noe helt annet. Det er å få næring fra Kirken og Kristi hjerte.

DEN HELLIGE ÅND - OG DOKTORGRAD

I 2015 tok Sebastian en mastergrad ved University

of Notre Dame i USA. Det som motiverte ham til å studere videre var oppmuntring fra professorer, ønsket om å forstå, og en misnøye med egne svar.

I Sebastians doktorgradsprosjekt kan vi se erfaringer fra hele hans troshistorie. Ekspinsevennen som forsker på Den hellige ånds plass i Den katolske kirke.

– Katolsk teologi anklages for å ha mistet Den hellige ånd på veien. Vi snakker kanskje for lite om Den hellige ånd, men dette er heller et moderne problem enn et historisk problem i Kirken. Alt Gud gjør, gjør Han ved Den hellige ånd. Ånden skaper, frelser, opplyser, og gjør oss mer lik Kristus. Den hellige ånd er den som gjør sakramentet til et sakrament!

– Det finnes et poeng i å ikke henvende seg til Den hellige ånd hele tiden. Vi relaterer lettest til Kristus, som peker på Faderen, men det er hele tiden Ånden som binder dem sammen og åpenbarer Sønnen for oss. Så et litt sterkere fokus på Ånden tror jeg er bra. Det er viktig å forstå Åndens sentrale plass i Den katolske kirkes liv, sier Sebastian Ekberg. •

DYP KJÆRLIGHET:
Sebastian forelsket seg i sin kone og Kirken samtidig. Det ble viktig for dem at kirken de tilhørte så på ekteskapet som et sakrament.

PILEGRIMSFORSKER: – Retningen definerer reisen

Det er ikke mange i Norge som har doktorgrad i pilegrimsvandring, men det har Hannah Kristine Bjørke Lunde, både i teori og i praksis. ▶

TEKST OG FOTO: RAGNHILD H. AADLAND HØEN

GAMMELT: Selja har vært Norges *eldste pilegrimsmål helt siden år 996 da kong Olav Tryggvason ifølge Kirkens legende fant relikviene etter den hellige Sunniva, *Patrona Norvegiae*, Norges kvinnelige skytshelgen.

Når du skal forske på moderne norsk pilegrimsvandring må du jo prøve det ut selv. Det brakte forskeren på vandring over sjø og land langs Sunnivaleia til den hellige øya Selja.

VEIEN BLIR TIL MENS DU GÅR

Mange kjenner henne fra den populære praktboken «St. Sunniva – Irsk dronning, norsk vernehelgen» som kom ut før jul i fjor. Der skrev Hannah Kristine Bjørke Lunde kapittelet «Pilegrim med vandresko og årer: Aktualiseringer av St. Sunniva gjennom fornyede pilegrimspraksiser». Nylig disputerte hun ved Universitetet i Oslo.

– *Hva var det som fikk deg til å skrive en doktorgrad om pilegrimsvandring?*

– For å svare med en pilegrimsmetafor, så blir veien til mens du går. Det begynte med at jeg møtte en som forsket på moderne pilegrimsvandring. Deretter kom det en utlysning til prosjektet «Stories of Heritage», om historiske pilegrimsveier som blir gjenopptatt. Det er ikke forsket så mye på pilegrimsvandring i Norge, og i den grad det er forsket på, har man hovedsakelig tatt for seg Olavsledene til Nidaros. Jeg bestemte meg for å skrive om Selja allerede før jeg hadde vært der, forteller forskeren.

Hun hadde egentlig tenkt *bare* å skrive om Selja og Sunnivaleia.

– Men ved å også ta med Olavsledene fikk jeg fram forskjellene og ulikhetene mellom Selja og Nidaros som pilegrimsmål. Her har vi både Sunniva og Olav, en mann og en

kvinne, som hører hjemme i ulike landsdeler; den ene på en liten øy, den andre i Norges tredje største by. Det gjør at både pilegrimsveiene og -erfaringene blir ulike.

STOR BETYDNING

– *Hva fascinerer deg med Selja?*

– Det er utrolig hvor stor betydning Sunniva og Selja har hatt på Vestlandet, og hvor lite jeg likevel visste om Sunniva og Selja før jeg gikk i gang. Det har virkelig vært fascinerende å sette seg inn i dette. Selja er et spesielt sted. Det er noe ved det stedet, sier 35-åringen.

– *Mange nordmenn i dag mangler et vokabular for religiøse opplevelser. «Et helt spesielt sted» blir da den nærmeste beskrivelsen de kommer. Og det er jo riktig, for ordet hellig betyr nettopp utskilt, annerledes, spesielt – fordi det tilhører Gud på en spesiell måte?*

– Det er akkurat den følelsen man får på Selja. Det er helt spesielt der, slik mange jeg har pratet med i løpet av prosjektet beskriver det. Du kan få følelsen av å reise tilbake i tid, både gjennom klosterhistorien og gjennom det konkrete helgenanlegget som fortsatt ligger der tusen år senere. Selv er jeg vant til å bo i byen. Det er noe med roen på Selja.

– Jeg synes også det er fascinerende å se hvordan katolske, lutherske og ortodokse parallelt trekkes mot Selja, fra ulike kanter. Kanskje det blir mitt post doc.-forskningsprosjekt?

SKJER MYE

– *Visste du at i år var det for første gang en samling av også*

«Det var noe helt annet å komme fram sammen med pilegrimene, der det var tent lys i Sunniva-hulen og gjort klart til gudstjeneste med blomster på alteret. Plutselig var hulen et kirkerom.»

karismatiske kristne var på Selja rundt den 8. juli? De var over 100 som var samlet for å be for Norge fra Selja.

– Nei, det visste jeg ikke. Det er interessant, og gledelig, at også de samles der! Det skjer mye på Selja nå. Bare fra da jeg begynte i 2018 og fram til nå har det skjedd så mye at jeg har jeg hatt vansker med å holde tritt med mitt eget prosjekt, forteller Hannah Sofie og smiler.

Hun er selv oppvokst i en karismatisk familie. I dag trives hun med å gå på filosofikafé i Fagerborg kirke – og altså med å gå pilegrim.

– Det å gå pilegrim skaper et tolkningsrom som flere kan føle seg hjemme i enn å gå til en gudstjeneste. Pilegrimsvandring kan bli en vei til en kobling til noe religiøst.

ANDRE TYPER MØTER

Sommeren 2019 ble pilegrimsforskeren med på en organisert vandring langs Sunnivaleia – en vandring som går over sjø og land fra øya Kinn utenfor Florø og til «den heilage øya» Selja like ved Stadt. Fullblods feltarbeid.

– Jeg fikk kjenne litt på det som mange av langvandrerne forteller om: Du kommer inn i et eget modus når du går så lenge. Det å gå, spise og sove blir det eneste du trenger å tenke på. Det er luksus å ha sakte tid i vår tid. De fleste av oss har ikke de rommene i hverdagen vår.

En av de tyske pilegrimene jeg gikk med langs Sunnivaleia, fortalte at hun går en ny pilegrimsvandring hver sommer. Selv har jeg ikke vært på vandring mer enn en uke om gangen, men jeg skjønner hvorfor folk blir bitt av basillen, sier Hannah Kristine.

Samtalene hun hadde med medvandrerne viste det samme som hun hadde lest om i litteraturen:

– Folk forteller at de får kontakt med hverandre på en annen måte. Det skaper andre typer møter, og det gjør at man kan prate også om dype ting med folk man ikke har møtt før – langs veien, og i pilegrimsherbergene.

SJØFARENDE PILEGRIMER

I middelalderen var båt den raskeste og letteste måten å reise på i Norge. Det var derfor også den vanligste fremkomstmetoden for pilegrimer, enten målet var Selja eller Nidaros.

– Det er deilig at du skriver om sjøfarende pilegrimer. For vestlendinger er det frustrerende med østlendingenes oppfatning av at det er bare innlandet som har ekte pilegrimer?

– Det handler om hvordan du definerer en pilegrim. De som definerer det som vandring, føler at begrepet – vel, *utvannes* – når man inkluderer vann og båt i reisen. Her er det spenninger og ulike syn. Men det er klart det oppleves som frustrerende når staten kaller noe en «nasjonal pilegrimssatsning» uten at alle pilegrimsledene føler seg inkludert.

– Jeg har inntrykk av at for katolikker er selve pilegrimsmålet mye viktigere enn det er for protestanter. For protestanter virker det mer som at selve vandringen er målet?

– Spesielt innenfor nyåndeligheten fokuserer man mye på veien. Så er spørsmålet: Hva er forskjellen på å gå en DNT-tur og en pilegrimsvandring? Det er *retningen* som definerer reisen. Jeg har inntrykk av at det å besøke Selja som *pilegrimsmål* i mange tilfeller tillegges mer fokus enn å nå pilegrimsmålet etter vandringer langs innlandsledene til Nidaros, der reiseveien gjerne er mer sentral. Men også på Selja går man jo ofte iallfall en liten pilegrimsvandring, fra Bø og ut til klosteret.

SPESELT STED: – Det er fascinerende hvor stor betydning Sunniva og Selja har hatt på Vestlandet. Selja er et spesielt sted. Det er noe der, sier Hannah Kristine Bjørke Lunde, forsker i kulturhistorie ved Universitetet i Oslo.

TURISTER VERSUS PILEGRIMER

Den første gangen Hannah Kristine Bjørke Lunde kom til Selja, var det med en helt vanlig turistgruppe. Den andre gangen kom hun sammen med pilegrimene fra Kinn.

– Det var to helt forskjellige opplevelser. Hva vi vet – og hva anledningen er – påvirker hvordan vi opplever noe. Det var noe helt annet å komme fram sammen med pilegrimene, der det var tent lys i Sunniva-hulen og gjort klart til gudstjeneste med blomster på alteret. Plutselig var hulen et kirkerom. Turisterfaringen og pilegrimserfaringen var to helt forskjellige ting. Nå har jeg ikke bare hørt om det, men selv erfart forskjellen. Det er også to ulike opplevelser å være på Selja sammen med noen versus å være der alene. En gang var jeg på Selja helt alene i over en time. Det var... veldig spesielt. Jeg skjønner hva folk snakker om når de sier de har en følelse av å bli dratt tilbake til Selja, sier Hannah Kristine Bjørke Lunde. •

«Slottet» Cicignon vokste opp i, fremstår i dag som forfallent og lite egnet til å inngå i 400-årsjubileet. Her burde noen EU-penger komme til unnsetning for å hedre minnet til mannen som la grunnplanen for det moderne Trondheim.

«Natten til 19. april 1681 brant Trondheim. En ny by skulle bygges opp igjen fra grunnen av. Det krevde en plan. Generalmajor Cicignon fikk oppgaven.»

JAKTEN PÅ CICIGNON

Han ble født i Luxembourg for 400 år siden og endte som byplanlegger i Norge. General Johan Caspar de Cicignon formet Trondheim og brakte med seg viktige impulser fra motreformasjonen til vårt land. Han døde i Fredrikstad, der en hel bydel bærer hans navn.

TEKST OG BILDER: NILS HEYERDAHL

Et uvanlig frimerke gjorde meg oppmerksom på at det nærmet seg et jubileum. Det sto på et brev fra pater Michael Jensen OSB, benediktiner-munk i St.Maurice-abbeditet i Luxembourg og fast leverandør til «Klostertanker» her i bladet. Dette var mer enn et vanlig frimerke, det var en hel «blokk» som det heter blant filatelister: De to frimerkene med sine tagger befant seg inne i en større, dekorativ flate med en rekke detaljer som pirret nysgjerrigheten (se bilde!).

Da jeg noen uker senere oppholdt meg som gjest i broder Michaels abbedi, nevnte han at stedet som Cicignon kom fra, lå bare noen kilometer unna. Jeg bestemte meg for å dra dit for om mulig å finne jubilentens røtter. Men først litt om hans meritter.

HAN BLE FØDT i landsbyen Oberwampach, uvisst nøyaktig hvilket år. Det er vanlig å anta 1625, så Posten i Luxembourg er tidlig ute med forberedelsene til jubileet. Han tilhørte en adelslekt og slo inn på en karriere som offiser. Etter å ha deltatt i flere kriger ble han oppdaget og hyret av stattholderen Ulrik Frederik Gyldenløve. Han kom til Norge i 1662, ble kommandant i Bergen og senere det samme i Fredrikstad.

NATTEN TIL 19. APRIL 1681 brant Trondheim. Byen med krokete middelaldergater ble lagt i aske. En ny by skulle bygges opp igjen fra grunnen av. Det krevde en plan. Generalmajor Cicignon fikk oppgaven, med generalkvartermester Anthony Coucheron som assistent, og kom derved til å skrive seg varig inn i byens og landets historie. ▶

Over en døråpning: to adelige våpenskjold, det ene fra farens familie, det andre fra morens.

Det er den verdenskjente norske designeren og gravøren **MARTIN MÖRCK** som har laget den flotte frimerke-blokken for Luxembourgs postverk. I et intervju i bladet *PhilatéLux* forteller han at han ville berette en hel historie ved hjelp av noen få, sentrale elementer. Trondheimskartet fra 1681 viser hva Cicignon er mest kjent for. På det ene av frimerkene ser vi Cicignons familievåpen, det andre viser hans portrett. I nedre høyre hjørne gjengis en gammel tegning av stedet der Cicignon vokste opp. Og så har Mörck skrevet, med samme grafiske stil som på det gamle kartet, først på latin og så på fransk, at Cicignon hadde vært godsbesitter i Oberwampach, at han hadde utmerket seg som armésjef og at han døde i Fredrikstad, Norge.

De som tidligere har skrevet om Cicignons byplan for Trondheim, har ikke vært klar over – eller tatt hensyn til – at ideer og prinsipper i denne planen åpenbart var intimt knyttet til religiøse motiver og forestillinger som katolikken Cicignon brakte med seg fra kontinentet, hundre år etter reformasjonen. Æren for at dette er kommet for en dag har kulturhistorikeren Eystein M. Andersen, som først publiserte sine funn i Fortidsminneforeningens Årbok 2015 og deretter la dem frem i sitt olsokforedrag i Trondheim i 2019. På *katolsk.no* kan du finne hele foredraget, om du søker på «Cicignon». Her skal bare nevnes noen punkter.

I middelalderen var det et ideal for utformingen av byer, at de skulle strebe mot å gjenspeile noe av det himmelske Jerusalem, Guds by. Slike og lignende kristne forestillinger ble videreført i arkitektur, haugutforming og byplanlegging under renessansen og barokken. Med Roma som forbilde brukte kirken disse ideene under motreformasjonen når bygninger, byområder og hele byer skulle utformes. Jesuittene var særlig aktive. Byplanteori var en viktig del av den militære utdannelsen Cicignon hadde fått. Han hadde den nødvendige kompetanse for oppgaven i Trondheim.

MED EN GPS SOM STØDIG VEIVISER, satte jeg kursen mot generalmajorens fødested. Veien snodde seg gjennom et fredelig og frodig kulturlandskap, der bondegårdene gjerne klynger seg sammen i landsbyer.

Det var nok tryggest slik, for i dette lille storhertugdømmet med 640 000 innbyggere og tre offisielle språk, har kriger rast med jevne mellomrom gjennom historien. Sist for snart 80 år siden, da et av de blodigste slag under Andre verdenskrig fant sted akkurat rundt Cicignons landsby. Ardenneroffensiven kostet tyskerne deres siste reserver og ble avgjørende for det tyske nederlaget. Ikke å undres over at politikere fra Luxembourg var pådrivere i utviklingen av et forenet og fredelig Europa, tenker jeg, mens jeg nærmer meg målet. På Cicignons tid var landets politiske ledelse, storhertugen og adelen, ikke kommet til samme erkjennelse. Han var militær kommandant, men heldigvis av et slag som bygget mer enn han ødela ved krigsherjinger. Og som engasjert katolikk var han aktiv på en annen front.

STATTHOLDER GYLDENLØVE TOLERERTE at han arbeidet aktivt for sin katolske tro. I det dansk-norske, lutherske kongeriket fantes det på den tid – i hemmelighet – både gammeltroende familier og enkeltpersoner som var blitt katolikker etter studiereiser eller misjonspåvirkning. Cicignon opprettet et jesuittisk misjonskontor i Fredrikstad, han skaffet feltprest til sine katolske leiesoldater og da han mot slutten av sitt liv slo seg ned i Fredrikstad, sørget Gyldenløve for å gi byen religionsfrihet av hensyn til denne sin katolske undersått! Jesuitter stasjonert på Cicignons gård Trosvik drev undervisning

«Men hvor var slottet? Etter å ha kjørt frem og tilbake mellom de små gatestubbene, uten å se hverken mennesker eller slott, holdt jeg på å gi opp.»

og misjonsarbeid, og de formidlet sakramentene til katolikker som oppsøkte dem.

Tilbake til oppdraget i Trondheim. Kristen tall-symbolikk var ofte en integrert del av europeiske byplaner og arkitektur den gangen, knyttet til troen på at det harmoniske og guddommelige i verden kunne uttrykkes gjennom tall, med henvisning til at Gud har «ordnet alle ting etter mål og tall og vekt» (Visdommens bok 11,21). Ideen om sammenheng mellom form og tall i den jordiske og himmelske verden, holdt seg til godt inn på 1700-tallet. Det var naturlig for den trosengasjerte Cicignon å anvende religiøs tallsymbolikk i utformingen av gatenett og torg i Trondheim, ifølge Eystein M. Andersen.

JOMFRU MARIA FIKK EN FREMSKUTT Plass i motreformasjonens kamp for å styrke Den katolske kirke. Tallet 5 ble knyttet til henne. Hun hadde overtatt mange av Venus' attributter, slik som pentagrammet – den femtaggete stjernen. Venus-stjernen ble sett på som Marias stjerne. Den femtaggete stjernen har 10 sider, og Trondheims byplan fikk 10 hovedgater totalt. 10 i form av 2x5 kan også spille på lignelsen om de fem kloke og fem uforstandige jomfruer (brudepiker) som skulle i bryllup (Matt. 25,1-13).

Eivind M. Andersen viser til at 10 i kristen allegorisk eksegese ofte ble knyttet til de ti moselovene og de gode handlingers fullkommenhet. 10 var et symbol for kristusmonogrammet, satt sammen av XP som de to første bokstaver, Chi og Rho, i det greske Xristos. Det romerske tallet X ble også knyttet til Kristi kors og Xristos. På denne måten kan antallet gater i Cicignons byplan forbindes med jomfru Maria og Kristus. Men 10 symboliserte også, i tradisjonen fra antikken, helhet og perfektjon, gjerne knyttet til Guds trone i det himmelske paradiset. 10 var det perfekte tall, skaperens gylne nummer.

Cicignons katolske tro har sannsynligvis bidratt til flere av planens karaktertrekk. Ikke bare i tall-symbolikken, men også i inspirasjonen han hentet fra utformingen av barokkens Roma og i referanser til Jerusalem og Salomos tempel.

MED ETT MÅ JEG FORLATE TANKENE om det monumentale og barokke Trondheim og bråstoppe. Jeg er fremme i Oberwampach, men må innrømme at jeg hadde forestilt meg noe annet. Noe i retning av

Min lokale guide i Oberwampach

et velregulert lite landsbysamfunn med butikk, kafé, og fremfor alt et vakkert lite slott, selve *chateaux-et* der byplanleggeren vokste opp. Kanskje sågar et lite Cicignon-museum som forberedte seg på et jubileum?

Det jeg fant, var lite mer enn et veikryss, omgitt av tettliggende bondegårder og bolighus. Men hvor var slottet? Etter å ha kjørt frem og tilbake mellom de små gatestubbene, uten å se hverken mennesker eller slott, holdt jeg på å gi opp. Men så fikk jeg øye på en mann som arbeidet ute på marken. Den vennlige bonden ble så positivt overrasket over at det kom en fra Norge for å besøke Cicignons fødested, at han slapp hva han hadde i hendene, satte seg i bilen sin og kjørte foran meg like til en grå bygning som jeg intetanende hadde kjørt forbi flere ganger. Jo da, det var en stor bygning, men ikke spesielt prangende, og den hadde knuste vinduer og andre triste tegn på forfall og manglende ettersyn. Her var det lenge siden noen hadde bodd! Restene av to adelige våpenskjold over en dør bekreftet at dette var stedet. Her hadde Cicignon trådt sine barnesko. Og det var dette lille slottet, med sidebygninger og uthus, som rettferdiggjorde den flotte tittelen han står oppført med på frimerke-bloggen: «proprietary».

Sic transit gloria mundi.

Litt vemodig til sinns, men også med noen tanker om historiens gang og menneskenes forunderlige liv her på Jorden, vendte jeg tilbake til benediktinerabbedit. •

ER POLAKKER «HVITE NOK» FOR NORDMENN?

Sosiologen Ewa Sapieżyńska er en av de 105.477 polakkene som bor i Norge. Hun har nettopp utgitt boken «Jeg er ikke polakken din». Den handler om å være polakk i Norge.

INTERVJUER: MARTA TOMCZYK-MARYON FOTO: TOR STENERSEN

«Er Norge et klasseløst samfunn? Hvem i det norske samfunnet gjør de såkalte 'drittjobbene', de lavest lønte som har arbeid som tærer på kroppen, slike som hotellrenhold? Hvem tar seg av våre eldre og syke? Hvem leverer maten din på døra? Hvem får dårligst betalt?».

UTDRAG FRA JEG ER IKKE POLAKKEN DIN

«Jeg lurer på alvor hvor mange nordmenn med doktorgrad som får tilbud om vaskejobb fra NAV?», siteres Beata i avhandlingen.

UTDRAG FRA JEG ER IKKE POLAKKEN DIN

Ewa Sapieżyńska (f. 1980) - er født og oppvokst i Polen. Hun flyttet til Norge i 2004, er sosiolog og jobber som politisk seniorrådgiver i Redd Barna. *Jeg er ikke polakken din* er hennes første bok.

Ewa Sapieżyńska siterer en SSB-rapport fra 2020, som viser at **39 prosent** av innvandrere opplevde diskriminering i Norge.

I følge Fafo-rapport fra 2021 mener fire av ti polakker bosatt i Norge og med jobb innenfor bygg og anlegg, at de tjener mindre enn norske kolleger i samme jobb.

Det bor **105.477** polske innvandrere i Norge. De utgjør den største innvandrerguppen i landet. På andre plass kommer litauere, med **42 027** innvandrere.

Antall norskfødte barn av polske foreldre ligger på **15 929**.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Boken, som har fått gode anmeldelser, forteller om rasisme, fremmedhet og fordommer, men også om tilhørighet, drivkraft og møter mellom mennesker. Den er en appell om å vise større empati og solidaritet overfor andre.

EN BOK FOR ALLE

– *Hvorfor og for hvem har du skrevet boken?*

– Boken er egentlig for alle. Jeg ble berørt av det som skjedde i Norge da Black Lives Matter-bevegelsen startet og av personlige historier om hverdagsrasisme som da begynte å strømme i norske medier. Etter hvert la jeg merke til at polakker, Norges største innvandrerguppe, ikke deltok i denne debatten. Da bestemte jeg meg for at jeg ville skrive om diskrimineringen jeg selv har opplevd. Tidligere har jeg skrevet mange artikler for polske medier om norsk politikk, og positive, interessante ting som skjer i Norge. Jeg er glad i verdier og idealer som Norge er bygget på, slik som arbeidsrettigheter, likestilling, velferdsstaten, men i denne boken skriver jeg om det jeg har vært stille om hittil. Den er ment som både en «kjærlighetserklæring» og et «bekymringsbrev» til Norge. Hvis man elsker noen, må man hjelpe dem til å se ting som de ikke ser selv.

– *Hvordan var det å skrive boken og snakke rett fra leveren om rasisme i Norge?*

– Det er ikke lett å stå i rampelyset og fortelle om at man har opplevd diskriminering. Man vil gjerne glemme det og bare snakke om gode ting. Jeg har basert boken både på mine og andre polakkers erfaringer. Jeg har snakket med 30 polakker som bor i Norge og

har valgt folk fra ulike miljøer, med ulik bakgrunn og alder. Jeg ville vise at vi er en mangfoldig gruppe.

– *På bokomslaget står det: «En skarp, ærlig og sårbar fortelling om rasisme og likeverd». Boktittelen «Jeg er ikke polakken din» henspiller på «I Am Not Your Negro», en film basert på en tekst av den afro-amerikanske forfatteren James Baldwin. Hvordan forstår du begrepet rasisme?*

– Vanligvis snakker vi om rasisme i betydningen: diskriminering basert på hudfarge. Men ifølge internasjonale definisjoner, omfatter rasisme også diskriminering basert på avstamning, nasjonalitet eller etnisk opphav. Det er på tide å snakke om at hvite mennesker også blir diskriminert av andre hvite og at dette skjer i Norge og i andre europeiske land. Boken min er en oppfordring til mer empati og solidaritet mellom mennesker.

STRUKTURELL DISKRIMINERING

– *Boken viser at polakker ofte er satt i bås og sett ned på. Men er alle tilfellene rasistiske eller bare et resultat av stereotypier?*

– Stereotypier kan være både negative og positive. Da jeg som europeer var i Sør-Amerika, møtte jeg positive stereotypier. Problemet er negative stereotypier som da blir til fordommer og resulterer i diskriminering. Polakker og mange andre minoriteter i Norge opplever strukturell diskriminering på arbeids- og på boligmarkedet. I boken min siterer jeg et norsk felteksperiment med 1800 fiktive jobbsøknader. Eksperimentet viste at sannsynligheten for å bli kalt inn til et jobbintervju reduseres med om lag 25 prosent når søkeren har et utenlandsk klingende navn. Det er mye vanskeligere å forske på diskriminering på boligmarkedet. Der har du å gjøre med private utleiere som kanskje ikke vil leie ut leiligheten sin til visse typer mennesker. Da jeg selv leide en leilighet på vestkanten i Oslo, sendte naboen et brev til utleieren og ba henne om å fjerne etternavnet mitt fra postkassen. De argumenterte med at verdien på alle leilighetene i bygget skulle synke om navnet mitt

«Jeg har skrevet denne boka fordi rasisme er noe som mange av oss som lever i Norge, opplever i hverdagen, uten at storsamfunnet ser det».

UTDRAG FRA JEG ER IKKE POLAKKEN DIN

forble på postkassen. Jeg skriver om andre som har opplevd lignende ting, for eksempel Rafał som forsøkte å leie en leilighet i Oslo vest. Da ingen ønsket å leie ut til ham, tilbød han å betale 2000 kr mer i husleie per måned. Det hjalp heller ikke. Han fikk høre fra en megler at eieren ville heller tjene mindre, men leie ut til etniske nordmenn. Eller ta historien om Zofia, som måtte endre for- og etternavnet sitt for å kunne bli invitert til visninger. Jeg forteller også om min egen bror som opplevde lignende behandling som meg da han bodde i København. I fire år ble navnet hans jevnlig fjernet fra postkassen i huset der han bodde. Det sier litt om denne typen diskriminering.

«DE DUMME POLAKKENE»

– I boken forteller du om mange opplevelser du selv har hatt. Hvilken av dem var vanskeligst?

– Det mest smertefulle var da jeg kom på en visning, og før jeg rakk å åpne munnen fikk jeg høre fra eieren at det ikke var lys der fordi «De dumme polakkene må ha kuttet kablemen mens de jobbet». Mannen antok visst at dette bildet av polakker som «dumme» var noe vi kunne le av sammen. Hvordan og når

kunne jeg da ha nevnt at jeg selv var polsk? Dette var så trist, jeg gikk ut med tårer i øyene. Jeg tror ikke han hadde sagt dette om andre grupper. Jeg tror det ville vært totalt uakseptabelt å si noe sånt om jøder eller folk med røtter i Pakistan, for eksempel, men «de dumme polakkene» er åpenbart helt OK. Vi er redde for det ukjente. Det er derfor jeg skrev denne boken. Jeg vil at vi skal bli bedre kjent. Jeg vil innlede samtalen med dem som bare vender seg bort når de hører at jeg er fra Polen.

– Tror du at boken vil føre til at nordmenn bedre vil forstå polakkers motivasjoner og opplevelser?

– Jeg håper det. Jeg forteller flere migrasjonshistorier som har å gjøre med forskjellen mellom lønnsnivået i Polen og Norge. Selv om denne forskjellen har minsket de siste årene, tjener man fortsatt bedre i Norge enn i Polen eller Litauen. Jeg forklarer også i boka at noen forlater Polen på grunn av dagens politiske situasjon, eller på grunn av kjærligheten. Folk kommer til Norge av ulike grunner.

– Det sies at Den katolske kirke er et av få steder der innvandrere blir integrert og behandlet på ►

– Stereotyper kan være både negative og positive.

Da jeg som europeer var i Sør-Amerika, møtte jeg positive stereotyper. Problemet er negative stereotyper som da blir til fordommer og resulterer i diskriminering, sier Sapieżyńska.

«JEG VIL
INNLEDE
SAMTALEN
MED DEM SOM
BARE VENDER
SEG BORT NÅR
DE HØRER AT
JEG ER FRA
POLEN.»

Ewa Sapieżyńska's bok fikk gjennomgående gode anmeldelser. Her signerer forfatteren boken sin.

«DET ER VANSKELIG Å KJEMPE FOR RETTIGHETENE DINE HVIS DU IKKE KJENNER DEM OG STÅR HELT ALENE.»

samme måte som alle andre medlemmer av kirken, er du enig?

– Det er vanskelig for meg å si hvordan kirken behandler de troende, for jeg går ikke selv i kirken. Men mens jeg holdt på å skrive denne boken, leste jeg artikler som viser at viktige møter for innvandrere, for eksempel møter med NAV-representanter, foregår i kirker. Jeg setter absolutt pris på disse aktivitetene og har intervjuet Caritas og Frelsesarmeen om støtten de tilbyr innvandrere. Jeg vil også tilføye at sosiologisk forskning viser at folk er lykkeligere i et fellesskap.

MIN HISTORIE

– Det er vel ikke ditt eget ståsted som er viktig, men hva som er viktig for den befolkningsgruppen du beskriver. Ville det ikke være naturlig å spørre de mange polske katolikker i Norge om hva Kirken betyr for dem i integrasjonssammenheng?

– Boken er ikke en sosiologisk avhandling. Innledningsvis i boka presenterer jeg prosjektet mitt. Og det er å fortelle min historie

og vise noen glimt fra historier jeg har hørt fra andre polakker i Norge. Jeg viser mangfold blant polakker i Norge, men påstår ikke at de som jeg snakker med er et sosiologisk representativt utvalg.

– Kan grunnen til at polakker behandles dårlig være at de ikke kan språket og også ellers ikke er godt nok forberedt til å komme til Norge?

– Det er nok naturlig at man ikke snakker norsk når man først ankommer Norge fra Polen, her har staten og kommunen en viktig rolle å spille. I Sverige har alle rett til et gratis språkkurs. I Tyskland er overgangen fra et midlertidig til et fast personnummer automatisk etter et halvt år, du trenger ikke å søke om det. Her i landet møter du barrierer som er satt opp av den norske staten. Du har veldig begrensede sosiale rettigheter med et midlertidig personnummer (D-nummer), begrenset adgang til helsehjelp, for eksempel. Jeg synes polakker i større grad bør organisere seg i fagforeninger, som står sterkt i

Norge. Andelen polakker som tilhører fagforeninger i Norge er fortsatt lavere enn gjennomsnittet her til lands. Det er vanskelig å kjempe for rettighetene dine hvis du ikke kjenner dem og står helt alene. Du trenger noen til å støtte deg og hjelpe deg å ivareta interessene dine. Det er lett å bli lurt når du ikke vet hva du har krav på.

SKJER MYE I POLSK KULTUR

– *Interessen for polsk kultur er ganske lav i Norge. Ville mer opplevelse av polsk kultur bidra til å nyansere bildet nordmenn har av polakker?*

– Ja, sikkert. For vi polakker har vært med på å bygge mye av dette landet, men vi har også skrevet noen svært gode bøker, ler Ewa.

– Det skjer mye innen polsk litteratur, musikk og teater nå for tiden. Men i Norge er det bare våre nobelprisvinnere – Szymborska og Tokarczuk – som er litt kjent. Og noen kjenner vel Gombrowicz, som inspirerte Dag Solstad. Men vet du at Gombrowicz lenge ikke var oversatt direkte fra polsk? De første norske oversettelsene var basert på andre oversettelser. Bare de nyeste er oversettelser fra polsk. I boken nevner jeg flere polske forfattere som jeg mener bør oversettes til norsk. Det store paradokset er at Ilona Wiśniewska, som skriver fra og om Nord-Norge, ikke er oversatt til norsk. Hun skriver om samisk kultur, om diskrimineringen folk fra Nord-Norge tidligere opplevde i sør, men også om naturens skjønnhet. Det er merkelig at hennes bøker ikke er oversatt til norsk. Jeg kan knapt forestille meg en lignende situasjon i Polen: at en utenlandsk forfatter som skriver om Polen, ikke blir oversatt til polsk!

– *Nettopp. Spesielt ettersom norsk litteratur er populær i Polen. Mange bøker er oversatt, ikke bare krimromaner, men også for eksempel bøker av Karl Ove Knausgård, Maja Lunde, samt mange barnebøker.*

– Det er trist at det er slik. Jeg håper at boken min vil bidra til å oppmuntre til mer interesse for polsk litteratur og til flere oversettelser.

KOMMER PÅ POLSK

– *Blir boken din oversatt til polsk?*

– Ja, jeg fant et forlag i Polen som er interessert.

Alt tyder på at det kommer en polsk oversettelse om ikke så lenge.

– *Hva bør endres i Norge, slik at polakker, litauere og andre minoriteter trives bedre her?*

– Folk bør vite at det ikke nødvendigvis alltid er så greit å stille spørsmålet: «Hvor kommer du opprinnelig fra?» for spørsmålet impliserer jo «du er ikke herfra, du hører ikke til her». Og alle vil gjerne høre til og føle at de er hjemme. Så jeg ønsker mer empati når mennesker møter hverandre, at vi vektlegger det hva som muligens forener oss. I boken skriver jeg at man kan stille andre spørsmål for å innlede samtalen, for eksempel: «Hva lekte du som barn?», «Hva drømmer du om?». Men du synes kanskje de spørsmålene er pretensiose eller naive?

– *Nei, det synes jeg ikke. Det kan være begynnelsen på en god samtale og en mulighet til å bli kjent med hverandre.* •

POLSKE ARBEIDERE:

Nordmenn ville aldri funnet seg i dette

– Jeg lurer på om familien til en norsk bygningsarbeider ville blitt behandlet på samme måte, sier Caritas-rådgiver Natasza Bogasz i et intervju med avisen Aftenposten.

Intervjuet er gjort i forlengelsen av en sak Aftenposten trykket fredag 11. november. Der forteller avisen historien til den polske bygningsarbeideren Mariusz Pietrzak. Han omkom i en tragisk ulykke på en byggeplass på Lysaker utenfor Oslo i september 2019. Arbeidsgiveren fikk 18 dagers betinget fengsel for manglende sikkerhet på arbeidsplassen, men norsk rettsvesen imøtekom ikke kravet om å gi familien erstatning.

PARALLELSAMFUNN

Natasza Bogasz sier til Aftenposten at Caritas har mange saker som gjelder både utnyttelse av arbeidsinnvandrere og hvor arbeidsulykker verken registreres eller meldes til myndighetene.

– Flere polske arbeidere lever og jobber i et parallelsamfunn, hvor de i praksis ikke har tilgang til sine rettigheter når de mister en arm eller skader seg for livet, sier Bogacz til Aftenposten.

Hun sier noen av problemene kan ha med språkkunnskaper å gjøre, men at den viktigste årsaken er holdningen til polske arbeidere.

– Polske bygningsarbeidere får hele tiden høre fra den norske staten eller sjefen at det bare er å reise «hjem» når de av helsemessige grunner ikke er i stand til å jobbe lenger. Det kan virke som om man ønsker at de polske arbeiderne skal forsvinne hver gang de blir syke, skadet eller trenger hjelp. Som om de 200.000 polske borgerne som nå bor i Norge, ikke har sitt hjem her, sier Natasza Bogasz. •

AFGHANISTAN:

Sult og tørke truer familiene

Afghanistan er på randen av humanitær katastrofe. – Selv om Taliban har tatt over makten, er det viktig at vi ikke svikter det afghanske folket, sier generalsekretær i Caritas Norge, Martha Rubiano Skretteberg, som nylig besøkte landet.

TEKST: BIRGIT VARTDAL

Utsikten i det sentrale høylandet i Afghanistan er spektakulær. Snødekte topper strekker seg mot himmelen så langt øyet kan se. Men åsene, beitemarkene og åkrene er brunsvidde og vitner om den verste tørkeperioden på 27 år. Folket lider på grunn av matmangel, men også på grunn av strenge restriksjoner etter at Taliban tok over makten.

STERKE INNTRYKK

Skretteberg reiste til Afghanistan for å se på Caritas-nettverkets hjelpearbeid innen mat-sikkerhet og utdanning. Reisen gjorde sterkt inntrykk på henne. Flere tiår med krig og konflikt, kombinert med tørke, pandemi og økonomisk kollaps, har ført til enorme lidelser for befolkningen.

– Utviklingen er svært alvorlig. Folk gjør hva de kan for å overleve. De spiser sjeldnere, selger husdyra, tar opp lån eller legger ut på flukt. Men økende matpriser, ødelagte avlinger og høy arbeidsledighet gjør hverdagen ekstremt vanskelig for dem, sier Martha Skretteberg.

DESPERATE GREP

I en rapport fra *Catholic Relief Service* fra juni og juli i år forteller bønder at avlingene av hvete var 80 prosent mindre enn i et gjennomsnittså. Hvete er en hovedingrediens i det afghanske kostholdet. Når folk ikke har brød å spise, sulter de. For å overleve matkrisen, må de derfor ta desperate grep. Mange har måttet kvitte seg med så mye som 90 prosent av husdyra, noe

FAKTA

- 18,9 millioner mennesker i Afghanistan lever med ekstrem matmangel, og nær 6 millioner står i fare for å sulte i hjel.

(Kilde: WFP)

- Taliban er en islamsk fundamentalistisk bevegelse i Afghanistan som styrte landet fra 1996 til 2001, og igjen tok kontroll over Afghanistan i 2021. Taliban ble beryktet for sitt brutale styre basert på en streng tolkning av sharia, hvor vestlige kulturelle uttrykk var forbudt, kvinners frihet var svært begrenset og selv mindre forbrytelser kunne resultere i dødsstraff ved blant annet steining.

(Kilde: SNL).

TØRKE: Jafar Sharifi (35) sleper på et tre som er dødt på grunn av vannmangel. Klimaendringer og tørke har ødelagt avlingene til afghanske bønder, og familiene går en tøff vinter i møte. Foto: Stefanie Glinski/CRS

som vil gjøre hverdagen enda vanskeligere å komme gjennom. Klimaendringer har ført til at tørkeperiodene kommer oftere. Siden 2008 har Afghanistan opplevd tørke annethvert år, sammenlignet med én gang i tiåret tidligere.

– Når avlingene svikter og husdyra må selges, oppstår ikke bare matmangel, men også bortfall av inntekten, sier Skretteberg.

Den alvorlige sultkrisen i Afghanistan gjør at millioner av familier har få muligheter til å klare seg igjennom enda en kald vinter. For første gang blir også familier i byer og middelklassen rammet.

VANSKELIGERE FOR KVINNER

– Etter at Taliban igjen kom til makten, har det blitt vanskeligere for kvinner og jenter å få tilgang til mat, utdanning og yrkesopplæring som trengs for å kunne brødfø familiene sine og komme seg videre i livet. Et lite lyspunkt det siste året er en nedgang i konflikter. Det har økt muligheten for å nå ut til avsidesliggende landsbyer med humanitær hjelp, legger Skretteberg til.

Caritas-nettverket har vært til stede i

SÅRBARE: – Blir Afghanistan helt isolert, vil det gå ut over de mest sårbare, som kvinner og jenter, mener Martha Skretteberg (t.v.). Det er nå svært strengt for kvinner, som er nødt til å bære hijab over alt. Bildene av kvinnene er også sensurert av hensyn til deres sikkerhet. Foto: Camilla W. Gundersen/ Caritas Norge

Afghanistan siden tidlig på 2000-tallet og har hele tiden i sitt hjelpearbeid prioritert avsidesliggende steder som får lite støtte fra sentrale myndigheter i landet. Her bistår de sultrammede familier med direkte pengestøtte, opplæring i klimasmart landbruk, tørke-resistente frø og fôr til husdyra, blant annet.

– Når bøndene får lære nye dyrkingsteknikker, klarer de å øke avlingene sine til tross for tørken. Det var imponerende å se hvor god dialogen mellom Caritas og lokale ledere var om overføring av kunnskap. Caritas klarte til og med å overtale lokale ledere til å la kvinner

“
Som humanitær organisasjon må vi fortsette vårt arbeid og bidra til å løfte stemmene til dem som ikke har en stemme.
”

få delta, til tross for en utvikling som gjør at kvinner møter stadig flere barrierer som hindrer dem i å delta, i skolen og ellers i samfunnet. Vi fikk ta del i undervisning som er lokaldrevet av CRS, og der var flertallet av elevene i klassen jenter, forteller Skretteberg.

DRØMMER OG HÅP

Under besøket spurte Skretteberg elevene blant annet om hva de ville bli når de blir store.

– Jentene svarte sykepleier og lærer. En av guttene jeg møtte, ville bli pilot. Det var fint å oppleve at selv om de er så fattige og har så lite, så har de fremdeles store drømmer og håp for fremtiden, sier hun.

Skretteberg forteller at elevene får mat på skolen.

– Skolemat gjør at det er større sjanse for at foreldrene sender dem dit. I tillegg bidrar det til bedre læring. På tom mage er det ikke lett for noen å konsentrere seg.

TILBAKE

USA, Norge og andre NATO-land var militært til stede i Afghanistan i 20 år. Da styrkenes tilstedeværelse skulle fases ut i løpet av 2021, tok opprørsgruppen Taliban over makten fullstendig, med etterfølgende kaos og evakuering av internasjonale styrker og sivile. Flere hjelpeorganisasjoner trakk seg ut, men mange er nå tilbake i landet. Norge er blant landene som har opprettholdt sin humanitære støtte til Afghanistan. Regjeringen inviterte i tillegg Taliban til Oslo i januar i år, et møte som var svært omdiskutert.

«Afghanistan står overfor en enorm humanitær katastrofe, og kvinners fremtid er truet. Derfor snakker vi direkte med Taliban. Og derfor vil vi bidra til dialog mellom Taliban og afghanske menneskerettighetsforsvarere», uttalte utenriksminister Anniken Huitfeldt i forbindelse med møtet.

DIALOG

Norge har en lang tradisjon for fredsdiplomati og dialog med alle parter i konfliktsituasjoner. Dialog er avgjørende, mener Martha Skretteberg.

– Som humanitær organisasjon må vi fortsette vårt arbeid og bidra til å løfte stemmene til dem som ikke har en stemme. Det er en hel sentral del av Kirkens sosiallære. Hvis Afghanistan blir helt isolert i internasjonal sammenheng, vil det gå ut over de mest sårbare, som kvinner og jenter. Derfor må vi opprettholde kontakten og fortsette dialogen på alle plan i samfunnet, sier Martha Skretteberg. •

SLIK DET VAR – OG SLIK DET ER

Litauerne utgjør den nest største innvandrerguppen i Den katolske kirken i Norge. De fleste er arbeidsinnvandrere. I nærmere 50 år, frem til 1990, var landet okkupert av Sovjetunionen. Hva kan denne gruppen innvandrere ha med seg i bagasjen?

TEKST: ELISABETH SOLBERG FOTO: KRISTIN SVORTE

FRA LITAUEN TIL NORGE: Jolanta kom til Norge i 2005 som student. – Etter at Litauen ble et fritt land, lå økonomien nede. Det var arbeidsledighet, og lønningene var lave. Da vi kom med i EU i 2004, åpnet det seg nye muligheter, sier hun.

Jolanta kom til Norge i 2005, ikke som arbeidsinnvandrer, men som student.
 – Etter at Litauen ble et fritt land, lå økonomien nede. Det var arbeidsledighet, og lønningene var lave. Da vi så kom med i EU i 2004, åpnet det seg nye muligheter. Noen litauere emigrerte etter hvert, andre ble pendlere.

Ja, man har hørt om pendlere som har måttet leve med en stadig lengsel etter familien i hjemlandet. Før var det dyrt å reise med fly, så de kunne ikke besøke familien sin så ofte. Noen har kanskje ikke fått se barna vokse opp, og familien i hjemlandet har savnet en viktig voksenperson. Heldigvis er det billigere å reise i dag, og flyturen mellom Oslo og Vilnius tar bare et par timer.

BARNDOM

Jolanta var barn i de siste årene av sovjettiden.

HØYMESSE: På søndagene reiser hun til Oslo for å gå i høymesse. I syv år bodde det en litauisk prest i Norge, men nå kommer det prest fra hjemlandet og holder messe bare én gang i måneden. Da bidrar Jolanta som frivillig på kirkekaffen.

Hun vokste opp i et kristent hjem. Moren hennes hadde hatt en tøff oppvekst.

– Morfaren min var partisan under krigen og ble drept mens mamma var liten. Bestemor ble etterlatt alene med tre små barn. Bestefar ble skutt i 1943, og liket hans dumpet på gaten, sammen med mange andre kropper. Familiene deres kunne ikke hente likene og begrave dem. Bestefar var sterkt skadet i hodet, så bestemor listet seg ut og samlet opp mannens hjerne i luen sin. Så begravde hun hjernen i hagen. Hvor kroppen hans befinner seg, fikk ingen vite. Bestemor hadde det tungt mens barna var små. Hun arbeidet på en fabrikk, så hun kunne forsørge familien. Etter hvert ble de økonomiske forholdene noe bedre, så familien klarte seg. I perioder tenker jeg mye på bestefaren min og på drapsmannen. Jeg har tilgitt ham, men jeg forstår ikke hvordan noen kan ta andre menneskers liv.

Jolanta selv vokste opp i et kjærlig hjem, sammen med tre eldre søstre. Alle måtte ta i et tak for å få hverdagslivet til å gå rundt.

– Og vi hadde et aktivt trosliv. Mor gikk alltid med rosenkransen i lommen. Jeg var heller ikke gammel da jeg fikk en rosenkrans og en katekisme i bursdagspresang. Jeg husker hvordan mor slepte oss barna til kirken over høye snøfonner på vinterstid.

Jolanta humrer ved tanken. – Vi var alltid med i messen. På skolen, derimot, var religion tabu. Underlig nok ble kirke og klostre ikke stengt under kommunistregimet, men trosutøvelse var forbudt. Jolanta forteller hvordan kirkegjengere ble spionert på. Hun ble straffet for å gå i søndagsmesse:

– Jeg var egentlig skoleflink, men jeg fikk dårlige karakterer i enkelte fag fordi jeg var troende. Man kunne stryke på eksamen, uansett hvor god besvarelsen var. Jeg følte meg veldig diskriminert av noen lærere. Så allerede da jeg var liten, bestemte jeg meg for å reise ut av landet som voksen, men det var jo umulig i sovjettiden. Da kunne man bare reise innenfor unionens grenser.

UNDERTRYKKENDE REGIME

Frem til 1990 levde litauere med undertrykkelse. Jolanta er opptatt av at verden skal få vite hvordan hennes landsmenn hadde det under sovjetstyret. Hun presiserer at hennes synspunkter kanskje ikke representerer hele sannheten. Noen var sikkert glad for at alle folk hadde jobber, tilnærmet likelønn og fikk tildelt leiligheter. Men som troende katolikker var ikke livet under sovjetisk okkupasjon enkelt, ettersom staten altså motarbeidet all kirkelig virksomhet. Jolanta kjenner en biskop med en dramatisk historie.

– I 1978 dro fire prester til Moskva for å signere en avtale om at troendes rettigheter skulle være i samsvar med internasjonal lov. Dette reagerte myndighetene kraftig på. De fire dannet så en motstandsgruppe, som, i sin kamp mot sovjetisk propaganda, opprettet et illegalt trykkeri for å informere omverdenen om troslivet og kirkens status i Litauen. Denne informasjonen ble senere oversatt til engelsk og smuglet til USA, blant annet. KGB fikk nyss om virksomheten. Den ene presten, som senere er blitt biskop, var uredd og pågående i sine prekener og sine protester. Represaliene lot ikke vente på seg. Søsteren hans fikk stadig besøk av myndigheter og politi. Ettersom broren aldri ga seg, la de henne flere ganger inn på psykiatrisk avdeling.

Damen døde senere under uklare omstendigheter. En annen av de fire prestene fikk

«Det har vært tunge perioder. Spesielt vondt var det da mamma døde i armene mine. Uten tillit til Gud hadde jeg ikke greid meg.»

bøter og advarsler, og i 1983 ble han dømt for antisovjetisk virksomhet og sendt til en leir i Sovjetunionen.

– Som dypt troende var han ikke redd for noe. Han stolte på Gud. Og jeg skal si han gjorde nytte for seg i arbeidsleiren! Han samlet de troende i hemmelighet og døpte barn, viet ektepar og ga døende sykesalving. På helligdager feiret de messe.

Men hvordan kunne han skaffe altervin til messefeiringen? Vin tilhørte vel ikke til hverdagens kost i en arbeidsleir i Sovjetunionen? Tanken på hvordan presten løste problemet, får Jolanta til å le høyt:

– Fangene fikk ta imot pakker folk sendte. Presten fikk blant annet tilsendt rosiner. Rosiner er druer, og dermed kunne han i all hemmelighet lage altervin. Hvor smart kan man være? Jeg tror alt kommer fra Gud. Han hadde en fantastisk styrke i sin tro.

I 1989 blåste perestrojkaens vinder over de sibirske sletter, og presten ble frikjent, fordi han ikke ble ansett som en trussel for samfunnet lenger.

– En annen av de fire prestene fra trykkeriet ble arrestert og torturert i fengsel. Senere ble han sendt til en av de strengeste arbeidsleirene, men med Guds vilje overlevde han. En tredje ble forsøkt drept med gift. Myndighetene satte ut rykte om at han hadde syfilis. Kan du tenke deg! En prest med syfilis! Myndighetene drev intense, løgnaktige ▶

TAKKNEMLIG: – Jeg er så takknemlig for alle rundt meg, for prestene, for de troende i livet mitt, sier Jolanta.

svertekampanjer. Han rømte fra sykehuset, men ble drept i en bilulykke.

DEN NYE FRIHET

Så kan man spørre seg om kommunistregimet hadde greid å knekke religionen i folket.

– Nei, vet du hva? Kirkene ble igjen fylt opp. Jeg opplevde til og med at de samme lærerne som hadde spionert på meg, nå gikk i kirken. Det var ikke helt uproblematisk å plutselig se dem foran meg i kirkebenken. Jeg vet ikke hva som kan ha skjedd. Kan det ha vært redsel som holdt folk unna kirkene i sovjettiden?

Da Jolanta skulle begynne på videregående skole, flyttet hun til en katolsk skole i storbyen.

– Der var regimet ganske strengt. Vi gikk i kirken flere ganger i uken, og hver kveld klokken ni var det kveldsbønn. I perioder kunne jeg nok bli litt lei, men nå setter jeg stor pris på disse årene. Jeg var tenåring og er glad for at nonnene passet på meg. Vi hadde akkurat fått vår frihet som nasjon, og det var mange fristelser for unge mennesker.

TIL NORGE: ÅR MED SLIT

Etter videregående ønsket jeg å reise ut for å studere. Valget falt på Norge. Jeg hadde en

LIVSKVALITET: – For meg er det livskvalitet som teller. Det materielle har mindre betydning. Akkurat nå er jeg lykkelig over å bo i Norge; og likevel har jeg også en tilknytning til Litauen.

forestilling om at Norge var et fredelig land med vakker natur, dessuten ligger det ikke så langt unna Litauen.

Det skulle vise seg å by på store utfordringer. – Jeg måtte avlegge Bergenstesten i norsk for å kunne studere her.

Bevares, det var høye krav! Etter intense selvstudier avla hun testen og begynte på økonomistudier ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet på Ås i august samme år.

Siden Jolanta ikke var med i noe utvekslingsprogram, hadde hun ingen rettigheter som utenlandsstudent.

– Jeg måtte finansiere studiene selv. Til å begynne med hjalp foreldrene mine meg økonomisk, i tillegg til at jeg hadde noen sparepenger. Så fikk jeg meg jobb i serveringsbransjen, på Oscarsborg festning. Det var et arbeid jeg likte veldig godt!

Jolantas øyne skinner entusiastisk. – Det var et kurs- og konferansehotell, og arbeidsøktene var lange. Først serverte jeg i store selskaper, deretter stod jeg i baren. Da vi stengte for natten, måtte jeg gjøre opp kassa. Det kunne bli ganske sent.

Men hvordan kunne hun studere ved siden av?

– Jeg leste på nettene og sov ofte bare fire

timer. Så gikk det som det gjerne går når man brenner sitt lys i begge ender. Man blir utbrent. Jolanta gikk på en skikkelig smell.

– Jeg besvimte og fikk lammelser. Så ble jeg kjørt til en lege, men der var det ingen hjelp å få. Legen sa faktisk: «Dra tilbake til det skittlandet du kommer fra». Da brøt jeg sammen. Som registrert student hadde jeg ingen sosiale rettigheter, så det var tøft å skulle betale husleie og andre faste utgifter. En litauisk venninne kom innom regelmessig og ga meg mat og passet på at jeg var i live.

Jolanta hadde lyst til å arbeide og være i aktivitet, det var kroppen som hadde gått til streik. Den maktet simpelthen ikke det høye tempoet.

– Jeg kunne ikke gå lenger. Etter noen måneder begynte jeg å stavre med krykker. Så reiste jeg til et rehabiliteringssenter i Litauen, og med mye trening, samt en sterk tro på Guds hjelp, kom jeg tilbake til normalen.

Jolanta tok eksamen i ledelses- og organisasjonspsykologi, jus og økonomifag. Siden spesialiserte hun seg blant mye annet i skatterett. Meningen var at hun så skulle tilbake til Litauen.

– Jeg stod overfor en vanskelig avgjørelse. Familien min ønsket at jeg skulle komme tilbake, og også professorene mine oppfordret meg til å dra. Jeg var eneste litauer på universitetet. De mente at hjemlandet hadde bruk for kompetansen min. En professor sa foran hele auditoriet: «Jolanta, nå skal vi pakke deg inn og sende deg som gave til Litauen.» Alle studentene lo. Men jeg valgte å bli. Jeg elsker nordmenn, jeg elsker Norge.

REGELMESSIG, GODT LIV

I dag har Jolanta fast jobb som skatteøkonom og stortrives. Hun snakker begeistret om arbeidet sitt i skatteetaten, om kollegene og om de faglige utfordringene. I tillegg har hun offentlig godkjent tolkeutdannelse og har tatt oppdrag som tolk både i NAV, i fengsel og på grensen, når det har vært behov for henne.

Hverdagen hennes er grundig planlagt. Hun

«Jeg har en rosenkrans i bilen,
og på min lange reisevei til jobben
får jeg tid til å be den bønnen.
Det gir meg styrke.»

står tidlig opp og jogger en times tid før hun drar på arbeid. Når hun er tilbake igjen, løper hun kanskje en time til eller tar et bad i sjøen.

– Jeg er mye ute i naturen. Jeg har ikke fjernsyn hjemme, og jeg bruker ikke tid på sosiale medier. Da foreldrene mine døde, kjente jeg på hvor kort frist vi har her på jorden. Da ble jeg bevisst på at jeg må skape meg det livet jeg ønsker å leve, her og nå. På fritiden møter jeg venner, og så deltar jeg en del på seminarer og oppdaterer meg faglig.

Det slår en at Jolanta har en veldig drivkraft i seg.

– Ja, til jeg besvimer, som søsteren min sier. Minst én helg i måneden reiser jeg til hjembyen min. Der har jeg en leilighet like ved katedralen, med flere prester og to klostre i nabolaget.

TROSLIVET

Hun betoner troens betydning i livet sitt. I perioder har hun hatt problemer både med økonomi og helse.

– Det har vært tunge perioder. Spesielt vondt var det da mamma døde i armene mine. Uten tillit til Gud hadde jeg ikke greid meg. Jeg er så takknemlig for alle rundt meg, for prestene, for de troende i livet mitt. Jeg har en rosenkrans i bilen, og på min lange reisevei til jobben får jeg tid til å be den bønnen. Det gir meg styrke.

Om søndagene reiser hun til Oslo for å gå i høymessen. I syv år bodde det en litauisk prest i Norge, men nå kommer det prest fra hjemlandet og holder messe bare én gang i måneden. Da bidrar Jolanta som frivillig på kirkekaffen. Hun forteller at det er prestemangel i Litauen, så derfor kan ikke kirken avse en prest på fulltid.

LYKKELIG HER

– Norge er et fredelig og vakkert land, og menneskene har gode verdier, synes jeg. De er ærlige og har hjertelag for andre.

Med norske venner, spennende jobb og hyggelig bomiljø har Jolanta fått tilhørighet til sitt nye land. Hjemlandet har hatt god økonomisk vekst i de senere årene, og presidenten har hun bare godt å si om.

– Men for meg er det livskvalitet som teller. Det materielle har mindre betydning. Akkurat nå er jeg lykkelig over å bo i Norge; og likevel har jeg også en tilknytning til Litauen. Hjertet mitt vil alltid være delt. Kanskje reiser jeg en gang tilbake, jeg vet ikke.

For tiden er det her i Norge hun har skapt seg det livet hun ønsker å leve. •

ROLF JACOBSEN

Ein av dei fremste og mest lesne norske diktarar i moderne tid

Før Rolf Jacobsen putta den nye diktsamlinga si *Tenk på noe annet* i konvolutten med namnet mitt på, kom han på at han måtte skriva noko meir enn berre den venlege dedikasjonen. Han skreiv på ein lapp som han la inn i boka: «At FIOLETT står for kirkefargen ADVENT dvs. Forventning – er det ennå ingen kritikus som har oppdaget.»

TEKST: KNUOT ØDEGÅRD

For den som ikkje kjende Rolf Jacobsens liv, og som las han først og fremst som modernist, var det lett å oversjå slike katolske signal som dette han skreiv om på lappen til meg – med kapittelinnledning etter farge, og korleis farge har ei liturgisk meinining i kyrkjeåret og i ulike messesamanhengar. For mange som likar å laga inndelingar i periodar og gruppera forfattarar i båsar, byrjar norsk poetisk modernisme med Rolf Jacobsen.

RASET OG NATTÅPENT

Han såg sjølv på denne diktsamlinga frå 1979 som si siste. Men så skjedde dette raset i hans liv med kona Petra som døydde i 1983 og sorgreaksjonen som førde til den mest lesne av alle hans diktsamlingar, *Nattåpent*. Eg har teke vare på eit telegram frå Rolf til Island, der eg då hadde slått meg ned. Det står: «Petra død. Kom.» Eg tok sjølvstekt første fly over havet og toget til Hamar, var med og bar kista, og natta etter gravferda sov eg der hos Rolf i Skappels gate. Så

«For mange som likar å laga inndelingar i periodar og gruppera forfattarar i båsar, byrjar norsk poetisk modernisme med Rolf Jacobsen.»

kom *Nattåpent* i 1985, dikt om den store kjærleiken, og ikkje minst: den store sorga då Petra vart borte.

... BUD FRA GUD

Rolf tok artium på latinlinja på Fagerborg gymnas i Oslo i 1926. I oversynsartiklar er det ofte nemnt at den unge Rolf Jacobsen var sosialist og motdagist før krigen: Der ser ein gjerne bort frå hans kristne engasjement og studietid, og ein ser bort frå hans første kjende skriverseri og ikkje minst diktdebuten i bokform.

Då er vi i 1928 og den 21 år gamle Rolf Jacobsen er forfattar av opningsdiktet i boka *Lyngblomster*: «Juletanker» heiter diktet. *Lyngblomster* var ei årbok som Lærernes Vennekrets i Oslo, ei avdeling av Norges Kristelige Lærerforbund, gav ut. Noko stort dikt er det ikkje, men det interessante for vårt tema er at det formidlar ein tydeleg – overtydeleg, kan ein nok seia – kristen bodskap om at «julens klokker / har bud fra Gud til dig!».

På gymnaset vart han ven med klassekameraten Finn Thorn. Dei drog på fjellturar saman, og då gymnastida var over, skreiv dei seg begge inn som studentar ved det teologiske fakultetet. På den tida kalla Rolf seg *stud.theol.* Rolf Jacobsen.

I dei fleste oversyn over Rolf Jacobsens liv, er det nemnt at han før krigen var knytta til Clarté og Mot Dag, og til det då ganske radikale Arbeidarpartiet. At han faktisk i fleire år hadde åndeleg heimstad i ▶

kristne miljø og skreiv nesten apologetiske tekstar, vert underkommunisert.

THORN OG UNDET

Den same ven, klassekamerat og sidan medstudent ved det teologiske fakultetet, Finn Thorn, vart den første norske dominikanarpater etter reformasjonen. Sigrid Undset, som hadde skrivne nærgåande romanar om kvinneleg seksualitet og som fekk Nobelprisen i 1928 for sine historiske romanar frå norsk mellomalder, hadde sjokkert det ganske så kristenfiendtlige intellektuelle Noreg ved å konvertera til den romersk-katolske kyrkja i 1924, fire år før ho fekk den gjevaste av litteraturprisar. Og berre nokre månader før ho drog til Stockholm for å ta mot prisen, avla ho sine evige lovnader som såkalt tertiær, legdominikanar, med namnet søster Olave.

Dette var eit miljø som Rolf stod ganske nær, ikkje minst gjennom venskapen med den seinare pater Thorn og deira felles val av teologien, der student Thorn gav til kjenne sin dragnad mot katolisismen. Ingen av dei var lenge enn eit par år ved det teologiske fakultet. Både Jacobsen og Thorn hoppa over på filologien. Thorn konverterte i 1928 og drog to år seinare til Frankrike for å påbyrja eit prestestudium, medan Rolf vart meir og meir forfattarspire og mindre og mindre student.

DEBUTEN

Så brakdebuterte han med *Jord og jern* i 1933 og dermed var løpet lagt. Og det er med litt av ein fanfare han opnar debutboka:

Himlen har stillet sin harpe på skrå mot jorden
og rører de tusen strenger med døvende vellyd,
løfter de store klemte over skog og sletter
med lekende hender.

I eit intervju med Arbeiderbladet seier Rolf Jacobsen at han har lært av Den eldre Edda, og at det ikkje er kontrastane han set opp i relieff, men derimot likskapane mellom natur og teknikk. Arbeidardikt eller uttala politiske standpunkt finn ein ikkje i diktsamlinga. Medan *Jord og jern* kunne lesast som tilknytta den vitalistiske delen av modernismen, er neste diktsamling, *Vrimmel*, som kom to år etter, i 1935, tydelegare utviklingspessimistisk, og her finst det ganske klåre sosialistiske tonar frå ei tid då fascismen trugar Europa.

SOSIALISTISK ENGASJEMENT

I åra fram mot verdskrigen publiserer Rolf Jacobsen mange dikt i aviser med ein klår sosialistisk og humanistisk profil. I 1937 finn vi han som formann for

Flisa arbeidarungdomslag. Han står bak oppretting og drift av radikale amatørteaterlag i distriktet, der dei brukar tekstar av Øverland, Brecht, Rudolf Nilsen og Rolf sjølv. Trygve Bratteli, den gong sentralstyremedlem i AUF, kom syklande for å fylgja opp arbeidet der Rolf stod i leiinga. Rolf kjem inn i herredsstyret, vert medlem av formannskapet, formann i kinostyret m.m. Og i 1937 vert han tilsett som journalist i Kongsvinger Arbeiderblad. Men den tredje diktsamlinga, som han hadde lova direktør Grieg i Gyldendal alt i 1936 og teke forskot for, let venta på seg. Heile seksten år tok det før han kom med nye dikt.

PETRA

På den tida han arbeidde som journalist på Flisa-kontoret for Kongsvinger Arbeiderblad, møtte han Petra Tendø. Det vart eit par av dei, og det heldt livet ut. Petra var nok det faste punktet som Rolf kunne halda seg i. Ho dreiv systove, var ikkje med i politikken. Derimot var ho aktiv i bygdeungdomslaget med folkevisedans og norskdomsrørslø. Ho var dotter av eit skreddar- og småbrukarpar som åtte 28 mål dyrkajord og tre kyr. Ho vart aldri godteken av Rolfs mor, som meinte at sonen gifta seg under sin stand. Men Petra vart som Petrus – klippa.

Rolf slutta seg til Nasjonal Samling (NS). Korleis kunne det skje? Så betent var dette faktum at han i årevis nekta for det. Det er framleis mykje uklårt i denne delen av hans biografi, men dei

faktiske forholda kring medlemskapet kjem ein ikkje utanom. Hans eigen versjon var lenge at han aldri hadde vore medlem, men vart oppmoda av Det norske Arbeiderparti til å leida ei arbeidaravis gjennom okkupasjonstida. Då låg det i korta at ein redaktør som framleis skulle ha ei avis å redigera, måtte syna ein viss samarbeidsvilje med NS-regimet.

Men Rolf melde seg inn før han vart tilsett som sjefredaktør for Kongsvinger Arbeiderblad: Det skjer den 16. oktober 1940. Den 6. januar 1941 vert han sjefredaktør for avisa. Han heldt medlemskapen hemmeleg for dei andre i redaksjonen.

FORTRENGING?

Eg ser ikkje bort frå at når Rolf hevda at han aldri hadde vore medlem av NS, så var det psykiske fortreningsmekanismar som raderte dette faktum vekk frå hans eige minne. Eg veit ikkje, det er ei gåte.

Rolfs bror, Anton, var med i motstandsørslø. Han vart sendt til konsentrasjonsleir i Tyskland der han døde.

«MODERKIRKENS LÆRE»

9. mai 1945 vert Rolf Jacobsen arrestert og sit fengsla

1933: Portrett av Rolf Jacobsen.
Foto: Hugo Wickman/Nasjonalbiblioteket

«Det ser ut som om Rolf finn seg sjølv gjennom Paulus, og vert tvungen til å stilla spørsmål om kvifor han er hamna der han er. Av dagbøkene går det fram at han er ein praktiserande kristen med dagleg bønnehald.»

på Kongsvinger festning til han 5. august 1946 får saka si for retten. Domen er på tre og eit halvt års tvangsarbeid og ti års tap av borgarlege rettar. Den 21. september vert han sendt til Sandbakken fangeleir i Elverum. Det er nok tid til tanke, til refleksjon over eksistensielle spørsmål, og til anger og bøn.

På denne tida byrjar han å skriva att. Dagbøker og «Strøtanker» om religion og andre eksistensielle spørsmål. Den unge stud.theol. Jacobsen dukkar opp att, og samtalanane han hadde med Finn Thorn. Han identifiserer seg med Paulus, farisearen og kristenforfylgjaren som vart råka av eit veldig syn på vegen til Damaskus der han skulle driva forfylgjingar. Han vart blinda av lyset, men fekk synet attende då han nådde Damaskus og fekk Den heilage Anden. Etter dette vert han den fremste misjonær, og kanskje kan vi rekna han for den første kristne teolog.

Det ser ut som om Rolf finn seg sjølv gjennom Paulus, og vert tvungen til å stilla spørsmål om kvifor han er hamna der han er. Av dagbøkene går det fram at han er ein praktiserande kristen med dagleg bønnehald. Og han skriv at «verdens krise skyldes at Gud er borte» og at dei politiske rørslene han var med i, berre var «surrogater for den kristne tro».

Han er no overtydd om at han endeleg har funne det ekte, i motsetnad til surrogata, i kyrkja – og med kyrkja meiner han den katolske kyrkja. I hans augo var no det han kallar «Olavs kirke» redninga for menneska i denne vanskelege tida, den verdsomspennande katolske kyrkja.

POETENS GJENFØDING

Diktaren Rolf Jacobsen har vore taus i elleve år no, etter *Vrimmel* i 1935. Det er som om han har nullstilt poeten i seg i denne betente perioden i livet. Poeten dukkar opp att samstundes som han får kontakt igjen med den unge stud. theol. Jacobsen djupt der inne i seg. For no sender han ikkje berre brev, men også dikt som han bed Petra ta vare på.

ROLF FRANSISCUS

Seinhaustes 1947 kan Rolf gå ut frå Sandbakken

med tre års prøvetid. Ein landssvikdømd fekk ikkje så lett arbeid. Det blir skogsarbeid på den upraktiske Rolf medan Petras symaskin knitrar og går. Dei åt mykje kråke for å halda svoltunna. Men familien – Rolf, Petra og dei to sønene Trond (f.1942) og Bjørn (f.1945) er samla att på Kongsvinger. Med tida får Rolf arbeid i Gravdahls bokhandel på Hamar – men det medførde at han ikkje fekk sjå familien dagleg.

I bokhandelen møtte han òg Sigrid Undset som ofte kom innom der. Ho tilhørde St. Torfinns menighet på Hamar. Rolf byrja gå i søndagsmesse i St. Torfinn. Han vert kjend med soknepresten, Gerhard Parthe, og han er det som tek Rolf inn i kyrkja den 2. mars 1951 etter vel eit års opplæring. Rolf tek då namnet Fransiscus etter Frans av Assisi, som også hadde ei fortid frå ukristeleg liv og tapt krig. Dessutan trur eg det var viktig for Rolf i valet av namn og vernehelgen at Fransiscus hadde ein heilt spesiell kontakt med natur og dyr. Det er ei line frå gymnasiastens kristen-apologetiske skrivi over til teologistudenten og konvertitten. Men mogninga skjedd nok mest merkbar i dei tunge fengselsåra.

TRUSMESSIG FORANKRING

1951 er eit stort år for Rolf Jacobsen. Då finn han fram til den faste trusmessige tilhaldsstaden han held seg i resten av livet. Og – endeleg, etter seksten år – ei ny diktsamling, den Harald Grieg i Gyldendal trudde skulle koma i 1936. No kan han senda eit nytt manuskript, og får det straks godteke. Det var slett ikkje sjølvsgatt den gongen, ettersom forlaga ikkje ville gje ut bøker av tidlegare NS-folk før dei eventuelt vart tekne til nåde att av forfattarforeninga. Rolf vart ekskludert i 1945 og vart ikkje teken inn att før i 1953.

KRISTUS-ALLEGORIAR OG BØNER

Ejertog heiter den nye diktsamlinga. Her er naturen framtrudande, ofte forløyninga av naturen: Våren bodar nytt liv, noko som det ikkje er urimeleg å sjå i samheng med diktarens eiga religiøse forløyning i og med lyset fra den paulinske Damaskus-vandringa ▶

og den katolske kyrkja. Det moderne, og teknikken, er meir neddempa her.

Vi finn Kristus-liknande allegoriar som i «Mitt tre», med ord som *krone* og *knelande* og med den evig-grøne eineren som ein assosierer med evig liv. Og vi finn dikt i bønneform til ein allmechtig Skapar og fleire dikt med religiøse undertonar. Siste dikt i andre avdeling er «Morgenbønn» med ordet *Matutin* i parentes. Det er ei rørsle i diktsamlinga frå spelemannen som kjem inn, så til det jordvende og nære – så mot kosmos, og så: mot Gud.

Livet går seg sakte til: Familien kan samlast. Han er framleis ein underbetalt seljar av bøker, serviettar og toilettappir hos Gravdahl, men han skriv. Etter *Fjernetog* skriv han dikt som er blitt ståande sentralt i forfattarskapen: «Bussene lengter hjem», «Landskap med grave-maskiner» og «Tømmer».

HEMMELIG LIV OG LAUDATE

I 1954 kjem samlinga *Hemmelig liv*. Mange reknar den som hans beste. Den moderne røyndomen er komen inn att, naturen er framleis eit viktig motiv – men det er ikkje alltid ein harmonisk natur. Samlinga vert avslutta med eit dikt som står i veldig spenn mellom sivilisasjonspessimisme og – nærmast i trass – i ei von som han igjen hentar i den katolske messa.

Diktet inneheld tre strofer som alle endar med dei latinske orda *Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini*. I første strofe får vi ei trusvedkjønning: «Jeg tror på de mørke kirkene, / de som ennå står som tjærebål i skogene / og bærer duft med sig som de dyprøde rosene / fra tider som kanskje eide mer kjærlighet.» Andre strofe held fram med stavkyrkjebiletet: «Noen skar drømmer inn og ga dem vinger å vandre med / ut gjennom tider og fjell». Denne strofa ender med at den gamle kyrkja er som skip med utkikkstønnene vende mot det fjerne «da dagene mørknet / mot verdens ende / årelangt fra Andalusia». I siste strofe sigler vi med Columbus der det er «Angst overalt, selv Columbus er redd nu». Og før messeteksten kjem heilt til slutt, heiter det at «alle dager er onde, det er ingen redning mer, men vi / seiler, seiler, seiler». Og så altså *Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini* som er vesperord henta frå Davids salme 113 om å lovsyngja Herrens namn: Vår einaste von står til Herren. At det er ein katolikk som seier dette, går fram både av at det er vesperord og at han siterer den latinske – ikkje

«Som vi har sett frå tidlegare døme, legg han stundom inn markørar i dikta, gjerne sitat frå katolsk liturgi.»

den norske – omsetjinga av opphavleg hebraisk tekst. Dette er lenge før det andre vatikankonsilet, latinen er framleis ein markør i forhold til dei lutherske kyrkjene.

STIER MED LAVMÆLT LYS

I oppfylgjararen to år etter, *Sommeren i gresset* er det ein meir forsona poet vi møter, med den jacobsenske humor som sidan vert endå tydelegare og særreigen. Det er her vi les det diktet som meir enn noko anna samlar Rolfs religiøse dikting:

Guds hjerte vet vi ikke,
men vi vet
noe som overstrømmer oss
som et regn over hendene.

Hans øyne ser vi ikke,
men vi ser
usynlig lys over alle ting
som i sommernatten.

Hans stemme hører vi ikke,
men vi finner
veier overalt og spor i hjertene
og stier med lavmælt lys.

Og så kjem 60-talet med dei gode tider for Rolf og hans familie. No er han ende-

leg der han lengta etter å vera: i avis, som journalist og seinare nattredaktør i Hamar Stiftstidende – og dei kan flytta saman inn i Skappels gate 2 på Hamar.

Som vi har sett frå tidlegare døme, legg han stundom inn markørar i dikta, gjerne sitat frå katolsk liturgi. Men er det noko *meir*, noko *vesentleg*, som skil denne poesien frå t.d. lutherske poetars dikting?

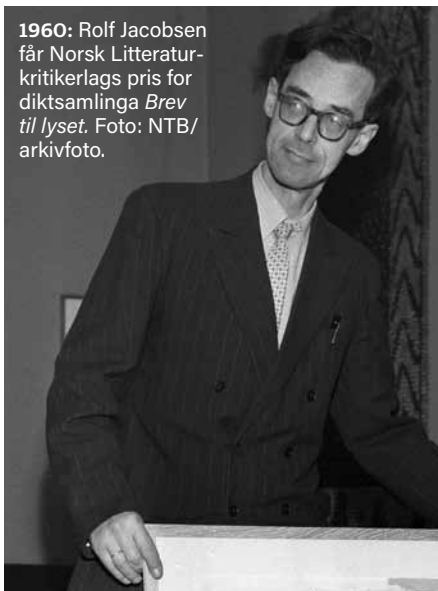
KATOLSK FORSTÅING

Danske Kirsten Marian Krog har i ei avhandling om *Katolsk modernisme* freista påvisa korleis Rolf Jacobsens dikt «Knust ansikt» gjev det ho kallar «en typisk katolsk forståelse af sammenhængen mellem menneskets og Jesu lidelse». Diktet er slik:

Himlen flådd av hete og solens piler
bryter øyeneplene ned og fluene
som ingen har forlatt og time efter time
stillheten hjelpeløst fugleskrik

ansiktet solen og det knuste
de måtte knuse flådd av hete og eddik-
svamp tykk av blod og langsomt
tennene og stillhet – – – –

Rubindrød sol blir til hvit
flamme etsende og av blod
tykk og fugleskrik
som en tåke og fluene
time efter time og ingen – – –

1960: Rolf Jacobsen får Norsk Litteraturkritikerlags pris for diktsamlinga *Brev til lyset*. Foto: NTB/arkivfoto.

1982: På 75-årsdagen vart Rolf Jacobsen innlemma i Gyldendal Norsk Forlags «Pantheon». Då avduka også forlagsdirektør Andreas Skartveit eit portrett av dikteren som er måla av Knut Frøysaas. Foto: Bjørn Sigurdson/NTB.

I samlinga *Pusteøvelse* er lidings saga sentral og endå meir eksplisitt i diktet «– – det var i dag»:

Dette forstår vi ikke. At det var i dag
han døde. At det var i dag
de spikret hendene til treet.

At det var i dag
han stivnet inn i døden. At de løsnet naglene
og bar ham inn i graven.

Lett som en fugl og kald som sne.
At det er i dag
han ikke er.

Inndraginga i Kristi lidning og den materielle nær-
værsforståing som finst i Rolf Jacobsens dikt, kan
ein nok hevda er karakteristisk for katolsk tru og
teologi.

ELEMENT FRÅ KATOLSK MESSE

Krossfestingstemaet er eitt blant fleire katolske
spor i dikta. Eit anna er element frå den katolske
messa. Til dømes hentar diktet «Angelus» frå *Pass
for dørene – dørene lukkes* tittel frå den bøn som vert
beden tre gonger dagleg i den katolske kyrkja mel-
lom treiningssøndag og skjærtorsdag og omfattar

inkarnasjonsmysteriet, dvs. engelens bodskap til
jomfru Maria og hennar ja til å føda Jesus Kristus.

Han peiker på at det veldige univers så vel som dei
minste fenomen alltid peiker mot noko endå større
– og det eigentlege. Han kritiserer aldri vitskapen,
men vår tru på vitskapens makt, på at vi er verdas
herrar. Katolisismen har tradisjon for *fides quaerens
intellectum*, at tru søkjer kunnskap.

TRU SØKJER KUNNSKAP

Katolsk vart Rolf Jacobsen. Men spørsmålet om det
er katolsk poesi, er vanskelegare å svara på: Eit dikt
kan neppe ha noka tru eller konfesjon. Så min svært
varsame konklusjon vert at den rikdomen vi har i
Rolf Jacobsens poesi, er *skapt* av ein mann som var
klårt og praktiserande katolsk. Men diktet er fritt
etter at det er skapt, og som i all stor dikting er det
mange plan og mange måtar å nærma seg diktet på. •

Under arbeidet med artikkelen har eg nytta ei rad skriftlege
kjelder. Blant dei er Hanne Lillebos *Ord må ein omvei. En biografi
om Rolf Jacobsen* (Gyldendal 1998) den langt viktigaste. Eg har
øg brukt flittig Kirsten Mariam Krogs magisteravhandling *Katolsk
modernisme. En analyse af modernistiske træk hos katolske
forfattere i Norden* (Københavns Universitet, 2000). Sitata frå Rolf
Jacobsens diktsamlingar er frå førsteutgåvene. Eg byggjer dess-
utan på mine eigne samtaler med Petra og Rolf Jacobsen.

ENDELIG!

Erkebiskop Erik Valkendorf har fått sitt minnested i Roma

På dagen 500 år etter at den nest siste erkebiskopen av Nidaros døde i Roma, ble en minneplate over ham avduket i kirken Santa Maria dell'Anima. I over 30 år har det vært arbeidet i Trondheim for få til dette.

TEKST: ØIVIND ØSTANG

Det skjedde 28. november. Først ble det sunget Vesper, deretter ble minneplaten avduket av presesbiskop Olav Fykse Tveit i Den norske kirke og velsignet av biskop Erik Varden i Den katolske kirke. Fra Den norske kirke deltok også Nidaros-domprost Ragnhild Jepsen. Neste morgen feiret biskop Erik rekviemmesse for sin navnebror. Deretter arrangerte Det norske institutt i Roma et internasjonalt seminar om Valkendorf.

TYSK

Santa Maria dell' Anima ligger like vest for nordenden av Piazza Navona, og er tysktalende katolikkers kirke i Roma. Den er tilknyttet Det pavelige institutt av samme navn, som har et kollegium for prester i videreutdanning. Også norske prester har hatt base her. Denne kirken er også tilknyttet et mer enn 600 år gammelt brorskap for geistlige og andre. En av de dansk-norske kongene på 1400-tallet var medlem her.

UKJENT GRAV

I mer enn 30 år har det vært arbeidet i Trondheim for at Valkendorf skulle få et minnesmerke i Roma. Et problem har vært at det ikke lenger er kjent hvor han døde, og heller ikke hvor han ble gravlagt.

Gravferden ble betalt av pave Hadrian VI, tidligere nederlandereren Adriaan Floriszoon Boeyens, som Valkendorf kjente fra et besøk i Utrecht i 1515. Valkendorf var i februar 1522 kommet til Roma for å klage til paven over den dansk-norske kong Christian IIs behandling av kirken. Hadrian var valgt til pave like før, i januar 1522. Men han brukte såpass lang tid på å komme seg til Roma, at de to ikke rakk å møtes før Valkendorf døde.

PÅDRIVER

Primus motor i arbeidet med et Valkendorfminne i Roma har vært Rolf Grankvist – historiker, tidligere rektor for Norges Lærerhøgskole i Trondheim og senere tilknyttet lærerutdanningen ved NTNU. Sent på 1980-tallet ble han av direktør Torgeir Suul ved Nidaros domkirkes restaureringsarbeider, gjort oppmerksom på minneplaten for erkebiskop Olav Trondsson i Sant' Agostino-kirken, like nordøst for Piazza Navona (omtalt i forrige nummer av *St.Olav*).

I arbeidet med historieverket om Trondheim til byjubileet i 1997, drøftet Grankvist et mulig Valkendorf-minne i Roma med historiker Grethe Authén Blom. Hun hadde som preses i Videnskabselskabet i 1988 hatt ansvar for en markering der den siste erkebiskopen, Olav Engelbrektsson, er gravlagt, i St. Gommariuskirken i Lier i Belgia. I mai 2003 ble en minneplate over Engelbrektsson avduket der av dronning Sonja.

Rolf Grankvist deltok i markeringene i Roma nå i november.

I desember 1997 var en delegasjon fra Trondheim i Roma for å takke for pave Johannes Paul IIs besøk 2. juni 1989. Spørsmålet om et Valkendorfminne ble da tatt opp av biskopene Finn Wagle (Den norske kirke), Georg Müller (Den katolske kirke) og Rolf Grankvist, i en samtale med kardinal Edward Cassidy i Det pavelige råd for kristen enhet.

I 2000 fikk Grankvist, Wagle og Müller råd fra Cassidys medarbeider Walter Kasper, om å undersøke om Valkendorf kunne ha vært medlem av det tyske brorskapet ved Santa Maria dell' ►

«I mer enn 30 år har det vært arbeidet i Trondheim for at Valkendorf skulle få et minnesmerke i Roma.»

FORNEM PLASS: Erkebiskop Valkendorfs minneplate er nå plassert i kirken Santa Maria dell' Anima i Roma.

**KUNSTNERISK
VERSJON:**
«Kansler Erik
Valkendorf møter
Sigbrit Willums og
Dyveke på
Bergens torv i
1507», maleri
(1874) av Eilif
Petersen (1852
– 1928). Foto:
Nasjonalmuseet/
Børre Høstland

Anima. Det ble i 2002 og 2003 arbeidet videre med saken i Trondheim og Roma, men uten resultat.

GJENNOMBRUDD

Etter at Grankvist i 2017 koblet inn undertegnede, ble biskop Bernt Eidsvig i Oslo og, i 2021, biskop Erik Varden i Trondheim kontaktet. Biskop Erik etablerte en uformell arbeidsgruppe, og sent i oktober 2021 kom det til et gjennombrudd. Da fikk direktør Kristin B. Aavitsland ved Det norske institutt i Roma og førstelektor Sigurd Hareide ved Universitetet i Sørøst-Norge, tilgang til arkivene ved Santa Maria dell'Anima. Arkivene bekrefter at Valkendorf i 1511 ble medlem av brorskapet der etter at han var blitt bispeviet i Roma i 1510.

Valkendorf kan ha bodd i gjestehuset ved Santa Maria dell'Anima også i 1522. Dagens kirke på stedet var da under oppføring. Pave Hadrian VI fikk sin grav der da han døde allerede i september 1523. Kanskje hadde Valkendorf fått sin grav der i desember 1522? Eller kanskje var han blitt gravlagt på den tyske kirkegården i Vatikanet, *Campo Santo Teutonico*?

I samtalen med rektor Michael Max ved Santa Maria dell'Anima i oktober 2021, fikk Aavitsland

og Hareide en foreløpig positiv respons på at det ville være mulig med en minneplate for Valkendorf i kirken der. Biskop Erik sendte en formell søknad som ble besvart positivt.

Sommeren 2022 var Kristin B. Aavitsland og kunstneren Lilli Stenius invitert til å velge plass for minneplaten i Santa Maria dell'Anima. De valgte høyaltersiden av andre pillar fra kordøren, sør for midtgangen. På pillaren nærmere kordøren er den svenske erkebiskopen Olaus Magnus' gravminne fra 1557. I høst er Valkendorfplaten blitt hugget hos steinhuggerverkstedet Marmi Ferri i San Lorenzo øst i Roma. Minneplaten er finansiert av Trondheim stift i Den katolske kirke og Nidaros bispedømme i Den norske kirke.

ERKEBISKOP OG LEDER AV RIKSRÅDET

Erik Valkendorf ble født i Danmark rundt 1465. Han fikk sin utdanning blant annet ved Universitetet i Greifswald i Vorpommern. Fra tidlig i 1490-årene var han ansatt i den dansk-norske kongens kanselli i København, fra 1499 som kansler. Da erkebiskop Gaute Ivarsson av Nidaros døde i 1510, presset kongen Valkendorf inn som erkebiskop.

METROPOLITA NIDROSIENSIS
ERICUS VALKENDORF

CONFRATER COLLEGII BEATAE MARIAE ANIMARUM

CHRISTI ZELO PLENUS FIDEM CATHOLICAM DIFFUDIT
POPULUM SUUM ORARE DOCUIT
REGIS AVARITIAE NON CESSIT
HIC IN URBE XXVIII NOVEMBRIS MDXXII PIE OBIIT

MISERERE EI DOMINE
PER BENIGNISSIMAS LACRIMAS TUAS

ECCLESIAM TUAM SUA IN PATRIA
SOLIDA FIDUCIA CONFIRMA

DIE XXVIII NOVEMBRIS MMXXII

ERKEBISKOPEN AV NIDAROS
ERIK VALKENDORF

MEDLEM AV DEN SALIGE MARIA AV SJELENES KOLLEGIUM.

HAN SPREDTE, FULL AV IVER FOR KRISTUS, DEN KATOLSKE TRO,
LÆRTE SITT FOLK Å BE,
OG VEK IKKE FOR KONGENS GRISKHET.
HER I ROMA DØDE HAN FROMT DEN 28. NOVEMBER 1522.

MISKUNN DEG OVER HAM, HERRE,
FOR DINE ELSKVERDIGE TÅRERS SKYLD.

STYRK DIN KIRKE I HANS HJEMLAND
I UROKKELIG TROFASTHET.

DEN 28. NOVEMBER 2022

DET STÅR SKREVET: Den latinske teksten på platen er skrevet av biskop Erik Varden. Den norske oversettelsen er også hans.

HUGGET I STEN: Minneplaten for erkebiskop Erik Valkendorf under arbeid hos marmorhuggerne Marmi Ferri i San Lorenzo i Roma tidlig i oktober i år. Foto: privat

Valkendorf ble nå også formann i det norske riksrådet.

I Nidarosdomen bidro erkebiskop Erik til fullføringen av oktogonen rundt Hellig Olavs skrin, og han forsynte skrinet med en kostbar edelsten. I 1519 ble han den første i Norge som tok i bruk boktrykkerkunsten, for å utgi de liturgiske bøkene for Nidaros-provinsen: Missale Nidrosiense og Breviarium Nidrosiense. Den første ble trykt i København, den andre i Paris. Etter en visitas i Finnmark sendte Valkendorf en beskrivelse av landsdelen til pave Leo X.

KONFLIKT MED KONGEN

Til å begynne med var det et relativt godt forhold mellom erkebiskop Erik og den dansk-norske kongen, men etter hvert spisset det seg til. Uenigheten dreide seg om blant annet kirkens handel, skattefrihet og jurisdiksjon. Da kong Christian II i 1521 besluttet at brudd på kirkeretten ikke lenger skulle pådømmes av en kirkelig domstol, reiste Valkendorf til Danmark for å ta saken opp med kongen. De to møttes til slutt i Amsterdam, og hadde en kraftig konfrontasjon som endte med at Valkendorf senhøstes

1521 la ut på reisen til Roma for å klage saken inn for paven.

Valkendorfs medarbeider Adrian Heyda skrev etter Valkendorfs død til etterfølgeren Olav Engelbrektsson, at erkebiskop Erik på mange måter minnet om St. Thomas av Canterbury. Begge var de kongens kansler. Begge ble de av kongen ønsket som erkebiskop fordi kongen trodde han da ville få bedre grep om kirken. Begge markerte de at de nå var kirkens, ikke kongens, menn.

Mest dramatisk ble det for Thomas av Canterbury, da han på vei til vesper 29. desember 1170 ble hugget ned og drept i nordre tverrskip i sin domkirke. Erik av Nidaros endte sine dager syk og fattig i Roma 28. november 1522.

I Santa Maria dell'Anima har erkebiskop Erik nå fått sitt minnested i byen der han døde og ble gravlagt. •

«I 1519 ble han den første i Norge som tok i bruk boktrykkerkunsten, for å utgi de liturgiske bøkene for Nidaros-provinsen.»

Femtenhundre-tallskirken for dem fra bortenfor Alpene

Etter 1417, da det skandaløse kirkeskismaet var over og Avignon-pavedømmet for lengst et tilbakelagt kapittel, fikk Roma fornyet relevans. Store ressurser ble nedlagt for å modernisere byen og få den til å skinne som den vestlige kirkens ubestridte hovedstad.

TEKST: KRISTIN B. AAVITSLAND

Oppgraderingen av Roma fortsatte gjennom hele 1500-tallet, og siden den romerske kirken gjorde krav på universalitet, omfattet fornyelsesprosjektene også flere kirkebygg som tilhørte ikke-romere. Florentinerne og venetianerne, lombardene og genoveserne fikk alle opprustet sine historiske kirker i Roma, akkurat som franskmennene, portugiserne og spanjolene. Kirken for folk fra *oltralpe*, bortenfor Alpene, var fremfor alt S. Maria dell'Anima, som helt siden 1300-tallet hadde huset et hospits for flamske og tyske pilegrimer.

Også den gjennomgikk arkitektonisk og kunstnerisk fornyelse. I de første årtiene av 1500-tallet ble den flunkende ny, og fikk

utsmykning og monumenter utført av flere av tidens ledende kunstnere. I 1542 ble den endelig nyinnviet, tjue år etter at fornyelsen var ferdig.

PÅ 1500-TALLET BETJENTE S. Maria dell'Anima og det tilhørende hospiset ikke bare folk fra det vidstrakte tyske imperiet, men også dem som kom til Roma helt fra Skandinavia, langt mot nord. En av dem var den lærde svenske presten Olaus Magnus, som ble utnevnt til erkebiskop i eksil på flukt fra reformasjonen.

Nå i høst har denne kirken fått et nytt håndfast vitnesbyrd om sin historiske forbindelse til Norden: en minneplate til ære for erkebiskop Erik Valkendorf av Nidaros, som var medlem av S. Maria dell'Animas brorskap. Man kan lese mer om Valkendorf og minneplaten hans et annet sted i dette nummeret av St. Olav.

Minneplaten gjør kirken vel verdt et besøk for nordmenn som kommer til Roma, men det er mye mer å se her enn monumentet over den norske erkebiskopen.

DET FØRSTE GLIMTET man får av S. Maria dell'Anima når man går vestover fra Piazza Navona, er klokketårnet. Det er ulikt alle andre kampaniler i Roma, med et spir dekket av glaserte takstein i ulike farger, slik skikken er i Sentral-Europa, og den habsburgske dobbeltørn troner som en slags værhane i toppen. (ill. 1) I det man kommer inn i gaten som bærer kirkens navn, ser man den flate renessansefasaden i gul tegl med tre portaler og detaljer i travertin og lyserød marmor (ill. 2).

De lærde strides om hvorvidt det er Sansovinio, Bramante eller Peruzzi som har tegnet den. En yndig skulpturgruppe i gavlfeltet over den midtre portalen gir et tydelig signal om hvem kirken er viet til: Vår frue sitter med Jesusbarnet på fanget, flankert av to nakne menneskeskikkelser som ydmykt ber om hennes forbønn (ill. 3). De forestiller sjeler i skjærsilden – og illustrerer at kirken er tilegnet *Beatae* ▶

3. SKULPTURGRUPPE:

I gavlfeltet over midtportalen: Vår Frue med Jesusbarnet mellom to sjeler i skjærsilden.

4. GRAVMÆLE: Baldassare Peruzzi, Michelangelo Senesi og Niccolò Tribolo: Pave Hadrian VI's gravmæle, 1523.

Professor Kristin B. Aavitsland er kunsthistoriker og middelalderforsker, og for tiden ansatt av Universitetet i Oslo som leder for Det norske institutt i Roma. I dette og følgende numre av St.Olav tar hun oss med til kirker i Roma hun synes er verd et besøk.

1. GLASERTE TAKSTEIN. S. Maria dell'Animas kirketårn, satt opp i 1502. Habsburgernes dobbeltørn kom på plass i løpet av 1800-tallet. Det er ulikt alle andre kampaniler i Roma, med et spir dekket av glaserter takstein i ulike farger, slik skikken er i Sentral-Europa.

5. ALTERTAVLEN I ST. BENNOS KAPELL: Malt av Carlo Saraceni, 1618. Det kuriøse motivet er hentet fra en populær legende om at biskop Benno av Meissen kastet nøklene til byens domkirke i Elben for å forhindre den ekskommuniserte keiser Henrik IV i å komme inn, men fikk dem tilbake fra en fisker som hadde funnet nøklene i buken på en fisk han hadde fanget.

«Går man inn i kirken, åpner det seg et luftig og høyloftet rom med grunne krysshvelv båret av ranke piler.»

Mariae Animarum, sjelenes salige jomfru Maria. *Speciosa facta es*, står det under til Vår Fruens pris: Du er skapt vakker!

GÅR MAN INN I KIRKEN, åpner det seg et luftig og høyloftet rom med grunne krysshvelv båret av ranke piler. Romdisposisjonen er uvanlig i romersk sammenheng. De italienske arkitektene som sto for ombyggingen av kirken, valgte en «tysk» form og reiste en såkalt hallkirke, der det er like høyt under taket i hovedskip som i sideskip. Interiørets utforming og utsmykning bærer ellers umiskjennelig preg av Italia. Blikket dras mot det dype koret, der hvite marmorengler omkranser manieristen Giulio Romanos altertavle av Den hellige familie med evangelisten Markus og apostelen Jakob. Disse to er med fordi de er navnehelgener til oppdragsgiveren, den styrtrike tyske bankieren Jakob Fugger og hans nevø Markus. Giulio Romano ferdigstilte dette verket samme år som Erik Valkendorf døde i Roma – og muligens også ble gravlagt i denne kirken med den flunkende nye altertavlen.

EN AV DEM VI MED SIKKERHET vet at fikk sin grav året etter Valkendorfs død, er han som den norske erkebiskopen hadde reist til Roma for å møte, nemlig pave Hadrian VI. Hans pontifikat var kortvarig – fra januar 1522 til september 1523, og han rakk derfor ikke å

2. RENESSANSEFASADE: S. Maria dell'Animas fasade er fra 1514. Innskriften på gesimsen over portalene lyder: Templum Beatae Mariae de anima hospitalis teutonicorum MDXIII.

gjennomføre de mange sårt tiltrengte reformer han hadde planer om. Hadrian VI kom fra Utrecht og er historiens hittil eneste nederlandske pave; lite elsket av den romerske kirkelige eliten som fryktet at reformer ville frata dem deres privilegier. Men om han ikke var særlig populær i Roma, fikk han likevel et flott gravmæle, formgitt av den navngjetne Baldassare Peruzzi. Det er inkorporert i den høyre veggen i koret, rikt utsmykket med marmorskulptur: på toppen av sin sarkofag hviler den avdøde paven selv på en madrass av hvit marmor, med albuen støttet på en stabel av puter, også de i marmor.

Relieffet nedenfor viser Hadrian VI's inn-tog i Roma, og i nisjer på hver side står personifikasjoner av fire dyder som reformatorpaven satte høyt, kanskje nettopp fordi de ble så neglisjert i kirkens hovedstad på 1520-tallet: Klokskap og Rettferdighet til høyre, Måtehold og Styrke til venstre (ill. 4).

Sidekapellene i S. Maria dell'Anima har alle interessante utsmykninger av høy kvalitet, og ikke overraskende er flere av dem innviet helgener fra det tyske imperiets territorium, som St. Benno av Meissen (ill. 5) og St. Johannes Nepomuk av Praha. Kanskje er det tilfeldig, men i hvert fall er det passende, at disse, i likhet med Erik Valkendorf, blir æret for å ha kjempet for kirkens frihet i konflikt med verdslige herskere. •

FIKK BOT: Kardinal Joseph Zen uttaler seg til mediene etter dommen. Foto: Anthony Kwan/AP/NTB

HONG KONG:

Profilert kardinal straffes med bot

Dommen mot kardinal Joseph Zen (90) er klar i Hongkong. Han og fem andre dissidenter får bot for å ha drevet et fond som støttet pågrepne opposisjonsdemonstranter.

Fem av de tiltalte, blant dem kardinal Zen, fikk bot på 4.000 hongkongdollar (drøyt 5.000 kroner) for ikke å ha registrert fondet som en ideell organisasjon. Den sjettede personen fikk en mindre bot.

SKULLE HJELPE

Kardinal Joseph Zen er en av de fremste i Den katolske kirke i Asia. Han og de øvrige aktivistene drev et større fond for å hjelpe pågrepne demonstranter med å dekke kostnader til advokat og helsehjelp.

Fondet ble oppløst i oktober på grunn av krav fra myndighetene om å oppgi informasjon om givere og mottakere av midler.

I retten la aktoratet frem med bevis for at fondet hadde hentet inn opp til 270 millioner hongkongdollar fra over 100.000 givere.

MENNESKEVENN

– Med tanke på sosiale og politiske begivenheter de siste årene, kan en organisasjons eventuelle kontakter med politiske grupper påvirke orden og nasjonal sikkerhet, sa statsadvokat Ada Yim.

En av de andre dømte, advokaten Margaret Ng, sier i en

uttalelse at det er første gang noen hadde fått en dom for manglende registrering av en organisasjon, og at det er «ekstremt viktig med tanke på forsamlingsfriheten i Hongkong.»

Pågrepelsen av kardinal Zen tidligere i år var et stort sjokk for byens katolikker, og førte til sterk kritikk av Vatikanets bånd til Beijing. Etter dommen uttalte han imidlertid at han handlet som menneskevenn, ikke som kardinal, og la til at religionsfriheten fortsatt står sterkt i Hongkong.

NASJONAL SIKKERHETSLOV

Zen har vært en av de sterkeste kritikerne båndene med Beijing, og har vært særlig misfornøyd med en kontroversiell avtale om at Kina får lov til å velge katolske biskoper i landet.

Innledningsvis ble Zen og de andre pågrepet i tråd med den omstridte nasjonale sikkerhetsloven som ble innført i Hongkong under sterkt press fra Beijing i 2020, året etter at det brøt ut massive og ofte voldelige demonstrasjoner mot myndighetene. Imidlertid har de foreløpig ikke blitt tiltalt etter denne loven.

OPPLØSE AVISER

Aktoratet kom fram til at det kun var fondet som var et klart brudd på reglene. Sikkerhetsloven har imidlertid blitt brukt for å dømme mange andre aktivister, samt for å oppløse demokrativennlige aviser og andre medier.

Mediemogulen Jimmy Lai er blant dem som er tiltalt under den nasjonale sikkerhetsloven. Andre har blitt dømt for alt fra uttalelser i sosiale medier til bruk av et gammelt flagg. (©NTB)

Vårt felles hjem

Først en bekjennelse: Jeg har først nå lest pavens encyklika «Laudato Sí» i sammenheng – syv år etter at den kom. Det er flaut for en naturinteressert person som meg, særlig fordi det er et dypt gjennomtenkt dokument.

TEKST: GEORG FREDRIK RIEBER-MOHN FOTO: NTB

Encyklikaen burde være en vekker for oss alle: Den omhandler menneskehetens største og mest utfordrende eksistensielle problemer og har perspektiver langt utover en snever interesse for naturen. På s. 45 skriver paven: «Aldri tidligere har vi skadet og mishandlet vårt felles hjem på samme måte som de siste to hundre årene». Og det har skjedd med økende hastighet og intensitet de siste 70 årene. Det er kombinasjonen av en avansert teknologisk utvikling og en profittstyrt økonomisk vekst, drevet frem av et umettelig begjær etter stadig større materiell velstand i land som ellers har nok, som er selve generatoren i mishandlingen av vår klode.

LIKE AKTUELL

Encyklikaen reiser ikke tvil om at den farlige oppvarmingen og det økende antall truede, utdøende og utdødde arter av levende organismer er skapt av den nevnte utvikling – altså av menneskene selv. Den bygger på de mest anerkjente og autoritative vitenskapelige resultater og innsikter. Og selv om den allerede er syv år gammel, er dens virkelighetsbeskrivelser minst like aktuelle som da den ble skrevet. Ja, mer aktuelle. For klimaet er blitt enda varmere, rekorder slås stadig, og naturkatastrofene er større og mer intense: Orkanene, ørkenspredningen, tørken, brannene, oversvømmelsene og flommene. De menneskelige lidelsene i kjølvannet av disse katastrofene er ubeskrivelige.

Så langt skiller ikke det pavelige dokumentet seg nevneverdig fra verdslige ekspertutredninger og beskrivelser. Men denne deskriptive del av encyklikaen settes inn i en normativ religiøs og teologisk ramme som skiller den fra alt annet jeg har lest. Med meget velvalgte sitater fra Det gamle testamentet, fortolkning av Frans av Assisis natursyn og et utvalg av uttalelser fra sine forgjengere og bispekonferanser, utdyper og begrunner paven vår forpliktelse til å ta vare på vårt felles hjem, slik at det blir til glede og utvikling også

for generasjoner etter oss. Denne forpliktelse påhviler mennesket som skaperverkets ypperste – og farligste – frembringelse.

DET VIKTIGE ARTSMANGFOLDET

Innenfor rammen av denne artikkelen er det ikke mulig å berøre mange problemstillinger fra encyklikaen. Jeg vil kort omtale det andre hovedtemaet i denne, nemlig betydningen av å ta vare på jordklodens artsmangfold. Dette har i årene etter utgivelsen fått vesentlig mindre oppmerksomhet enn utfordringen med CO₂-utslipp og global oppvarming. Paven skriver: «I jødisk-kristen tenkning har ordet «skaperverk» en videre betydning enn «natur», for det har med Guds kjærlighetsfulle plan å gjøre, hvor hver skapning har sin egen verdi og betydning». Encyklikaen advarer mot to ytterstandpunkter. På den ene side tilbakevises den oppfatning, som har rot i en misoppfatning av Bibelen, at «vår identitet som skapt i Guds bilde og med råderett over jorden, skulle rettferdiggjøre et absolutt herredømme over alle andre skapninger». På den annen side advares mot «en mani som vil frata mennesket enhver forrang, og det vises større iver for å beskytte andre arter enn for å forsvare den verdighet som alle mennesker har i like stor grad». Denne siste holdningen møter vi først og fremst i mer ekstreme dyrevernkretser. Det er den første – en overdreven antroposentrisitet – som er den store problemskaperen.

Flere steder i encyklikaen fremheves at alle arter har en verdi i seg selv, de er ikke i første rekke ressurser til bruk for oss mennesker. De tyske biskoper snakker om «*værens* forrang fremfor *det å være nyttig*». Og paven understreker at det er ikke bare pattedyr og fugler, som gjerne står oss nærmest, vi må verne om: «Skal økosystemet fungere godt, er også sopp, alger, mark, insekter, reptiler og et utallig mangfold av mikroorganismer nødvendige». Når naturen er i balanse, må mennesket naturligvis kunne nyttiggjøre seg organismer eller deres leveområder så lenge det ikke ►

ADVENTSAKSJONEN 2022

UGANDA

NORGES
UNGE
KATOLIKKER

Caritas
Norge

SEND EN DONASJON TIL:

3000.16.91410

FISKEN SVØMMER, STORE DRØMMER

[adventsaksjonen/norgesungekatolikker](https://www.instagram.com/adventsaksjonen/norgesungekatolikker)

[ADVENTSAKSJONEN.NO](https://www.adventsaksjonen.no)

«Gjennom jordens historie har arter dødd ut, og nye er kommet til. Det er naturens gang og derved en del av Guds plan med skaperverket. Noe ganske annet er vår mishandling av naturen.»

skaper ubalanse, med den følge at arter utryddes. Da taler vi om bærekraftig utnyttelse.

NYTTIGE MIKROORGANISMER

Også de laverestående arter og mikroorganismer kan være nyttige for mennesket. Det finnes flere eksempler på det. I 1969 reiste en belgisk turist og immunolog over Hardangervidda. Der oppdaget han en liten sopp som syntes faglig interessant. Han tok den med seg til sitt laboratorium og undersøkte den nærmere. Det viste seg at soppen inneholder et stoff som hemmer aktiviteten i deler av immunforsvaret vårt, og som derved hindrer avstøting av organer som transplanteres. Av stoffet utviklet man således legemiddelet ciclosporin, som har hatt stor betydning for transplantasjonskirurgiens fremgang. Og når vi først befinner oss på dette medisinske området, kan transplantasjoner kanskje også bli enklere ved hjelp av en liten ferskvannsfisk som heter karuss og er utbredt på Østlandet. Denne fisken overlever uten surstoff i bunnfrosne vann – den omdanner energi uten oksygen. Spørsmålet er om denne mekanismen kan overføres til menneskelige organer hos en død donor. Tidsmomentet er avgjørende ved transplantasjoner. For å være sikker på at donor er død, venter man gjerne fem minutter etter siste hjerteslag før organet tas ut. Vanskeligheten ved dette er at organet kan være skadet av mangel på oksygen etter sirkulasjonsstans, dvs. uten blodtilførsel. Nå forskes det altså på karussens egenskaper for muligens å løse den nevnte medisinske utfordringen!

I sin utmerkede bok «Insektenes planet» gir professor Anne Sverdrup-Thygeson en rekke eksempler på at insekter kan ha egenskaper av stor nytteverdi – langt utover den livsviktige pollineringen som flere arter utfører. Noen få eksempler: Kinesiske forskere har latt seg inspirere av en bille i Indonesia, som skifter farge ved værforandringer, til å utvikle en trykkekunst som gjør det umulig å forfalske sedler. Den såkalte bananflua, som i mengder oppsøker gjærende frukt eller brune bananer, er et uvanlig forskningsobjekt. Den har bidratt til flere nobelpriser og lært oss mye blant annet om kromosomer og nedarvede egenskaper. Den har også bidratt til viktig forskning blant annet om kreft og Parkinsons sykdom. Professoren nevner også maur som produserer antibiotika fra to kjertler på kroppen. Slik forsvarer den seg mot soppangrep. Dette fenomenet kan gi oss kunnskap

som forhindrer antibiotika-resistens, som er et stort problem i verden i dag.

POSITIVE MOTKREFTER

Eksempelrekken kan forlenges. Men dette burde være mer enn nok til å vise hvilke hemmeligheter som kan ligge gjemt i artsrikdommen – hemmeligheter som kan bidra til å løse flere av menneskehetens mange utfordringer. Gjennom jordens historie har arter dødd ut, og nye er kommet til. Det er naturens gang og derved en del av Guds plan med skaperverket. Noe ganske annet er vår mishandling av naturen, som for eksempel avskogingen av Amazonas i Brasil. Som det heter i den pavelige encyklika: «På grunn av oss er det tusenvis av arter som ikke lenger vil forherlige Gud med sin eksistens, heller ikke formidle sitt budskap til oss». Det er heldigvis sterke krefter i verden i dag som motarbeider den menneskeskapt svekkelsen av det biologiske mangfoldet. Men man kan vanskelig hevde at de er på offensiven. I dag ser det dessverre dystert ut både for kampen mot global oppvarming og for arbeidet med å ta vare på verdens artsrikdom. Som paven skriver: «Men når vi betrakter verden, må vi fastslå at graden av menneskelig intervensjon – som ofte står i finansenes og konsumets tjeneste – faktisk bidrar til å gjøre verden mindre rik og vakker, stadig mer begrenset og grå, mens teknologiutviklingen og konsumtilbudet samtidig grenseløst går videre».

EN NY ØKONOMI

Og nettopp her, i betydningen av finanser og forbruk som viktige forklaringer på den negative utviklingen, følger paven opp sin analyse og sine anbefalinger i *Laudato Si*. I forrige nummer av *St. Olav* kunne vi lese om hvordan Vatikanets investeringsvirksomhet er sentralisert, og en ny investeringskomité oppnevnt. Nye retningslinjer skal sikre at investeringene bidrar til en «mer rettferdig og bærekraftig verden», og har en «grønn» profil. Videre kunne vi lese om pavens initiativ til denne høstens konferanse «Economy of Francesco». Unge økonomer og entreprenører kom sammen «for å skape en ny økonomi som verner om livet i alle sine former – og å vende oss bort fra en økonomi som dreper», som den norske deltakeren Maria Jordet skriver. Igjen en bekreftelse på at vi har en fremsynt, utholdende og moderne pave, som føler ansvar for vårt felles hjem og gir oss håp og inspirasjon. •

Dette er en kommentar. Meningene i artikkelen står for artikkelforfatterens regning.

1 OSLO

Prestemøte OKB

► Fra mandag 26. - torsdag 29. september deltok til sammen 53 geistlige fra Oslo katolske bispedømme på det årlige prestemøtet på Mariaholm. Prestene fikk en god innføring i Caritas Norges arbeid for ukrainere i Norge og deres arbeid for ukrainere i Ukraina, Polen og andre land. Caritas Norge informerte også om hva som gjøres i forbindelse med arbeidet mot menneskehandel og

moderne slaveri. Av mer internkirkelige saker fikk prestene en orientering om Liturgikommisjonens arbeid og ikke minst om det kommende ekteskapsritualet, samt informasjon om bispedømmets arbeid med «Den Synodale vei». Det ble også en gjennomgang av hvordan de ulike menighetene har opplevd situasjonen under og etter koronapandemien.

Norge rundt

JUBILEUMSMESSE: P. Marek Chelminiak, sogneprest i Den hellige Ånds menighet, Mosjøen, feirer messe ved menighetens 25-årsjubileum. Foto: privat

4 MOSJØEN

JUBILEUM I DEN HELLIGE ÅNDS KIRKE

► Den Hellige Ånds Kirke i Mosjøen feiret 25-årsjubileum 5. oktober 2022, og menigheten markerte begivenheten 23. oktober 2022. Det ble en verdig feiring med etterfølgende middag og kirkekaffe. Biskop Gerhard Goebel og mgr. Torbjørn Olsen sto i sin tid i spissen for å få et eget katolsk kirkebygg i Mosjøen. Løsningen ble å kjøpe Betel,

det gamle lokalet til pinsemenigheten i Mosjøen. Bygget er i løpet av de siste 25 år blitt modernisert.. P. Andreas bestilte ny altertavle, et maleri av Den Hellige Ånds komme, fra en kjent kunstner i Polen. P. Marek Chelminiak, har laget det meste av nytt inventar og utsmykninger: Nytt alter, talerstol, skriftestol mv.

KART: FREEVECTORMAPS.COM

5

FLERBRUKSGLEDE: Ny-hallen byr på en spillflate på 24 x 16 meter. Dersom publikum sitter på faste plasser, den uttrekkbare tribunen og langs veggene, er det plass til ca. 400. Foto: Ole Harald Dale

2 BERGEN

St. Paul gymnas: Ny idrettshall endelig åpnet

► Fredag 28. oktober ble 2100 nye katolske kvadratmeter åpnet på Florida i Bergen. – Det betyr enormt mye for elevene at vi nå får en idrettshall rett ved skolen, så slipper de å reise for å drive idrett. Det sparer dem både for tid og stress. Samtidig åpner idrettshallen for mye elevaktivitet i midttimer og etter skoletid, sier rektor Petter Gjessing.

Styret ved St. Paul gymnas og Oslo katolske bispedømmes finansråd godkjente planene om ny idrettshall ved skolen i 2021, og kontrakt med entreprenør ble signert 15. juni samme år. – Byggeprosessen har forløpt etter plan og bygget var ferdig til overlevering i henhold til kontrakt, konstaterer rektoren.

ØNSKER VELKOMMEN: Birgittasøstre etter messe i Åre gamle kirke. Foto: Petter T. Stocke-Nicolaisen

3 TRONDHEIM

MINI-RETRETTER I BIRGITTA KLOSTERET

► Siden fasten 2022 begynte, har det hver første lørdag i måneden vært arrangert en miniretrett hos birgittasøstrene på Tiller i Trondheim.

Møre/Trøndelag har fått tilført tre tunge teologer i løpet av få år: biskop Erik Varden, Sr. Anne-Elizabeth Sweet ved Tautra Mariakloster og Joël Reignard, prior ved Munkeby Mariakloster. Disse tre og p. P. Dominic T.V. Nguyen, som har sognepresterfaring, bytter på å holde foredrag.

RETRETT-PROGRAM

DATO: Første lørdag i måneden fra første lørdag i fastetiden 2022

TIDER:

Kl. 16:00 Foredrag

Kl. 16:45 Vesper (kveldsbønn)

Kl. 17:00 Tilbedelse med mulighet for skriftemål

Kl. 18:00 Enkelt servering med mulighet for spørsmål og svar.

STED: Birgittaklosteret, Ingeborg Ofstads vei 1, 7091 Tiller

TELEFON: 72 89 40 00

E-POST: birgittaklosteret@gmail.com

1 NORGE

EWTN Norge

► Det katolske TV- og radionettverket EWTN har etablert seg i Norge med Pål Johannes Nes som ansvarlig redaktør. Han er også redaktør for St. Rita Radio og driver prosjektene sammen med sin kone Erika Eva og flere frivillige. Tilgang til videoer, podcaster og mer er gratis: www.ewtn.no.

5 TROMSØ

Prestemøte Tromsø

► Fra 19. til og med 23. september hadde prestene i Tromsø stift sitt årlige møte med biskop Berislav Grgić på Storfjord Gård i Lofoten. Med unntagelse av p. Gunther Jäger fra Harstad, hadde alle prestene anledning til å samles. Det var også tid til messer, bønn, hyggelig samvær og fornyelse av kreftene. – De store avstandene i stiftet gjør at prestene ikke samles ofte, derfor var det ekstra oppbyggelig og berikende å dele tid sammen igjen, forteller p. Arne Marco Kirsebom, stiftets kansler.

1 USA

Nytt håp i Kristus

► Den amerikanske skuespilleren Shia LaBeouf fortalte nylig i et intervju med biskop Robert Barron om sin omvendelse til katolsk tro. LaBeouf gjennomgikk «en mørk periode» i sitt liv, samtidig som han forberedte seg til rollen som Padre Pio i filmen med samme navn. En viktig del av skuespillerens forberedelser var å leve i en fransiskansk kommunitet. Der fikk han høre om andre mennesker som hadde vært i livskrise, men som hadde funnet nytt håp i møtet med Kristus. Det fikk ham til å tenke på at dette også kunne gjelde ham.

2 BRASIL

«En seier for demokratiet»

► Den tyske kirkelige hjelpeorganisasjonen for Latinamerika, Adventiat, hilser Luiz Inácio Lula da Silva valgseier i Brasil velkommen og kaller den «en seier for demokratiet, for de fattige, for miljøet og for jordens klima.» Adventiats direktør, pater Martin Maier, sier valutfallet er en «beslutning om landets demokratiske, sosiale og økologiske fremtid.» Det samme understrekes i et åpent brev fra flere enn 60 av Brasils biskoper. De sier Brasil nå har valgt en samfunnsmodell som bryr seg om «utdanning, helse, arbeid, kultur og støtte til de fattige.» (kathpress).

3 VATIKANET

«Må kjempe for likestilling!»

► På flyet hjem fra Bahrain til Roma den 6. november, sa pave Frans til pressen at vi fortsatt må kjempe for kvinners likestilling. Kampen for kvinners rettigheter er dømt til å fortsette så lenge det finnes steder i verden hvor kvinner ikke har de samme rettighetene som menn, sa paven som svar på et spørsmål om demonstrasjonene i Iran. «Da Gud skapte mannen og kvinnen, skapte han ikke kvinnen som mannens kjæledyr. Jeg ser det gang på gang i Vatikanet: Hver gang en kvinne inntar en jobb, så blir ting bedre», sa pave Frans. (CNA)

Verden rundt

4 STORBRIANNIA

STORBRIANNIAS FREMSTE TURISTMÅL

► Fountains Abbey, cistercienserklosteret i Yorkshire som var virksomt mellom 1132 og 1539, er etter en avstemning blant medlemmene i forbrukerorganisasjonen «Which?», blitt utropt til et av Storbritannias tre beste besøksmål. Klosterets historie begynte i 1132 med at 13 benediktinermunker i York lengtet etter et mer strikt og gudfryktig liv. De fant et nytt fristed i et landskap med seks kilder – derav navnet på det nye klosteret – og de besluttet å knytte seg til Cistercienserordenen. Et viktig bidrag til at Fountains Abbey ble så stort, var mange legbrødre som utførte mye av det praktiske arbeidet: ullproduksjon, gruvedrift, hesteoppdrett og stenbrudd. (Katolskt magasin)

1 USA

BER FOR EKTEPARET PELOSI

► Erkebiskopen av San Fransisco, Salvatore Cordileone, oppfordrer folk til å be for ekteparet Pelosi etter at en innbruddstyv i oktober brøt seg inn i parets hjem og brutalt overfalt 82-årige Paul Pelosi. Cordileone og katolske Nancy Pelosi, speaker i Representantenes hus, står på hver sin side i abortsaken. I mai sa erkebiskopen at Pelosi, på grunn av sitt abortsynspunkt, er utelukket fra å ta del i eukaristien i hans stift. Også lederen for USAs bispekonferanse, erkebiskop José Gomez av Los Angeles, sier volden gjør ham bedrøvet og han oppfordrer til bønn for Pelosi-paret. (kathpress).

4 STORBRIANNIA

Kjøttfrie fredager: Bra for miljøet!

Da de katolske biskopene i England og Wales i 2011 gjeninnførte påbudet om kjøttfrie fredager, la én av fire katolikker om sine matvaner. Nå viser en studie fra Cambridge-universitetet at utslipp av drivhusgasser er redusert takket være påbudet. Hele 28 prosent endret sine matvaner. Fire av ti sluttet helt med kjøtt på fredager, mens resten reduserte forbruket. Forskerne mener dette har spart 50.000 tusen tonn kull-dioxid-utslipp i året, tilsvarende 82.000 færre flyreiser London-New York t/r i året. Skulle USAs bispekonferanse innføre samme påbud, kunne 20.000 ganger så mye drivhusgasser forhindres, mener forskerne. Og skulle paven gjøre dette overfor samtlige av verdens katolikker, kunne man hvert år spart millioner tonn utslipp. (The Tablet)

VERDEN

Nå er vi åtte milliarder

► Verdens befolkning passerte den 15. november åtte milliarder mennesker, ifølge FNs befolkningsfond. I år 1800 levde det én milliard mennesker på jorden, først i 1927 var vi to milliarder, mens tre milliarder ble passert i 1959. I 2050 anslår FNs befolkningsfond at det lever 9,7 milliarder mennesker på jorden.

Verdens mest folkerike land er Kina med 1,44 milliarder mennesker, mens India følger hakk i hæl med 1,38 milliarder. Drøyt hver tredje innbygger på jorda bor i disse to landene. I USA bor det 331 millioner mennesker, i Indonesia nesten 274 millioner, i Pakistan rundt 221 millioner, i Brasil nesten 213 millioner og i Nigeria drøyt 206 millioner. Norge kommer på 119. plass i verden med drøyt 5,4 millioner innbyggere.

4

5

5 SPANIA

Hyperrealistisk skulptur viser Jesu døde legeme

► En hyperrealistisk skulptur i latex og silikon, som viser Jesus med alle de sår som kan sees på likkledet i Torino, er et av de objekter som nå finnes i en utstilling i domkirken i Salamanca i Spania. Utstillingen, som åpnet i oktober, tar for seg ulike aspekter av Jesu lidelse og død. Den avrundes med skulpturen som viser hvordan Jesu døde legeme kan ha sett ut basert på informasjon fra det kledet Jesu legeme angivelig ble svøpt i etter hans død. Det har tatt 15 år å ferdigstille skulpturen. Det er planlagt å stille den ut under Verdens ungdomsdagene i Portugal sommeren 2023 og i Roma i 2025. (Vatican News).

Jeg har funnet Ham!

Gledesropet høres gjennom klosterets korridorer.
Vi stimler sammen, spente og med et eneste spørsmål på leppene:
Hvor? Hvor hadde han skjult seg?

TEKST: SR. HEDVIG SOPHIE AV KRISTUS KONGEN OG MARIAS UPLETTEDE UNNFANGELSE,
KARMEILLITTKLOSTERET I TROMSØ

V

i befinner oss noen dager ut i juleoktaven og Kirken feirer festen for Den hellige familie.

I evangeliet hører vi om Jesus som ble igjen i tempelet og om foreldrene som lette etter ham i tre dager før de fant ham. Vi har lett etter Jesusbarnet og en av oss har funnet ham.

ANDAKT TIL JESUSBARNET strekker seg langt tilbake i karmelittordenens historie, men den fikk en mye mer fremtredende plass etter at Teresa av Avila opprettet den reformerte grenen på 1500-tallet. Om Johannes av Korset, som var hennes nærmeste støttespiller i reformarbeidet, vet vi at han av pur glede over inkarnasjonens mysterium kunne gripe Jesusbarn-figuren og danse med den gjennom klostergangene. To av hans dikt er også viet betraktninger over julens mysterium. Teresa av Avilas kloster navn var Teresa av Jesus. Hun hadde en dyp hengivenhet til Jesus, sin Konge og spredte devosjonen ut over hele Spania. I hvert karmelittkloster hun grunnla fikk Jesusbarnet en fremtredende plass i kapellet, og hver av disse fikk sin egen tittel. *Lille Pilegrim, Grunnleggeren, Kongsbarnet, Den gråtende*, for å nevne noen. Slik ville Teresa understreke at vi i Gud som ble menneske møter alle aspekter ved det å være menneske.

Det fortelles at hun skjenket en liten statue av Jesusbarnet til en som stod henne nær, for at han kunne gi den i gave til sin datter som skulle gifte seg i Praha. Hva vi kan si med sikkerhet, er at en liten statue av Jesusbarnet ble brakt fra Spania til Praha av grevinne Maria Manriques de Lara i 1556. I 1628 ga hennes datter Polyxena av Lobkowicz statuen til karmelittbrødrenes kloster i Praha. Der ble den plassert i novisenes kapell, slik at

Jesusbarnet kunne være deres læremester. Men på denne tiden herjet 30-årskrigen, og heller ikke Jesusbarnet ble spart. Han ble slengt bort i et hjørne sammen med rusk og rask. Først i 1637 ble han gjenfunnet av karmelittpater Cyril av Guds Mor, da med flere skader og avrevne hender. Pater Cyril fikk statuen plassert tilbake i kapellet, og der, knelende i bønn, kontemplerte han over den største begivenhet i menneskets historie – at Gud ble menneske. I undring ba han til den Gud som av kjærlighet til oss, kom som et barn. Plutselig hørte han statuen tale til seg:

Ha miskunn med meg, og jeg vil ha miskunn med dere.

Gi meg hender, og jeg vil gi dere fred.

Jo større ære dere viser meg, desto større velsignelse vil jeg gi dere.

ETTER DENNE HENDELSEN har hengivenheten til Jesusbarnet av Praha spredt seg gradvis over hele verden. Statuen er knapt 50 cm høy, skåret i tre og satt inn med voks. Hans venstre hånd omslutter jordkloden, kronet med et kors. Høyre hånd er strukket frem for å velsigne – to fingre samlet som tegn på Kristi to naturer og de resterende tre fingre representerer hver av personene i Treenigheten. Han er Universets Konge som velsigner oss og minner oss om at Gud holder hver og en av oss i sin hånd.

Jesusbarnet har altså nå, ved hjelp av priorinnen, skjult seg i klosteret vårt i Tromsø. Vanligvis skjuler han seg i form av en ganske liten medaljong, men det har også hendt at hele figuren er blitt skjult. Hans skjulesteder velges ut fra et mysterium, et bibelord, eller en feiring som har preget Kirken og kommuniteten i løpet av året som er på hell. Han har skjult seg i et nøkkelhull – Han som er Davids nøkkel; under en dørterskel ▶

«Noen ganger finner vi Jesusbarnet etter 10 minutter, andre ganger kan det gå opp til en time eller to, men at det tar tid, demper ikke gleden idet han blir funnet.»

– Gud som ydmykt bøyde seg ned til oss og ble menneske som vi; i takluken – Han som stiger ned til oss fra himmelen. For to år siden, da vi feiret St. Josefs år, hadde han skjult seg i en fold på en av våre St. Josef-statuer.

FRA KAPELLET GÅR VI med sang til det området vi skal lete. Ingen ledetråd blir gitt. Det er bare å sette i gang og lete. Kriker og kroker saumfares. Flere søstre kan gå over samme sted uten resultat. Drøyer det, hender det at priorinnen avgrensner området eller gir oss et lite hint. Ikke alltid er det til hjelp. Noen ganger finner vi Jesusbarnet etter 10 minutter, andre ganger kan det gå opp til en time eller to, men at det tar tid, demper ikke gleden idet han blir funnet. Samlet går vi tilbake til kapellet for å takke Gud for at vi har funnet ham som har tatt bolig hos oss. Vi synger *Te Deum* og priorinnen annonserer stor rekreasjon – det vil si at stillheten er opphevet for resten av dagen, det er fest og høytid.

To ganger har jeg funnet Jesusbarnet og begge ganger har følgende hendt: Jeg er sammen med søstrene, leter på de samme stedene, men så blir det et øyeblikk stille rundt meg. Jeg aner en bevegelse innenfra som sier: «Undersøk det stedet nærmere». Og i det jeg gjør det, merker jeg at fingrene berører en medaljong, eller som den ene gangen da hele figuren ble synlig. Andre ganger har jeg straks festet blikket på et sted, den samme indre bevegelsen har vært der, men jeg har ikke fulgt den. Senere viser det seg at en medsøster finner

Jesusbarnet nettopp på det stedet. Med letingen følger det også en indre bønn om at den søsteren som trenger det mest, finner ham. Jeg husker godt den gang jeg hadde ønske om å finne ham, før blikket falt på en søster og jeg kunne tydelig fornemme følgende ord i mitt indre: La henne finne ham.

ER SÅ DETTE BARE EN LEK, et barnslig uttrykk for inkarnasjonens mysterium? Vår andakt til Jesusbarnet uttrykker seg på svært ulike måter. Det være seg gjennom et litani, en novene eller en votivmesse, men også gjennom enkle og gledesfylte, barnlige uttrykk som dans eller nettopp "Jakten på Jesusbarnet". Bak hver av disse andaktsformene ligger bevisstheten om Jesus som ønsker at vi skal bli ham lik og vår lengsel etter at det skal gå i oppfyllelse. Han ønsker ikke annet enn nettopp å kunne ta bolig i våre hjerter for å kunne forvandle dem, slik at vi kan bli som barn, fulle av tillit til Guds uendelige kjærlighet.

Lille barn Jesus, ved din kjærlighet omfavn hjertet mitt.
 Lille barn Jesus, ved din mildhet veiled hjertet mitt.
 Lille barn Jesus, ved din miskunn skjenk mitt hjerte tilgivelse.
 Lille barn Jesus, ved din hellighet rens hjertet mitt.
 Lille barn Jesus, ved ditt forsyn våk over hjertet mitt.
 Lille barn Jesus, ved din vilje befall over hjertet mitt.
 Lille barn Jesus, ved din iver oppflamm hjertet mitt. •

«Guds rike ... består i rettferdighet, fred og glede i den Hellige Ånd. ... Så la oss da strebe etter det som tjener freden, etter alt som bygger opp fellesskapet. (Rom 14, 17-19)

Liturgisk mangfold er en rikdom

TEKST: PATER ARNE FJELD OP

Vatikan IIs hensikt med den liturgiske fornyelse, var «å gi Messen tilbake til folket.» Presten skulle ikke lenger stå med ryggen til menigheten og be den eucharistiske bønn med lav stemme. Legfolket skal forstå at det er medfeirende, så alle skal stå vendt mot alteret, og man skal høre den eucharistiske bønn og be med.

«Bibelens bok skulle åpnes for folket»: Et rikere utvalg tekster skal proklameres på folkets språk. Fra å bare ha én tekstrekke som ble gjentatt hvert år, har vi nå fått år A, B og C, og søndagsmessen fikk en ekstra lesning. Tidebønnene fikk tekster fra Det nye testamente, i tillegg til Davidssalmene.

I NORGE VAR VI HELDIGE, idet vår Språkkommisjon leverte en oversettelse av det romerske missale som er så tro mot originalen at vi har fått beholde den. Benedikt XVI ba Sverige og den engelsktalende verden om en ny alterbok, for den første oversettelsen var for «fri».

I Norge har vi også vært heldige, idet de latinske tekstene aldri ble «avskaffet». I undertegnedes lille verden har vi alltid sunget gregorianske messer i St. Dominikus, uten akkompagnement, og menigheten synger med. På Lunden Kloster synger søstrene stadig Kompletorium på latin, med vakre hymnemelodier som skifter med kirkeåret.

NY-OVERSATTE TEKSTER, KREVDE NY MUSIKK, og også her var vi heldige, i det vi hadde og har kompetente komponister. I verden utenfor, kunne man høre litt av hvert, for reformen skulle gjennomføres i hast. Men også her ble det skapt vakker musikk, som den argentinske «Misa Criolla». Den krever et kvalifisert flerstemt kor, og ble vel ikke så utbredt i

menighetene, men beviste at «lokal kultur» har rettighet plass i liturgien. (Lytt til den på YouTube!).

Idag kan man spore en tendens til å ville vende tilbake, gjenfinne noe av det som er gått av bruk. Kanskje henger det litt sammen med øyeblikkets understreking av «identitet». Fra å glede oss over alt vi mennesker har felles, vil man nå understreke sin egenart. Gjerne at man er en «krenket minoritet» – det kommer vel fra USA, hvor man river ned statuer som minner om tilbakelagte historiske konflikter.

VI SER NÅ ØNSKET om «å gjenfinne» mest ved at især unge mennesker gjerne vil knele når de mottar Kristi legeme på tungen. Ikke noe galt i det. Tidligere knelte man jo på en «kommunionsbenk». I St. Franciskus Xaverius kirke i Arendal, står den ennå, og er riktig vakker.

Da jeg var novise i Frankrike på 1960-tallet, la vi oss flatt på gulvet og resiterte syndsbekjennelsen en gang til, etter Agnus Dei, før vi mottok kommunion. Ingen har tatt skade av det.

«Så la oss da strebe etter det som tjener freden, etter alt som bygger opp fellesskapet.»

HENSIKTEN MED DISSE LINJER er å understreke at liturgisk mangfold er en rikdom. Vi synger freidig hymner fra den dansk-norske lutherske tradisjon – flere av dem, som «Sion pris din saliggjørere» av Thomas Aquinas, er oversatte middelaldertekster. Liturgien fra før Vatikan II har sin verdi, og «fornyelsen» har sin verdi. Pater Myron Kuspys her i Oslo, feirer den guddommelige liturgi etter ortodoks ritus. Uansett form er messen den samme: gjenkallelse av Jesu Kristi påske, som er til frelse for oss. La oss takke Gud! •

Salmenes bok: En kilde til troslivet – 4

Denne serien tar for seg noen av de gammeltestamentlige salmene som benyttes i tidebønnene *Laudes* og *Vesper*.

SALME 85

Rettferdighet bøye seg ned fra himmelen

- 2 Herre, du er nådig mot ditt land,
lar Jakobs fanger vende hjem.
- 3 Folkets synder fjerner du,
skjuler deres ondskap.
- 4 Du lar din vrede fare,
vender om fra din glødende harme.¹
- 5 Før oss tilbake, vår frelses Gud,
glem din vrede mot oss.
- 6 Skal din harme bestå for alltid,
din vrede fra slekt til slekt?
- 7 Vil du ikke gi oss liv på ny,
så ditt folk kan gledes i deg?
- 8 La oss få se din godhet, Herre,
og gi oss din frelse.
- 9 Jeg vil høre hva Herren sier,
Guds tale er fred for hans folk, hans venner,
for dem som vender sitt hjerte mot ham,
og ikke vender tilbake til sin galskap.
- 10 Hans frelse er nær den som frykter ham,
hans herlighet skal bo i vårt land.
- 11 Kjærlighet skal møte sannhet,
rettferdighet skal favne fred.
- 12 Sannhet skal spire frem av jorden,
rettferdighet bøye seg ned fra himmelen.
- 13 Det er Herren som gir lykke,
og jorden gir sin grøde.
- 14 Rettferdighet går foran hans åsyn,
dens fotspor viser vei.

¹ Se senere om oversettelsen av de første tre versene.

Mer stoff om salmene kan du finne på nettstedet *Lytt til min røst i dag* he-salmekommentar.com, som inneholder innledninger og kommentarer til de salmene som benyttes i tidebønnenes laudes og vesper.

TEKST: HELGE ERIK SOLBERG

Av og til setter man ekstra pris på en salme fordi den inneholder noen fine vers. Kan det tenkes noe vakrere enn versene 11 og 12?

*Kjærlighet skal møte sannhet,
rettferdighet skal favne fred.
Sannhet skal spire frem av jorden,
rettferdighet bøye seg ned fra himmelen.*

Vi er ikke alene om å like disse versene. Karen Blixen har nok hatt dem i tankene da hun skrev novellen *Babettes Gæstebud*, hvor general Löwenhielm innleder sin tale ved måltidet med et nesten-sitat:

*Miskundhed og Sandhed mødes, ...
Retfærd og Fryd skulle kysse hinanden.*

I Bibelen er det for øvrig ikke sikkert hvem som har inspirert hvem, forfatteren av salme 85 eller han som skrev den andre bolken av Jesaja-boken (Deutero-Jesaja), hvor vi leser dette:

*La det dryppe ovenfra, du himmel!
Rettferd skal strømme fra skyene.
Jorden skal åpne seg,
gi frelse som frukt
og la rettferdighet spire.*

Jeg, Herren, skaper dette. [Jes 45:8]

Hva er så denne tekstens budskap? Svaret ligger i de to motsatte bevegelsene: Rettferdigheten *strømmer ovenfra* og sannheten *spirer nedenfra*. Når Jesaja i tillegg skriver at *Jeg, Herren, skaper dette*, forstår vi at de poetiske ordene uttrykker foreningen av det himmelske og det jordiske, den tette relasjonen mellom den himmelske Gud og oss jordiske mennesker. Legg merke til ordet «relasjon», for dette sterke båndet er nettopp det vi forstår med *religion* – begrepet er avledet av et latinsk ord som betyr «å binde sammen». Derfor gir vår kristne tro oss trygghet og glede, vi er ikke alene. Vår jordiske tilstand og våre bønner er kjent for Gud, og Han skjenker oss rike gaver og nåde. Det er et to-veis kjærlighetsbånd, en kommunikasjon mellom to parter. Fadervår har en viktig bønn om akkurat denne foreningen: *Skje din vilje, som i himmelen så og på jorden.*

VAR DET ALT SALMEN HAR Å SI?

Nei, vi må ikke glemme resten av denne fine salmen. Mange klassifiserer den som en *kollektiv klagesalme*, altså en bønn som uttrykker folkets nød. Den har tre avsnitt.

1) Innledning. Først blir vi minnet om Guds velgjerninger i fortiden [vv 2b–4]. I andre klagesalmer kommer en slik påminnelse ofte etter at nøden er beskrevet; her kommer den altså først. Det er sannsynlig at salmisten særlig

har hatt tilbakekomsten fra Babylon i tankene, for det står at Herren lot *Jakobs fanger vende hjem* [v 2] (*Jakob* = jødefolket). Her er det litt synd at teksten fra den norske utgaven av *Tidebønnene* bruker *nåtid*. De fleste bibeloversettelser – også de fra Bibelselskapet 1930, 1978/85 og 2011 – har nemlig verbene i *fortid*, noe som gjør at salmens innledning uttrykker en erindring som blir en fin bakgrunn for resten av salmen:

Du har vist nåde mot landet ditt, Herre.

Jakobs lagnad har du vendt.

Du tok bort ditt folks skyld

og tilgav alle deres synder. [Bibel 1978/85]

2) Bønn. Vi forstår av versene 5–8 at folket er i vanskeligheter og trenger Guds hjelp. Det kan være at den aktuelle konteksten har vært situasjonen etter returen fra Babylon: Tempelet var ødelagt og fiender truet fortsatt.

3) Tillit. Den siste delen uttrykker en trygg tillit til Guds hjelp, formulert som en profeti [vv 9–14]: *Jeg vil høre hva Herren sier* [v 9].

AKTUALISERING

Hvorfor skal vi be denne salmen i dag, vi som ikke har vært i babylonsk eksil og ikke hører hjemme i det bibelske landet? Slike spørsmål melder seg ofte når man bruker Bibelens salmer i tidebønnene eller annen kristen sammenheng. Har disse salmene noen relevans for oss i dag?

Når det gjelder den aktuelle salmen er det fullt mulig å bruke den på mange måter i egen bønn. La oss bare se på to nokså forskjellige eksempler:

1) Israelittene ba salmen mens de mintes Guds frelsende virke i deres historie [vv 2–4]. Ireneus, Augustin og mange andre kirkefedre leste derimot hele salmen i lys av Kristusmysteriet. Når de derfor kom til vers 12, var det Jesu Kristi inkarnasjon (*bøye seg ned fra himmelen*) og Hans oppstandelse og himmelferd (*spire frem av jorden*) de hadde i tankene, kanskje inspirert av hva de hadde lest i Efeserbrevet [4:10]:

Han som steg ned, er den samme som steg høyt opp over alle himler.

Forfatteren av salme 85 hadde selvfølgelig ikke slikt i hodet da han skrev teksten noen hundre år før Kristi komme, men når vi som kristne i dag leser salmen på denne måten, blir den Guds ord til oss – til inspirasjon, meditasjon og takknemlighet.

2) Det er også mulig å gjøre salmen helt personlig, altså å be den når vi selv, vår familie, våre venner, kirken eller verden er i vanskeligheter. Da finner vi *trøst* ved å bli minnet om Guds hjelp i fortiden [vv 2–4], vi kan mentalt legge våre egne *intensjoner* inn i den sentrale klagebønnen [vv 5–8] og vi kan uttrykke vår *tillit* med de siste versene [vv 9–14]. •

STORKOSTE SEG: Pave Frans på bursdagslunsj hos sin tremenning Carla Rabezzana. Foto: Vatican Media

Pave Frans feiret familieburdsdag

Lørdag 19. november reiste pave Frans til Nord-Italia for å feire fødselsdagen til sin 90 år gamle tremenning Carla Rabezzana.

TEKST: CNA OG VATICAN NEWS

85 år gamle pave Frans ankom den italienske provinsen Asti, 45 kilometer sørøst for Torino, med helikopter. Han tok en kort stopp for å be ved en lokal kirke før han reiste hjem til Rabezzana i byen Portacomaro i provinsen Asti i Piemonte-regionen i Italia. De fikk selskap av fem andre slektninger og deres familier for å dele en hjemmelaget lunsj med lokale delikatesser fra Piemonte-regionen.

VONDT KNE

Carla Rabezzana, som fylte 90 år den 8. november, fortalte Vatican News i forkant av besøket at hun gledet seg til å omfavne fetteren sin (paven) fordi de ikke hadde sett hverandre på tre år på grunn av COVID-19-pandemien.

«Og så skal vi slå av en prat, som vi gjør minst én gang i måneden på telefon. Vi er slektninger som elsker hverandre. Jeg skal spørre ham om kneet hans, som gjør vondt nå. Han snakker med meg om det når vi snakker i telefonen», sier Carla.

Hun kunne røpe at lunsjen var en stek tilberedt med masse grønnsaker.

«Han spiser mye grønnsaker, spesielt nå», sier Carla. Til dessert ble det bunett – en kakaobasert pudding ikke helt ulik crème caramel. Den er en typisk dessert i Piemonte. Mens selve fødselsdagskaken ble spart til søndagen etter, til en lunsj med biskopen etter messen.

FEIRET MESSE

Paven var i Asti både lørdagen og søndagen. Søndag 21. november, på Kristi kongefest og Verdensdagen for de unge, feiret han messe i katedralen i Asti. I begynnelsen av sin preken minnet han om hvordan hans far hadde forlatt dette området i Italia og emigrert til Argentina. Hans far, Mario Josè Bergoglio, bodde her før han emigrerte fra Italia til Argentina i 1929. Pavens besteforeldre på morsiden dro også til Argentina fra Nord-Italia.

Pave Frans, som ble født i Buenos Aires i 1936, har holdt kontakt med sine slektninger i Asti og Torino siden han ble valgt til pave. Under et besøk i Torino i 2015 spiste han lunsj med seks av sine fettere og deres familier. •

Over 65.000 treff på gata ...så langt

Sykepleie på hjul gir livsviktig helsehjelp
i Oslos rus- og prostitusjonsmiljø året rundt.

Vi trenger din hjelp til å holde hjulene i gang!

Mange av våre pasienter klarer ikke å benytte seg av det ordinære helsevesenet. Vi sørger for at helsehjelp er så lett tilgjengelig som mulig, slik at noen av samfunnets mest sårbare får den hjelpen de trenger.

Sykepleie på hjul er en del av Fransiskushjelpen, en ideell, diakonal stiftelse som henter sin inspirasjon fra Frans av Assisi. Han dedikerte sitt liv til å hjelpe datidens utstøtte, de spedalske.

www.fransiskus.no/stottoss

Bli giver her:

VIPPS til 95093

**FRANSISKUS
HJELPEN**

RAGNHILD H. AADLAND HØEN
er kommunikasjonsleder ved MF
vitenskapelig høyskole og spaltist i
Vårt Land.

Dies Irae

Jeg blir stadig vekk overrasket over hvor trossstyrkende begravelser er. Aldri oppleves troen som så bærende og så livsviktig som da. Aldri er jeg så tett på det evige liv som når jeg er tett på døden.

Det slår meg gang på gang der i kirkebenken: «Den kristne troen er ikke bare vakker. Den er ikke bare god. Den er *sann*. Dette bærer.» Døden har en tendens til å sette livet på spissen.

DEN LYSESTE OG VAKRESTE LITURGIEN som Den katolske kirke feirer, er rekviemmessen. Du har kanskje hørt inngangsverset: «*Requiem aeternam dona eis, Domine, et lux perpetua luceat eis.*» Det betyr: «Evil hvile, gi dem, Herre, og la det evige lys skinne for dem.» (jf. Åp 22,5)

Et annet kjent ledd fra den tradisjonelle rekviemmessen er sekvensen *Dies Irae*, på norsk: «vredens dag» (Rom 2,5). *Dies Irae* har en nydelig gregoriansk melodi. Finn den gjerne i en musikkstrømmetjeneste, og lytt til noen ekte munkes, for dette er ikke et musikkstykke som skal fremføres for et publikum. Dette er oppriktig bønn du skal bli dratt inn i.

Dies Irae er også uødelliggjort av Mozart (1756–1791), Verdi (1813–1901) og Liszt (1811–1886). Det ordet som passer best til å beskrive deres episke versjoner av *Dies Irae* er kanskje det engelske *tremendous*. Det er så storslått og mektig at det er til å skjelve av (*tremens* betyr skjelvende på latin).

MIN ERFARING ER AT musikken – kanskje i enda større grad enn forkynnelse – klarer å få meg i berøring med de aller største dimensjonene, slik at jeg kan erfare og gripe det jeg ellers ikke (be)griper.

I Mozarts og Verdis *Dies Irae* kommer jeg i kontakt med hva som står på spill. Jeg blir løftet inn i noen vanvittige, svimlende dimensjoner. Stupet står foran meg: Jeg er ansvarlig for hva jeg gjør med min frie vilje. Jeg kan vinne evig liv. Eller jeg kan miste det. Jeg står ansvarlig overfor universets Skaper, han som har gitt meg alt, han som har vevd kroppen min av stjernestøv,

og som har gitt meg en usynlig sjel og ånd. *O magnum mysterium!* Det er dypt fascinerende og samtidig skremmende. Jeg elsker det. Og skjelver.

VI LEVER I EN kultur som har blitt fremmed for disse dimensjonene. I møte med døden dukker de likevel opp.

I juni 2012 stoppet hjertet til dominikanerpresten Arnfinn Haram brått og uventet ute i Nordmarka. Rett før det hadde han feiret messen. De siste ordene i hans siste preken dirret av profetisk tiltale:

«Brør og systre! I eit samfunn der Gud er blitt mindre enn menneske, har vi vanskeleg for å forstå at det trengs noko offer, at vi kan vere skyldige, ja, skyldige til døden, at nokon skulle måtte gå i døden og ofre seg for oss. Å argumentere for det i dag, er som å stå på asfalt. Eg vil berre seie for min eigen del: Ein dag – ein dag som kan vere når som helst, men som i alle fall rykkjer nærare for kvar dag som går – skal eg stå for min Skapar. [...] **Då treng eg å stole på «det blodet som ropar sterkare enn Abels blod»: Kristi blod, som ropar om kjærleik, nåde og oppgjer. Som seier: Det er fullført, det er plass for alle.** Det er dette vi feirar i dag på festen for Kristi lekam og blod – og kvar gong vi feirar messa. Det er dette eg lever på som eit kristent menneske, det er dette eg er kalla til som prest, som skrive står: Frelsens kalk vil jeg løfte og påkalle Herrens navn!»

«*Døden er oppslukt, seieren vunnet. Død, hvor er din brodd? Død, hvor er din seier?*» (1. Kor 15,54) •

Ragnhild H. Aadland Høen

Ragnhild H. Aadland Høen

Dette er en kommentar. Meningene i artikkelen står for artikkelforfatterens regning. Denne kommentaren er tidligere publisert i Vårt Land.

Engler på spissen

Det er ikke bare i julen tankene går til engler. Når noen skal vise hvor håpløs kirken var i middelalderen, er det ikke uvanlig å høre at teologene til og med forsøkte «å finne ut hvor mange engler som kunne danse på en nålespiss».

TEKST: BJØRN ARE DAVIDSEN

Dette sies ikke bare langt nede i kommentarfeltene en sen lørdags kveld. Sitatet er fra en bestselger som løftes frem som skoleeksempel på kritisk tenkning for ungdom, og som nå finnes på 20 språk. Den er blant mange myter som godtas ukritisk i Eirik Newths *Jakten på sannheten*, som både har fått Brageprisen og Kulturdepartementets fagbokpris.

Men, vent litt. Er det så sikkert at dette er en myte? Pleier ikke prisbelønte fagbokforfattere på seriøse forlag å undersøke bedre enn en spaltist i St. Olav?

Det hender sikkert, men ikke her.

MANGELN PÅ KILDEHENVISNINGER er dessverre gjennomgående hos Newth. Det er dermed uklart hvor han har så underlige påstander fra som at kristne i middelalderen trodde jorden var flat og kirken lurte på om kvinner hadde sjel. Antagelig har det satt seg så dypt i folkesjelen at han i likhet med mange

ikke kommer på tanken om å se etter. Man bare vet at kirken er irrasjonell og kunnskapsløs og tar med glede imot et vittig polemisk punkt. Vi finner mange slike påstander i protestantisk propaganda på 1600-tallet. De ble omfavnet av fritenkere i århundrene etter, sett som avslørende for kristne generelt, og har i ettertiden farget alt fra lærebøker til politisk debatt.

Men hva med englene? De dalte da ikke bare ned i skjul i middelalderen?

Nei, vi kjenner mange slags engler fra kunst og litteratur. De var synlige og beundrede. Men det finnes ingen bilder av dem dansende på nålespisser eller engang på spikersenger. Koblingen kom noen århundrer senere. Som så ofte skyldes den kreative påfunn. Har man ikke noe konkret, finner man på noe. Siden middelalderen var det motsatte av fornuftens tidsalder, grep man tak i – og trodde – alt som kunne støtte opp under dette, dess verre, jo bedre. I

en ny tid gjaldt det å vise at man ikke var fanget av den gamle.

SPØRSMÅLET OM ENGLER er nok mest kjent fra Isaac D'Israeli (1766-1848), faren til den senere britiske statsministeren Benjamin Disraeli. I *Curiosities of Literature* (1791) skrev han satirisk om det han kalte «Aquinas' engler» og hevdet det ble diskutert om de tenker klarere om morgenen. Så la han til: «Hvor mange engler kan danse på en veldig tynn nålespiss, uten å skubbe på hverandre?».

I opplysningstiden var inntrykket klart. Middelalderen var en mørk periode der man kastet bort tiden på unyttige diskusjoner, fremfor praktisk vitenskap. Imidlertid var oppfatningen i stor grad skapt av opplysningstenkerne selv. I stedet for å fortøye sine tanker om middelalderen i tidens tekster, fisket de opp tankegodset som fløt i deres egen tid.

«Pleier ikke prisbelønte fagbokforfattere på seriøse forlag å undersøke bedre enn en spaltist i St. Olav?»

D'Israelis inspirasjon er ikke uventet protestantisk polemikk. Vi finner harselerende utsagn om engler og nåler i flere generasjoner, tilbake til 1600-tallet. Selv om mange hadde hengt seg på, synes presten William Sclater (1575–1626) å være først ute når han i en preken i 1619 beskyldte middelalderens katolikker for å være opptatt av håpløse spørsmål som hvor mange engler «might sit on a Needle's point; and six hundred such like needlesse points». Sclater skjuler ikke at han driver ordspill når han kobler *Needles point* til *needlesse points*, nålespisser til unyttige poenger.

ORDSPILLET FORKLARER GODT hvorfor dette ikke bare ble en gjenganger i

protestantisk polemikk, men gikk inn i språket og er blitt omfavnet av religionskritikere i århundrer. Spørsmålet om hvor mange engler som kan danse på en nålespiss uten å dytte borti hverandre kan likevel ha vært en *logisk* øvelse ved universitetene. Svaret avhenger av om engler har fysisk utstrekning, noe som ble debattert på 1200-tallet. Har de det, er det et endelig antall, har de ikke, er svaret uendelig.

Det bør også nevnes at Thomas Aquinas, lik mange naturfilosofen før og etter ham, brukte tankeeksperimenter, jo mer morsomme eller malende, dess mer minneverdige. Ett av disse var hvor mange engler som kan *gjøre* noe i ett punkt. Svaret han ga var én, siden forskjellige handlinger etter hans filosofi

ikke kunne skje på identisk samme fysiske plass. Så det likevel ut som om to engler gjorde noe i samme punkt, ville det bare bety at to punkter var svært nær, uten å overlape. Som en parallell vil nok moderne fysikere si at mange krefter kan virke i ett punkt, men at summen uansett bare er én kraft.

DETTE FØRER OSS RETT OG SLETT til tankevekkende spørsmål om logikk og fysikk. En bok om *Jakten på sannheten* kunne fått mye ut av temaet, om den hadde vært mindre opptatt av polemiske punkter.

Uansett hvor mange engler som kan danse på en nålespiss, nærmer antallet myter om middelalderen seg uendelig. •

Kilde:
PETER HARRISON, Angels on Pinheads and Needles' Points, January 2016 Notes and Queries 63(1)

Sigrid Undset om julen

Det står ikke noe om hvem som hadde ideen, men den var god: å samle tekster av Sigrid Undset om julens høytid og utgi dem sammen med vakre, tidstypiske illustrasjoner. Nå er boken kommet på St. Olav forlag.

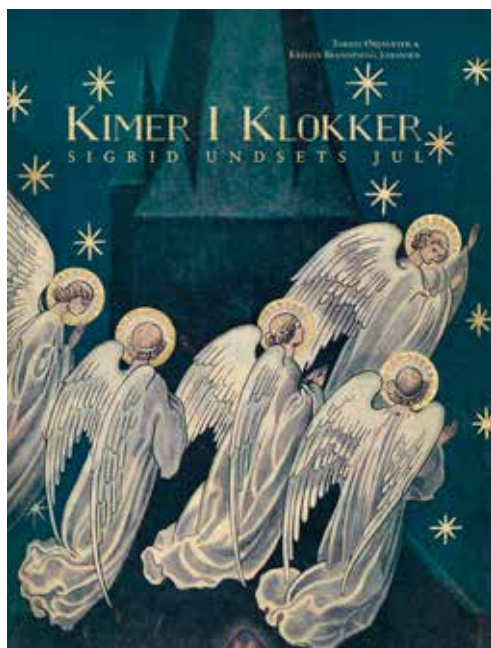
Redaktører for «Kimer I klokker. Sigrid Undsets jul» er forfatter og Undset-biograf Tordis Ørjasæter og forfatter, idéhistoriker og leder for Sigrid Undset-selskapet Kristin Brandtsegg Johansen.

Her er artikler og essays, refleksjoner og fortellinger, brever til venninner og venner – og sågar kakeoppskrifter fra Sigrid Undsets kokebøker på Bjerkebak. Illustrasjonene er hentet fra juleheftet «Kimer I klokker» som St. Olav forlag utga i perioden 1923-1964, mange av dem tegnet av Sigrid Undsets nære venn, Gösta af Gejerstam.

(Og synes du det er rart at «Kimer I klokker» har «I» med stor bokstav, minner vi om at i Grundtvigs julesang er dette ikke en preposisjon, men en gammel tiltaleform, og at «kimer» er en gammel imperativ-form. Så på moderne norsk ville det blitt: «Kim, dere klokker!»)

En sober og stilren julebok. Velsignet fri for kommersielt juggel.

Med forlagets tillatelse trykker vi på de følgende sidene to av Sigrid Undsets tekster.

Under julens stjerne

AV SIGRID UNDSET

VI PLEIER GJERNE Å TRO at vi vet hva som står i evangeliene om den første julen. Jo mindre vi har lest i dem, desto sikrere tror vi at vi vet det. Juleminner av en eller annen art har vel alle. Hver mener sitt med julestemning. Et flimmer av inntrykk går sammen til ett – forestillinger om nedsnedd skog i måneskinn og et blått skifar som taper seg inn i stillheten, om kirkeklokkeklang i luften og opplyste vinduer i nattemørket, bilder av Jomfru Maria med Jesusbarnet i fanget, julekort med nisser og griser og engler og en stor glitterstjerne, minner om overfylte butikker med utkjørt betjening som tappert forsøker å smile velvillig til kundenes mas, om Frelsesarmeens julegryter og et ord om fred på jorden, inntrykk av salmesang og barn omkring juletreet. Vi husker barn som vi gledet oss til å glede, og somme tider ble de glade, men andre ganger var de så trette og så mette så de var gretne for all ting, men mest fordi de skulle gå og legge seg. Det ene og det andre og meget mere husker vi – det er julestemning!

DET ER VANSKELIG Å LESE den historien som Bibelen forteller, som om det skulle være en ny historie. Men den var ny da den ble skrevet, og de første slektsledd av mennesker som hørte den, kunne ikke forbinde den med noe likt det vi kaller julestemning. Blant annet fordi de ikke feiret julen. Den eldste kristne tradisjon visste hverken årstall eller dato da det skulle ha hendt, men i Orienten ble fra først av både tyvende april og tyvende mai nevnt som Jesu historiske fødselsdag. Fra Vesten kom skikken å feire den med en særskilt kirkefest, og det var i Roma at den ble henlagt til femogtyvende desember.

Juleevangeliet var da ikke teksten på en bestemt dag i kirkeåret, men en tekst for alle dager i de kristnes liv. I klosterfolkets officier og prestenes breviar – «håndboken», som den kaltes på norsk i gamle dager – er ennå andakten for hver dag i året bygget opp omkring de tre lovsanger i Lukasevangeliets første kapitler. Morgensangen slutter med Sakarias' spådom om morgensolen fra det høye, vesper med Marias *Magnificat* og kompletoret, bønner når dagslyset slukner, med Simeons ord i Tempelet: «Herre, la nå din tjener få gå bort i fred, etter ditt ord, for mine øyne har sett din frelse som du har beredt for alle folks åsyn ...»

LA VÅR JULESTEMNING VÆRE samlet av aldri så mange vakre minner om vinterens skjønnhet og menneskers forsøk på å være gode mot hverandre, for en gangs skyld, eller for Guds skyld, eller hva det nå kan være som julen minner oss om. Stemningen i boken er en helt annen. Den er triumferende – og det er den nakne tros triumf over alle de forhold og faktorer i verden som ser ut som om de skulle gjøre troen til skamme. Troen forlater seg på løfter som er gitt menneskene av budbærere fra virkeligheten, den usynlige og uforanderlige evighet, hvori alle skapte ting hviler som i Herrens hånd, mens de skifter form og stridende krefter ypper seg i dem og de fullbyrder sin bestemmelse.

EN ENGEL KOMMER INN og hilser den unge piken som er trolovet med en småbyhåndverker: «Frykt ikke, Maria!» Han sier henne at hun har funnet nåde hos Gud, hun skal få en sønn som ingen far av kjøtt og blod har, men han skal kalles den høyestes sønn. «Gud Herren skal gi ham hans far Davids trone, og han skal herske over Jakobs hus til evig tid, og der skal ikke være ende

på hans rike.» Hva er det for en skjebne Maria sier ja til da hun svarer: «Jeg er Herrens tjenestekvinne, meg skje etter ditt ord»?

Hun skynder seg og legger ut på en reise til en gammel slektning hun har, konen til en av prestene ved Tempelet i Jerusalem – hun bor langt sørpå i den andre enden av landet.

Den gamle fruene venter også et barn, en gutt, sa engelen, som spådde om dette barnets fremtid også. De to kvinnene møtes og bryter ut i underlige jubelrop; fra Marias lepper strømmer stumper og stykker av hennes folks hellige salmer, og profetiene som folket levde på, de blir til lovsangen *Magnificat*. – I tyve århundrer snart har den vært de kristnes jubelhymne fremfor alle andre. Og denne stormen av høytidelig glede for et håp så spedt og skrøpelig som to ufødte barns bedrifter!

ENGELN HADDE LOVET MARIA at hennes sønn skulle bli satt på sin stamfar Davids kongetrone – og henimot den tiden da hun kan vente å få barnet, fører forholdene med seg at hun må reise til Betlehem, hvor dynastiet var kommet fra. Skulle en ikke vente at nå igjen griper Jahves budbringere inn – sånn at folket på en eller annen måte får vite om Davidsætlingen som kommer til verden i Davidsstaden, den ventede Messias som hele folket lengtet etter. Og en folkereisning, en oppvåkning av makkabeerånden og makkabeermotet, en ring av væpnede helter omkring den nyfødte frelseren – fra landsende til landsende og utover så langt som jødernes kolonier var sådd i Middelhavsverdenen, går stormen, som ender med å sope de fremmede erobrere ut av Palestina. Abrahams, Isaks og Jakobs ætt tar igjen det landet som Herren hadde lovet deres stamfedre, prestene og de skriftlærde, hærførerne og statsmennene står vakt om kongsbarnets barndom – historien utvikler seg etter de linjer som er kjent fra så mange sagaer og sagn.

Der hender ikke annet enn at Maria og hennes mann ikke kan få husrom i herberget; de må slå seg ned i en stall, og der kommer Jesus til verden. Engler forkynner at frelseren er født, men de velger å åpenbare denne hemmeligheten for noen vagabonderende gjetere som den natten lå på heien ovenfor Betlehem og passet sau.

Men over menneskene i beretningen står en stjerne. Den lyser for dem, den er veiviser for de utvalgte som er i stand til å gripe evighetsbetydningen i det som her var skjedd. Sakarias og Elisabet, deres sønn Johannes, Josef og Maria, Simon og Anna – de har hver sin vei å trå gjennom tidens spill av krefter og hendelser. Sin skjebne på jorden må de ta, alle som kommer i berøring med Jesus under hans vandring gjennom tiden – og deres skjebner er ydmyke og fattige eller tragiske og dramatiske. Men over dem lyser stjernen fra det uendelige rom som jordens bane er lagt i, strålebudene om at de skjebner som Jesus innvier til seg, får mening og gyldighet utenfor de skapte tings rike og alt som hender i tiden.

DA JULEEVANGELIENE BLE SKREVET NED, var det enda ikke større grunn, menneskelig talt, til å forutse at religionen om barnet som ble født i stallen og slått i hjel på et kors, skulle ha en annen fremtid foran seg enn alle de andre religioner som oppstod i og bortenfor Romerrikets østlige deler. Den hadde hatt fremgang, og den hadde møtt forfølgelse – det ene som det andre var allikevel nokså lokale foreteelser i verdensrikets folkemylder. Men den nye tros tilhengere, *christianos*, stolte på sin stjerne. Dens lys strømmet ned over jorden fra det evige og uforanderlige opphav, hvor barnet hadde levd som ordet lever i en manns tanke, før det begynte å leve under Marias hjerte, som Guds sønn, før det ble menneskesønnen. Dit var de kristnes Herre steget opp igjen da han hadde øvet sitt jordlivs dåd; nå var han med dem som lyset som gjennomtrenger og omslutter livet. Hans rike, det er inni menneskene og det er utenom jorden, sånn at den himmelen vi ser, kan være sinnbildet på det, og for dem som søker hans rike, viser julestjernen vei og lyser inntil hans dag kommer, og dagslyset gjemmer alle stjernenes lys i seg.

Opprinnelig trykket i «Juletiden» (1946)

PUER NATUS EST NOBIS EN SØNN ER OSS FØDT

AV SIGRID UNDSSET

VÅR HERRE JESUS og hans læresveiner går hjemover mot Kapernaum. De tolv er saktens nokså trette nå. Det har hendt så meget på denne reisen – det er slik på hver eneste utferd de gjør i følge med Mesteren. Slag i slag har deres stakkars svake menneskehjerner og deres korttenkte hjerner måttet ta imot skiftende inntrykk – forvirrende merkelige hendelser og gåtefulle ord fra Herrens munn. Og hvis vi så attpå forsøker å tenke oss alt det som evangeliene i sin knapphet ikke påtar seg å skildre: de lange vandringene bortover solide romerske landeveier – det er bare det at i lengden blir en så trett av å gå på landeveier at det kjennes rent som en hvile å slå inn på en stenet fjellsti til en forandring. Og stadig har de vært midt oppe i et mylder av fremmede mennesker, omringet av en stim med ansikter, brune og gulhvite rundinger som duver på bølgene av blå og hvite og brunlige flommende klesplagg. Det er bevegde ansikter og grepne ansikter, syke folks fortrukne ansikter og ansikter med stygge, etsende sår, folk som stirrer med tryglende, spente blikk og folk som måper – spotske, hovmodige, fiendtlige, likegyldige ansikter. Støvet virvles opp i skyer om alle disse menneskene som trenger seg frem og trækker hit og dit, det blir hett å ferdes i en slik stim av folk, og det lukter av dem – løkånde, svette klær, kvinnenens billige, oljefete parfymen. Livslevende, nyfikne gateunger albuer seg frem i trengselen og skal se alt som går for seg, og de sparer visst ikke på sine gneldrende stemmer. Det er sant, de tolv apostlene er selv menn av folket, og dette folkelivet er hjemlig og velkjent for dem, og når de forsøker å verge Jesus mot påtrengende kvinnfolk og unger, mener de det sikkert godt, og de bærer seg mer menneskelig omtenkstomt ad enn vi gjerne husker på når vi leser evangeliens ord om dette opptrinnet. Vær viss på at apostlene visste nok hvor umulig det kan være å få stoppet en slik landsbykjerrings taleflom når hun først har fått lov til å lukke opp munnen. Og disse svarte, spillevende gateguttene som endelig skal holde seg fremme overalt hvor noe hender, som styrter til for å stirre på hvert eneste menneske de hører folk snakke om, ikke har respekt for noen eller noe uten at de blir alvorlig skremt – jo såmenn, apostlene vet nok hvordan de er, de har da vel vært gategutter selv en gang.

Men siden han valgte dem til sine følgesvenner, er disse tolv menn blitt skilt ut av folket på en særskilt måte. Det er omkring deres Herre og Mester at hele dette bevegde og opphissede menneskehavet bølger. Han står midt i ringen som mål for alle folks øyne, og sammen med ham står disse tolv jevne almuemennene vendt mot alle de andre, en del av bevegelsens bølger skvetter også opp omkring dem. – Ja, de har da allerede fått lov til å forsøke hvordan det kjennes å være midtpunktet selv, uten å ha Jesus synlig og levende ved siden av seg, for de har alt vært sendt ut, to og to, for å forkynne at Himmerikes rike er nær, og de har alt forsøkt seg i kampen mot demonene.

Og mens de nå vandrer mot Kapernaum, så bærer tre av dem, Peter, Jakob og Johannes, på minnet om Forklarelsens berg – i et blendende og hemmelighetsfullt nå har de øynet noe av sin

Herres sanne herlighet. Da de så kom ned fra fjellet, falt de midt opp i flokken som var samlet om det månesyke barnet og de andre disiplene, som fåfengt hadde prøvd å drive ut av gutten den urene ånden. Atter har de sett et døme på Mesterens makt – og enda mens sinnet er breddfylt av triumferende glede over dette, taler Jesus til dem – mørke ord om død og oppstandelse som de ingenting skjønner av, og de våger ikke å spørre ham engang.

De kunne sannelig ha nok å snakke om. Eller man skulle synes at de måtte ha mest lyst til å gå og tie stille og grunne over alt de hadde sett og hørt. Men de talte altså sammen, står det i evangeliet.

Og så kom de til Kapernaum. Og da de var kommet i hus, spurte Han dem: «Hva talte dere om på veien?»

Men de tidde. De hadde nemlig vært i strid med hverandre på veien om hvem som var den største iblant dem.

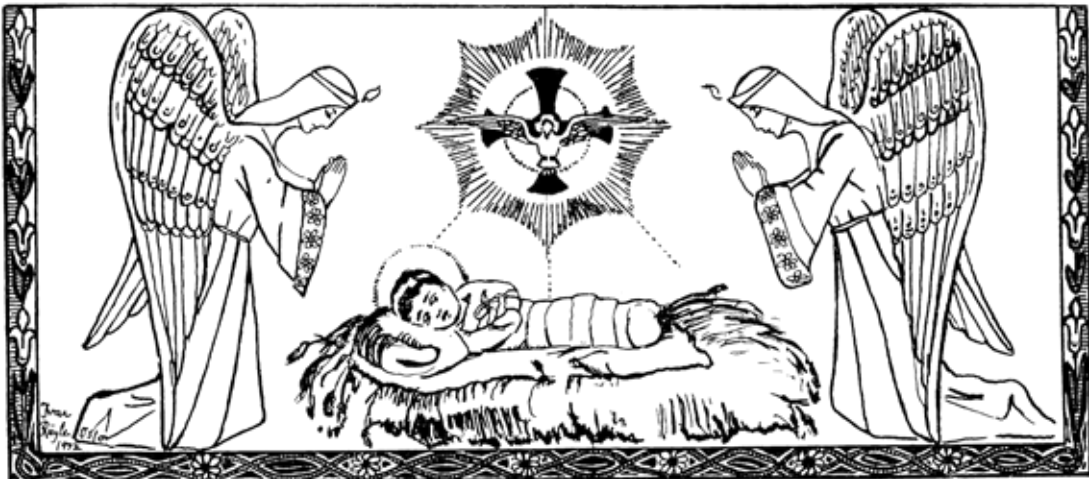
– Vi kunne tenke oss hva en av senmiddelalderens billedmestere ville gjøre ut av motivet: de tolv apostler som kommer vandrende et stykke bakefter Mesteren, en tett sammenkomponert gruppe av uttrykksfullt fektende armer og lidenskapelig fortrukne ansikter; av alle livsens krefter tretter de om rangen. Det kunne en from mester male – en som med inderlig andakt påkalte de tolv apostler i deres himmelske herlighet og dessuten næret en særskilt kjærlighet til den av dem som han hadde fått navn etter i dåpen. Uten spor av skrupler ville han ha malt sin kjære navnepatron akkurat så menneskelig som han var under læretiden – like så menneskelig som alle vi andre.

– Jesus satte seg ned, kalte de tolv hen til seg og sa til dem: «Vil noen være den første, da blir han den siste av alle og alles tjener.» Og han tok et barn og stilte det midt iblant dem, og da han hadde tatt det i favn, sa han til dem:

Sannelig sier jeg dere, uten at dere omvender dere og blir som barn, kommer dere ikke inn i Himmerikes rike. Derfor, den som ydmyker seg som dette barn, han er den største i Himmerikes rike.

Og den som tar imot et sånt barn i mitt navn, han tar imot meg.

Men den som forarger en av disse små som tror på meg, for ham var det bedre at det var hengt en møllesten om hans hals og han var senket i havets dyp. •

JULE-KVISS

VED KRISTINE DINGSTAD

EN DEKADE BIBELKUNNSKAP

1. Hvem sa: «Se, den unge jenta skal bli med barn og føde en sønn, og hun skal gi ham navnet Immanuel?»

- A. Profeten Jesaia
- B. Presten Sakarja
- C. Engelen Gabriel

2. Hvor mange generasjoner er det ifølge evangelisten Matteus mellom Abraham og Messias?

- A. 41
- B. 81
- C. 221

3. Hvor mange kvinner nevner Matteus i Jesu slektstavle – bortsett fra Maria, Frelserens mor?

- A. Ingen
- B. Én
- C. Fire

4. Messias skal ifølge Det gamle testaments profetier nedstamme fra kong David. Er det Josef eller Maria som kommer fra «Davids hus og ætt»?

- A. Josef
- B. Maria
- C. Begge

5. Hvilke to evangelister nevner ikke Jesu fødsel?

- A. Matteus og Markus
- B. Markus og Johannes
- C. Matteus og Johannes

6. Det er den gammeltestamentlige Mika som profeterer at Messias skal bli født i Betlehem: «Du, Betlehem, Efrata, minst blant slektene i Juda! Fra deg lar jeg en hersker over Israel komme.» Hva i alle dager betyr «Efrata»?

- A. «Lukk deg opp» (gresk gjengivelse av det arameiske uttrykket ethpattakh)
- B. Gammelt bibelsk navn på byen Betlehem
- C. «Brødhus»

7. «Da renselsetiden som Moseloven påla dem, var forbi, tok de ham med opp til Jerusalem for å bære ham fram for Herren», forteller Lukas oss. Hvor lang er en slik renselsetid for en kvinne etter en guttefødsel, ifølge Moseloven?

- A. Åtte dager
- B. Førte dager
- C. Åtti dager

8. Da de tre vise menn kom fra Østen til Jerusalem og ville finne «kjødets konge som nå er født», beskriver Matteus at kong Herodes ble «uroelig». Det ble visstnok også noen andre. Hvem?

- A. Yppersteprestene
- B. Fariseerne
- C. Hele Jerusalem

9. En av vismennenes gaver, myrra, et sekret fra barken på myrratreet, er et av verdens eldste kjente legemidler – med både antiseptiske og betennelsesdempende egenskaper. Myrra er ikke særlig oppløselig i vann og opptas heller ikke godt av tarmen, men inntas allikevel gjerne – dog i utblandet form. Drakk Jesus noen gang myrra, ifølge evangelistene?

- A. Nei
- B. Ja, på korset (les Mark 15,23)
- C. Sannsynligvis (står at han drakk urtete, som oftest inneholdt myrra)

10. Hva er siste ord i Det gamle testamente?

- A. mann
- B. bann
- C. sann

EN DEKADE JULEHISTORIE

11. Hvilken romersk høytid, markert fra 17. til 23. desember, hadde stor påvirkning på hvordan feiringen av Jesu fødsel utviklet seg?

- A. Saturnalia-festen
- B. Venus-festen
- C. Vesta-festen

12. Hvilken engelsk konge ble kronet første juledag i 1066?

- A. Edvard Bekjenneren
- B. Richard Løvehjerte
- C. Vilhelm Erobreren

13. Hvilken kristen gruppe bannlyste julefeiringen i regionen New England (Connecticut, Maine, Massachusetts, New Hampshire, Rhode Island og Vermon) fra 1659 til 1681?

- A. Puritanerne
- B. Katolikkerne
- C. Pinsevevnene

14. Den kristne julefeiringen med det jødiske Jesusbarnet i sentrum var en pine for de tyske nazistene. «Det er uakseptabelt for oss at julen og alt dens sjelelige innhold er produktet av en orientalsk religion», skrev nazipropagandamannen Friedrich Rehm i 1937. Nei, julen var en oldgermansk høytid, hevdet man, og sågar julenissen ble byttet ut. Hvem var det som heller skulle komme med gaver til barna i nazi-Tyskland?

- A. Der Führer
- B. Odin
- C. Mødrene

15. Hvilken amerikansk president ønsket ikke å ha juletrær i Det hvite hus?

- A. Theodore Roosevelt
- B. Richard Nixon
- C. Ronald Reagan

16. Skrivemåten "Xmas" brukes ofte i stedet for "Christmas"? Når og hvor oppsto dette fenomenet?

- A. Skottland på 800-tallet
- B. Hellas på 1500-tallet
- C. Hollywood på 2000-tallet

17. I 2011 kom hvilken julesang på UNESCOs liste over kulturell verdensarv?

- A. Rudolf er rød på nesen
- B. Jeg er så glad hver julekveld
- C. Glade jul

18. Hvilken norsk juleskikk ble forsøkt stanset av flere prester på 1700-tallet?

- A. Å henge opp julenek
- B. Å pynte juletrøet
- C. Å sette ut grøt til nissen

19. *Nøtteknekeren*, med musikk av Peter Tsjaikovskij, er en av verdens mest kjente ballerter og oppføres rundt juletid over verden. Hvor fant urpremiereen sted i 1892?

- A. St. Petersburg
- B. Oslo
- C. New York

20. Når ble filmen «Tre nøtter til Askepott» første gang vist på NRK?

- A. 1958
- B. 1962
- C. 1975

EN DEKADE JULETRADISJONER

21. I hvilket land får barna gaver av den hellige Basilius den 1. januar i stedet for av julenissen til jul?

- A. Egypt
- B. Hellas
- C. Slovakia

22. Tretten dager før jul begynner de å komme – én hver dag med noe godt i skoen som skal stå klar i vinduskarmen over natta. Hvis barna ikke har vært lydige og oppført seg ordentlig, får de en gammel potet i skoen. Hvor i verden finner vi tradisjonen med de tretten julesvennene?

- A. Argentina
- B. Island
- C. Polen

23. Hva kalles julenissen i Brasil?

- A. Papai Noel
- B. Babba Natale
- C. Babbi Nicola

24. Italienske snille barn får gaver i strøpene sine natten til epifanifesten den 6. januar. Hvem deler ut gavene?

- A. De tre vise menn
- B. La Befana
- C. Babbo Natale

25. I hvilket land spiser man ikke festmiddagen juleaften før den første stjernen viser seg på himmelen?

- A. Polen
- B. Chile
- C. Finland

26. I hvilket land innleder man julesesongen den 7. desember med å brenne djevelen på bålet?

- A. Guatemala
- B. Sør-Afrika
- C. Frankrike

27. I hvilket land dekker man på til en ekstra person juleaften, i tilfelle en fremmed skulle dukke opp?

- A. Ghana
- B. Polen
- C. Argentina

28. I hvilket av disse landene dekorerer man gjerne juletreet med spindelvev?

- A. Tyrkia
- B. Danmark
- C. Ukraina

29. Hvilket land menes å ha den lengste julesesongen i hele verden?

- A. Filippinene
- B. Palestina
- C. Sverige

30. Hvem eller hva er *Krampus*?

- A. En skummel skapning, halvt geit og halvt demon, som skremmer barna i Østerrike i adventstiden
- B. Faren til Tøffe Tøflus i Skomakergata
- C. Et juleøl fra Øst-Telemark bestående av kreklungekstrakt og tranebær

EN DEKADE MAT OG DRIKKE

31. En tradisjonell britisk julemiddag består blant annet av små og tynne pølser surret i bacon. Hva kalles disse på folkemunne?

- A. Pigs in the blankets
- B. Fat fingers
- C. Sticky sausage sticks

32. Det het opprinnelig Ypocras, men går i dag under et annet navn. Hva snakker vi om?

- A. Adventsfasten
- B. Gløgg
- C. Tranebærsaas

33. Hvilken alkoholholdig drikk blandes med smøret i en tradisjonell *Christmas pudding*?

- A. Stout
- B. Madeira
- C. Brandy

34. Hva kaller man en hunkalkun?

- A. Høne
- B. Turkinne
- C. Kalkuninne

35. Hva er en *Christstollen*?

- A. Tradisjonell irsk dessert basert på whisky og tranebær
- B. Tradisjonell østerriksk varmvin
- C. Tradisjonell tysk fruktkake

36. Hvem brakte med seg pepperkaken til Europa?

- A. Ifølge legenden Jesusbarnet selv
- B. En armensk munk på 900-tallet
- C. Vasco da Gama på 1400-tallet

37. Hvor i verden spiser man tradisjonelt 13 ulike desserter etter julemiddagen – tolv for apostlene og én for Frelseren selv?

- A. Provence
- B. Napoli
- C. Nord-Makedonia

38. Amerikanere kommer vanskelig i julestemning uten sin *eggnog*. Hvilke ingredienser bør man da ha i huset?

- A. Egg, sukker, kardemomme, brandy
- B. Egg, melk, vanilje, konjakk
- C. Egg, selters, brunt sukker, calvados

39. I hvilket land spiser man karpe juleaften?

- A. Island
- B. Kroatia
- C. Polen

40. I Norge spises det tonnevis av klementiner i julesesongen (nei, *ikke* mandariner). Hvem er denne frukten oppkalt etter?

- A. Pave Clemens I
- B. Den franske trappistmunken Clément Rodier
- C. Den britiske statsministeren Clement Attlee

FASIT PÅ SIDE 91

NAVN: Dominika Horecny

ALDER: 43

FRA: Polen

Ansatt i Oslo katolske bispedømme

Snart feirer vi jul. Hvert land har forskjellige tradisjoner for julemåltidet. I Polen og flere andre land som Bulgaria, Belarus og Litauen serveres det på den store kvelden retter uten kjøtt. Det er fremdeles advent, som er en fastetid ifølge både kirkens orden og gammel tradisjon. Til gjengjeld er det tradisjon for å spise hele 12 retter julekvelden!

Hvilken rett anbefaler du til årets julemiddag, Dominika?

– Fylt kål, som kalles «*gotąbki*» på polsk og minner om norske kålruletter. Det er en tradisjonell rett som går i arv fra generasjon til generasjon fra bestemor til mor, fra mor til datter (og gjerne sønn!), og er en polsk nasjonalrett. Dessuten er den smakfull og sunn, og kan lages i flere varianter. Men på julaften spiser vi dem ifølge polsk tradisjon uten kjøtt. Vi lager den med to typer kål, samt bokhvete. Den serveres varm og med soppsaus.

Gotąbki betyr bokstavelig «små duer». Det er litt rart, for det finnes ikke noe fuglekjøtt i retten?

– Det er to mulige forklaringer på dette. Duer ble tilskrevet kvaliteter som renhet og styrke. Man trodde at kålruletter ga energi og renselse. Men det finnes også en mindre poetisk forklaring: at denne retten er en «fattig-versjon» av den franske retten – ekte duer bakt i kålblader, servert på aristokratets og den velstående adelens bord.

Dette er en rett som man spiser i Polen hele året. Hvordan er hverdagsversjon av gotąbki?

– Farsen er da laget av ris og kjøtt og serveres oftest i tomat saus. Men det finnes ulike varianter i forskjellige regioner av Polen.

Du kommer fra den østlige delen av landet. Hva mer enn gotąbki pleier familien din å spise på julaften?

– Rødbetsuppe med *uszka* (en slags små *pierogi* fylt med sopp), en fiskefilet med grønnsaker kokt i tomat saus som kalles «fisk på gresk», stekt karpe, piroger, sild med løk, og mange søtsaker, for eksempel en slags pepperkake som heter *piernik* og en spesiell dessert, *kutia*, som er særlig populær der jeg kommer fra. Det er en hvetegrøt med valmuefrø, honning, tørket frukt og forskjellige typer nøtter. Når det gjelder drikke, er det vanligst å lage det av en blanding av tørket frukt som plommer, pærer, epler, kokt i sukker og vann. Vi holder på tradisjonene, serverer 12 retter, synger julesanger, og legger en plass ekstra på bordet for en uventet gjest. Men disse tradisjonene er et vakkert tillegg til det som er viktigst – å møte familien og feire Kristi fødsel.

POLSK FYLT KÅL GOŁĄBKI FOR JULAFTEN

TEKST: MARTA TOMCZYK-MARYON

DU TRENGER (4 PERS.)

- 1 hel hodekål
- 400 g bokhvete
- 60 g tørket sopp (for eksempel steinsopp)
- 300 g (fersk) sopp
- 2 fedd hvitløk
- 1 ss fersk persille
- 1 stor løk
- 200 g sauerkraut (du kan lage den selv eller kjøpe i etnisk butikk)
- etter smak: salt, pepper, merian og dill
- 500 ml grønnsaksbuljong (du kan lage seg selv eller bruke terning)
- soppsaus (du kan lage seg selv eller bruke ferdig saus fra butikken)

SLIK GJØR DU

Varm ovnen til 350 grader. Fjern stilkene og legg kålen i en gryte med kokende, saltet vann. Dekk over og kok i 3 minutter, eller til kålen er myk nok til å kunne trekke av de enkelte bladene. Hell det over i en kolander eller et dørslag. Hakk resterende blader grovt og legg dem i bunnen av gryten.

Når bladene er kalde nok til å håndteres, fjern med kniv den harde stammen fra hvert av bladene, uten å dele bladet.

SAUERKRAUT

- 1 hodekål
- Ca. 1 ss salt
- 0,5 dl vann

Fjern de ytterste bladene på kålhodet og del det i båter. Skjær vekk stilkfestet og kutt kålen i fine strimler med en skarp kniv. Ha den snittede kålen over i stor bolle, dryss over alt saltet og la det stå i 4-10 minutter. Bruk så hendene til å gni saltet godt inn i kålen, slik at fibre knuses og begynner å avgis væske. Tilsett eventuelt litt vann om du ønsker mer væske. Ha kålen oppi stort, rent norgesglass og

Kok bokhvete i saltet vann i henhold til tiden beskrevet på emballasjen.

Hell kokende vann over den tørkede soppen og la den stå i minst 15 minutter. Fres den finhakkede løken i litt olje til den er gjennom-siktig. Tilsett deretter presset hvitløk. Del den bløtlagte og den ferske soppen i biter og og stek dem i en panne. (Sett vannet fra den bløtlagte soppen til side).

Skyll sauerkrauten og kok den i en egen gryte til den er myk. Fjern væske hvis det er for mye. Tilsett den kokte bokhvete og den stekte soppen. Tilsett krydder – persille, salt, pepper, merian og dill. Rør godt.

Legg det tilberedte fyllet på kålbladene, rull opp kantene, rull deretter sidene og rull det hele stramt slik at farsen ikke faller ut. Legg noen kålblader på bunnen i en ildfast form, og legg kårullene våre tett sammen.

Hell grønnsaksbuljong opp til 1/3 av høyden på kårullene. Dekk toppen med noen små kålblader. Ha det i stekeovnen på 180 grader i ca. 60-70 minutter til kålen er myk. Server med hjemmelaget soppsaus.

TIPS!
Fylt kål er perfekt til oppvarming. Smaker også godt på den andre og tredje dagen. Kan serveres med smeltet smør.

SOPPSAUS

- 500 g sopp
- 60 g smør – ca. 3 ss
- En liten løk
- 4 fedd hvitløk
- 200 ml matfløte 30 %
- Salt og pepper etter smak

Vask og rens soppen, og del den i mindre biter. Fres soppen og løken i en varm stekepanne med smør til den er myk og begynner å bli gyllen, ca. 20 minutter. Rør godt. Tilsett fløte og la det hele koke til sausen tykner. Smak til med salt og kvernet pepper.

VELKOMMEN TIL JULEHANDEL I ST. OLAV BOKHANDEL!

STORT UTVALG
AV JULEKRYBBER
OG KRYBBEFIGURER

JULEKORT MED
KRISTNE MOTIVER!

TEOLOGISK
OG ÅNDELIG LITTERATUR

LYS AV STEARIN OG BIVOKS

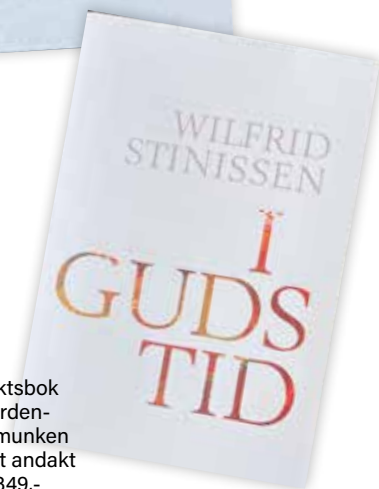

Gavetips!

Eli Åm, daglig leder i St. Eystein bokhandel i Trondheim, gir deg noen julegaveideer.

Søstrene ved Lunden kloster har gitt ut denne vakre og inspirerende boken om rosenkransen. Den har gode tekster til de 20 mysteriene, og nydelige illustrasjoner av renessansemaleren Fra Angelico. Pris 249,-

Vi har til gode å finne en andaktsbok som overgår denne av den verdenskjente forfatteren og karmelittmunken Wilfrid Stinissen. Den har en kort andakt for hver av årets dager. Pris 349,-

Den sovende Josef hjelper oss. Når vi har et problem eller en spesiell bønn til Herren, kan vi ifølge katolsk folketradisjon skrive det ned og legge lappen under den sovende Josef. Pave Frans har en slik! Denne er 13 cm lang og koster 295,-

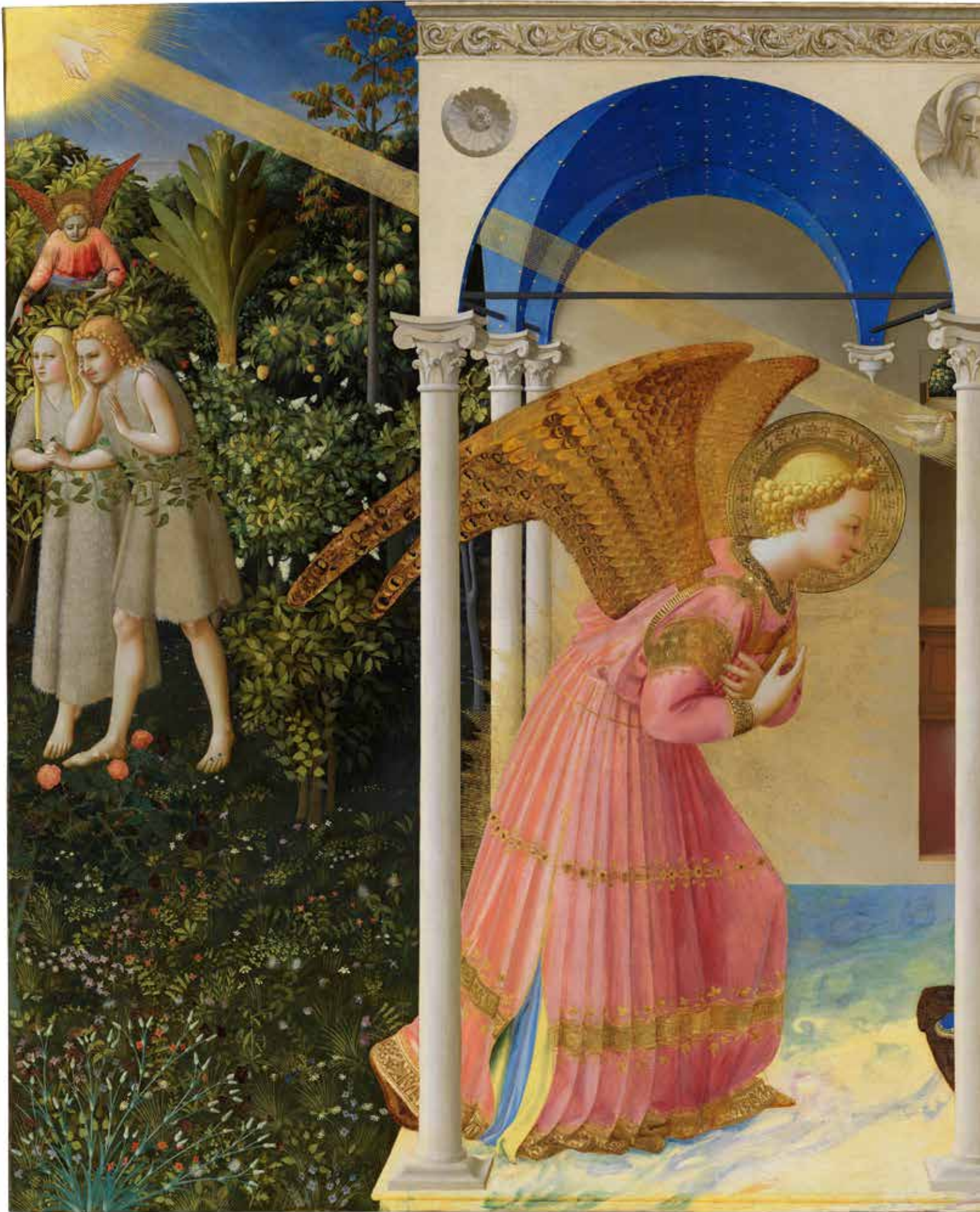

Denne nålen i sølv passer på jakkeslaget, og overgår enhver ordensnål! Motivet er «Olavskorset», som var det norske erkebispedømmets våpenmerke under den siste katolske biskop før reformasjonen, Olav Engelbrektsson. Vi har den også som anheng til kjede. Høyde 3,7cm, pris 595,-

Dette er vår julefavoritt blant de ca. 30 ulike rosenkransene vi kan tilby. Tunge, røde glassperler kan minne om gammeldagse glaserte epler, og skaper julestemning i hjertet! Pris 325,-.

Funklende grønt er dette kors-smykket i glass! Det matcher julegranen, som for oss er et symbol på livets tre. Vi har et stort utvalg av kors i forskjellige størrelser og design. Dette er 3 cm høyt, og koster 325,-

BEBUDELSEN: Fra Angelico, 1430-tallet. Henger i dag i Prado-museet i Madrid. Foto: MUSEO NACIONAL DEL PRADO

FRA ANGELICO: Maler, munk og skytshelgen

Hele hans liv var en lovsang til Gud. Han var en preste-kunstner som visste hvordan han skulle gjengi Guds ord i farger, så pave Johannes Paul II. I 1984 ble Fra Angelico erklært malernes og kunstnerens skytshelgen.

TEKST: THERESE SJØVOLL

Fra Angelico (ca. 1395–18. februar 1455) malte så skjønt og levde så fromt at han ble kalt «den engleaktige broder» («*Fra*» er kortform av *frater* – bror. «*Angelico*» betyr engleaktig). Fra Angelico malte kun religiøse bilder, og utsagnet «han som gjør Kristi arbeide, må alltid bli hos Kristus» er tilskrevet ham. Om Fra Angelico blir det ofte sagt at han prekte med sine ord, med sine bilder og med sitt hellige liv.

Allerede noen år etter sin død ble han kalt «il Beato Angelico» – «den salige Angelico». Han ble formelt saligkåret i 1982, og deretter helligkåret av Johannes Paul II under en votivmesse 18. februar 1984 i Santa Maria Sopra Minerva, dominikanernes kirke i Roma. Fra Angelico er gravlagt i denne kirken.

MUNK OG MALER

Fra Angelico ble født som Guido da Pietro i Vicchio ved Firenze, og han gikk først i lære som maler. En gang mellom 1419 og 1422 trådte han inn i dominikanerklosteret San Domenico i Fiesole, og tok navnet Fra Giovanni da Fiesole (Broder Johannes av Fiesole). I 1439 trådte han inn i San Marco klosteret i Firenze, der han fortsatte sitt virke som maler og tjente som ►

«BEBUDELSEN ER EN MEDITASJON OVER INKARNASJONENS MYSTERIUM OG EN PREKEN I BILDEFORM. EN VISUELL TROSBEKJENNELSE.»

prior. I San Marco malte Fra Angelico en rekke fresker som i dag er blant hans mest kjente arbeider. Freskene kan fortsatt ses *in situ* i klostret som i dag er et museum.

Kunsthistorisk plasseres Fra Angelico i ungrenessansen, og han forente den italienske sengotikkens dekorative holdning med renessansens interesse for perspektiv, tredimensjonalitet, og naturalisme. Hans bilder er drømmeaktige, men likevel forankret i virkeligheten. Skjønnhet, inderlighet, og dyp åndelighet preger alle hans malerier.

BEBUDELSEN

Herrens bebudelse, da erkeengelen Gabriel kom til Maria og forkynte at hun skulle føde Guds sønn, unnfanget ved Den Hellige Ånd, har siden senmiddelalderen vært et populært motiv i billedkunsten. Fra Angelico malte tre bilder med dette motivet. *Bebudelsen*, som i dag henger i Pradomuseet i Madrid, malte Fra Angelico på 1430-tallet for en altertavle i et side-kapell i San Domenico i Fiesole. Under *Bebudelsen*, i altertavlens sokkel, malte han scener fra Jomfruens liv.

SYNDEFALL OG FRELSE

Bebudelsen er en meditasjon over menneskets syndefall og frelse. Maleriet viser én scene fra det gamle testamentet og én fra det nye: Adam og Evas utdrivelse fra Paradiset (1 Mos. 3) og Herrens Bebudelse (Luk. 1:26-38).

Maria og erkeengelen Gabriel befinner seg i en portiko vendt mot en hage. Portikoens søyler og stramme arkitektur rammer inn, fokuserer og forsterker vår oppmerksomhet og leder blikket mot Jomfruen, engelen og inkarnasjonens mysterium. Gabriel legger hendene i kryss over brystet og bøyer kne i et respektfullt «Vær hilset, Maria.» Hun speiler hans

hilsen, bøyer seg, og lytter tillitsfullt mens engelen forkynner sitt budskap. Maria gir sitt *fiat*, sitt «det skje». Med sitt ja til Gud gav hun sitt samtykke til inkarnasjonens mysterium (Jesu unnfangelse og fødsel).

Guds hender i bildets øvre venstre hjørne, synliggjør hvordan Gud sendte Den Hellige Ånd, for å helliggjøre Jomfru Marias skjød og gjøre henne fruktbar på guddommelig vis. Fra Guds hender springer guddommelig lys i form av stråler av gull, og duen i stråleglansen symboliserer Den Hellige Ånd.

Under Guds hender står Adam og Eva fulle av skam, idet de drives ut av paradiset av en Herrens engel. Evas nei til Gud, da hun smakte frukten fra kunnskapens tre, ble etterfulgt av Adams. Sammen ble de vist bort fra Edens hage. Eva knuger sine hender og ser på oss mens hun forlater hagen, som for å minne oss om vår egen tilbøyelighet til synd.

TROSBEKJENNELSEN

I *Bebudelsen* synliggjør Fra Angelico sammenhengen mellom syndefallet ved Adam og Eva og frelsen ved Jesus Kristus. Ved Adam og Evas ulydighet vendte mennesket tilbake til jorden og lærte å kjenne døden. For å gjenopprette Guds bilde og likhet som mennesket hadde mistet i Adam, og for å gjenreise vår natur og forsone oss med Gud, sendte Gud sin sønn som sonoffer for våre synder.

«For oss mennesker og for vår frelses skyld steg han ned fra himmelen. Han er blitt kjødt ved den Hellige Ånd av Jomfru Maria, og er blitt menneske», bekjenner vi i den nikenske trosbekjennelsen fra 300-tallet, slik Fra Angelico bekjente den på 1400-tallet. *Bebudelsen* er en meditasjon over inkarnasjonens mysterium og en preken i bildeform. En visuell trosbekjennelse. •

Om ondskap og politikk

AV TROND BAKKEVIG

«Og nettopp her, i det frie valget mellom det gode og det onde, skiller vi mennesker oss fra alle jordiske skapninger. Her er vi ved kjernen i menneskets verdighet.» Slik avslutter Georg Fredrik Rieber-Mohn en kommentar i St.Olav (3-2022).

Han bruker mye av artikkelen til å polemisere mot noe jeg angivelig skulle mene. I Oslo Domkirke, på den nasjonale minnedagen 21.august 2011, sa jeg i min preken: «Ondskap er ingen frittflytende størrelse. Det er mennesker som velger å handle i ondskap. Den som handler slik, har ansvar og må stå til ansvar for det.»

Rieber-Mohn var kanskje ikke i Domkirken den dagen. I stedet siteres fra et kortfattet intervju i Vårt Land. Han velger mitt medlemskap i Arbeiderpartiet som nøkkel til å si at det ikke var teologen, men politikeren som reagerte da leder i Arbeiderpartiet, Jens Stoltenberg, omtalte terrorhandlingene 22. juli 2011 som ondskap.

Jeg er ikke på samme måte som Rieber-Mohn villig til å drøfte om drapsmennene på Kongsberg i fjor høst og i forkant av Prideparaden er uten skyld. De er skyldige, ganske enkelt fordi de er mennesker. Utilregnelighet må avspeiles i dommen – ikke i anklagen.

Til teologien: Jeg advarte mot å tolke terror utelukkende (i intervjuet: «bare») som ondskap. I biskopenes taler etter 22.juli fantes utsagn som «Terroren rammer blindt og tar uskyldige liv. Det som hendte denne dagen er ubegripelig, meningsløst og urettferdig! Den som tror på Gud møter her i ren form Det ondes problem.» Terroren rammet ikke blindt. Den var faktisk ikke ubegripelig. Den var del av et politisk prosjekt.

Uten noe grunnlag påstår Rieber-Mohn at jeg mener at politikk og ondskap ikke har noe med hverandre å gjøre. Holocaust, korstog og massakrene i Butsj, Ukraina,

er både politikk og ondskap. Rieber-Mohn tar feil når han skriver at omtale av terrorens politisk-ideologiske bakgrunn ikke hører hjemme i en gudstjeneste. Kristen forkynnelse svikter sitt ansvar hvis den ikke adresserer ideologier som leder til terror, krenkelse av menneskerverdet og setter seg i Guds sted – som apartheid, nazisme, kommunisme eller rasisme. Dette kan ikke slik han skriver «trygt overlates til politikere, statsvitere og filosofer m.fl.»

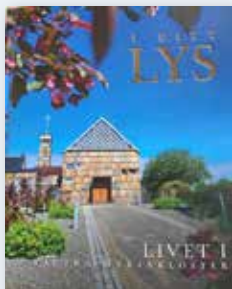
Mitt eneste poeng i intervjuet i Vårt Land var at hvis kirken snakker om ondskap uten å adressere det politiske eller menneskelige uttrykk det får, havner vi lett i

metafysiske abstraksjoner. «Ondskapens åndehær i himmelrommet», som Paulus skriver om, er nettopp ikke i himmelrommet. Den er her – som politiske ideologi og menneskelig grusomhet. Den må adresseres helt konkret.

Det er ikke så lite komisk at en representant for Den katolske kirke anklager lutherske kirkeledere for å snakke for mye politikk. Selv er Rieber-Mohn medlem i en kirke som har et statsoverhode som øverste kirkeleder. En kirke med utsendte diplomater i svært mange av verdens land og med en profil i FN med tydelige standpunkter i konflikten mellom Palestina og Israel.

Jeg er blant dem som har advart mot at prekestolen og kirkelige uttalelser tar standpunkt i konkrete politiske saker uten å kunne vise til en klar forbindelse mellom saken og det kirkelige verdigrunnlag. Men, jeg går mye i kirken. Det jeg hører der handler om Jesus, om tro og syndstilgivelse, og om å avspeile Guds kjærlighet i hverdagslivet. Med de utfordringer vi står overfor i Norge er det viktigere at kirkene og kirkemedlemmene snakker godt om hverandre enn at vi gjentar gamle fordommer. Vi trenger hverandre. •

“
Med de utfordringer vi står overfor i Norge er det viktigere at kirkene og kirkemedlemmene snakker godt om hverandre enn at vi gjentar gamle fordommer. Vi trenger hverandre.
 ”

**I DITT LYS -
LIVET I TAUTRA
MARIAKLOSTER**
ST. OLAV FORLAG 2022

Om klosterliv – til trøst, oppmuntring og inspirasjon

OMTALT AV **KNUT VOLLEBÆK**

Er du en av dem som allerede kjenner Mariaklosteret på Tautra og er berørt av søstrenes liv og virke, da er dette boken for deg. Hvis du av en eller annen grunn ikke skulle kjenne Mariaklosteret på Tautra, har du nå sjansen til å få kunnskap om klosteret og komme nærmere inn på søstrenes liv og virke. I denne boken følger vi cisterciensernonnene på Tautra gjennom et helt år. Boken er delt opp i 12 kapitler, ett for hver av årets måneder. Vi følger dem gjennom årstidenes skiftninger, vi tar del i de viktige katolske merkedagene og vi er med i deres daglige arbeid og møte med mennesker.

Da jeg besøkte klosteret på Tautra første gang, var det lite som minnet om et tradisjonelt kloster. Utvendig så det ut som et alminnelig norsk gårdstun. I dag fremstår klosteret med en vakker klosterbygning, et kapell og nybygget fløy for gamle og syke søstre. Klosteret og området er blitt en estetisk opplevelse. Men allerede ved første besøk opplevde vi «klosterånden», gjestfriheten og den åndelige dybden som søstrene bestreber seg på å etterleve. Denne kombinasjonen av åpenhet og forankring gjennomsyrrer også bokens fortelling.

BOKEN BEGYNNER MED DESEMBER, slik kirkeåret begynner med første søndag i advent. «Den store kontrasten mellom vintermørket og det spesielle lyset som hører årstiden til her på øya, er som en gjenspeiling av livet i Gud, med sine endeløse skiftninger av nærvær og fravær,» skriver søster Maria Rafael Bartlett i bokens innledning. Det er berørende å lese om hvordan disse fremmede fuglene fra ulike deler av verden har funnet seg til rette på en øy i utkanten av Norge og blitt glad i stedet og ikke minst menneskene. Hele boken gjennomsyres av menneskekjærlighet. For en lutheraner er det både varmende og trosstyrkende å

lese om hvordan søstrene ønsker å inkludere andre medkristne i sitt liv og sin forbønn. Det er ikke tilfeldig at klosteret feirer den salige Maria Gabriella Sagheddu 22. april. Hun var en italiensk cisterciensernonne som ønsket å be og arbeide for kristen enhet lenge før Det annet vatikankonsil gjorde slikt arbeid stuerent. «Her på Tautra er ikke bønnen for kristen enhet bare en årlig begivenhet – vi lever den gjennom hele året,» skriver søster Anne Elizabeth Sweet. Det er også et sterkt vitnesbyrd å lese om omsorgen og kjærligheten for naboene på øya. Nonnenes ønske om å være vitner om Guds kjærlighet gjennomsyrrer alt de gjør.

De beskriver vakkert overgangene fra vinter til vår til sommer og igjen til høst. Alle årstider har sin skjønnhet. Årstidene gjenspeiler det åndelige livet som leves i klosteret. Og det gir rytme til arbeidet i klosteret fra de første stiklingene settes ut om våren, til frukt og grønnsaker høstes på sensommeren. Også søstrenes såpeproduksjon settes inn i en åndelig sammenheng: «Å lage såpe handler om forvandling, akkurat som livet i Kristus. Finnes det et mer passende arbeid for nonner?» skriver søster Hanna-Marie Berentzen.

VI FÅR OGSÅ ET INNBLIKK I DAGSRYTMEN. Syv ganger daglig synger de sine tidebønner, og som søster Hanna-Marie skriver: «- slik synger Guds ord sin vei inn i våre hjerter. Fra hjertet vender Ordet tilbake til tanken og former hele vår eksistens. Vårt liv er et liv i sang».

Til tross for at søstrene på Tautra tilhører en lukket orden og til dels lever i klausur, er det noe rørende livsbejaende over deres tilværelse. Fortellingen om snekkeren Roger som kom for å tilby sin hjelp da klosteret ble etablert og som etter hvert tok med seg hele familien til klosteret og endog fikk sin sønn døpt i klosteret, viser hva det betyr å leve ut

“
For meg
gav boken
nettopp en slik
opplevelse
av et møte
ikke bare med
ydmyke og
fromme nonner,
men gjennom
dem også
et møte med
Kristus.
”

KLIPP

Guds kjærlighet i Jesus Kristus i møte med mennesker.

Det latinske navnet på klosteret er «Sancta Maria de Tuta Insula», eller «Sta. Maria av den trygge havn». De aller første gjestene var 15 elever fra Fosen Folkehøyskole som skulle ro fra Levanger til Trondheim, men måtte søke nødhavn på Tautra. Dette var før klosteret var bygget, men et hus uten møbler ble åpnet for dem og soveposene rullet ut. Læreren fra Fosen tok med seg en ny gruppe elever det påfølgende året. Da var det ikke behov for nødhavn, men det var etablert en forbindelse som gav mersmak.

Festen for korsets opphøyelse er 14. september. Dette er tiden for innhøstingens overflod, ifølge søster Sheryl Frances Chen. Kapitlet om september er viet til korset fordi «korset og den korsfestede Jesus er det vesentligste i vår orden, den frelseshandling alt dreier seg om,» skriver hun.

I BOKENS SISTE KAPITTEL med novembermørket som bakgrunn uttrykker søster Anne Elizabeth Sweet det som nok er alle søstrenes håp og tro: «Ja, jeg tror at klosteret vårt her på Tautra – i en sekulær og på mange måter ikke-troende kultur – iallfall må vekke noen tanker og spørsmål hos våre mange besøkende. Måtte det være slik at vi, som Andreas, kan si til våre brødre og søstre: Vi har funnet Messias!» For meg gav boken nettopp en slik opplevelse av et møte ikke bare med ydmyke og fromme nonner, men gjennom dem også et møte med Kristus.

Boken er meget vakkert illustrert med fotografier, for en stor del tatt av søstrene selv. Bildene viser både livet i klosteret og naturen utenfor og hjelper til med å utdype teksten.

Det er blitt en svært vakker bok som kan følge leseren gjennom hele året og som kan tas frem år etter år og gi oss som lesere både trøst, oppmuntring og inspirasjon i våre liv. •

– I kirken kan mennesker komme sammen for å uttrykke sin vrede og sin smerte, og flere søker trøst og håp midt i en ekstrem situasjon. Dette ser vi i Ukraina, og dette ser vi i Norge. Kirken kan på sitt beste formidle trøst til en såret og skadet verden – et håp om at smerte, lidelse og død aldri har siste ordet.

KIM LARSEN I VG

«Vi lever i ei tid der få mennesker blir grepet av Gud på like dramatisk og livsendrende vis som for hundre, eller den saks skyld to tusen år siden. Det kjennes som om «Herrens ord er dyrt» i våre dager (1. Sam 3,1). Og akkurat i ei slik tid kan vi trenge rammer og en fast trospraksis for at gudstroen skal kunne bevares til neste generasjon. I dette kan lavkirkelige lutheranere ha noe å lære av katolikker som i større grad har bevart en bibelsk bønnepraktis. Å gjenfinne Salmenes bok som et sentralt omdreingspunkt i det åndelige livet og å søke Gud i fast bønn, tror jeg er en vei for åndelig fornyelse, slik det har vært i tider før oss.»

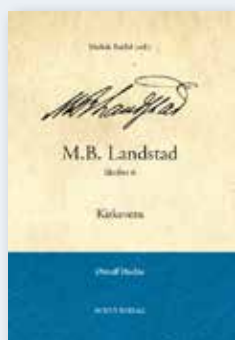
ENDRE STENE I VÅRT LAND

«Etter å ha lyttet noen timer, kom jeg på å spørre hvor gammel denne liturgien var. De så litt forundret på meg, og sa at det selvsagt var Chrysostomos-liturgien fra 300-tallet. Hva ellers? De to dagene jeg var i seminaret oppdaget jeg en kirke som hadde et helt annet syn på liturgi. Liturgi var selve hjertet i kirkens liv. Og man kunne ikke skalte og valte med den. Man skulle leve seg inn i den.»

ERLING RIMEHAUG I VÅRT LAND (OM BESØK I ET SYRISK-ORTODOKS PRESTESEMINAR)

«Bibeltekstene i Det nye testamentet springer ut fra urkirken, de ble skrevet av og for de første kristne menighetene i løpet av det første århundret etter Jesu død. Kirken har derfor alltid hatt et eierskap til Bibelen, samtidig må også kirken forholde seg til det akademiske arbeidet med bibeltekstene. Forskerne må ta hensyn både til en mest mulig konkordant oversettelse i tråd med tekstens opprinnelige betydning ut fra sin kulturelle kontekst, og hvordan den i dag vil bli brukt og hørt i en kirkelig kontekst. At dette er en vanskelig balansegang er åpenbart.»

IVAR BU LARSEN I MINERVA

HERLEIK BAKLID (RED.)
ØRNULF HODNE (FORF.)

M. B. LANDSTAD
SKRIFTER 6:
KIRKEVERN

(INSTITUTT FOR
SAMMENLIGNENDE
KULTURFORSKNING)
NOVUS FORLAG 2022

Landstad som nasjonsbygger og kulturverner

OMTALT AV JAN SCHUMACHER

Et raskt blikk på registeret over forfattere bakerst i vår katolske salmebok forteller at den norske lutherske presten og salmedikteren Magnus Brostrup Landstad (1802 – 1880) står oppført med høyest antall salmer (tett fulgt av Nikolai Grundtvig, Elias Blix og gjendikterne Ragnhild Foss og Kjell Arild Pollestad). Soknepresten fra Kviteseid og Seljord, Halden og Sandar utgjør dermed det største bidraget til den «broen til Den norske kirkes rike salmetradisjon» som komiteen bak vår katolske salmebok ønsket å ivareta.

EN NASJONSBYGGER

Siden 2012 har Stiftelsen Nasjonalt Landstadsenter i samarbeid med Institutt for sammenlignende kulturforskning nedlagt en stor innsats for å gjøre arven etter Landstad tilgjengelig. Det handler om en av de fremste bidragsytere til nasjonsbyggingen i årtiene etter 1814. Landstad stod bak to viktige litterære søyler i denne prosessen, samlingen Norske Folkeviser fra 1853 og Kirkesalmebog fra 1869. Sammen med en rekke bidrag til folkloristikken er dette materialet siden 2012 gjort tilgjengelig i hele fem bind. Sentralt i dette omfattende arbeidet har folkeminneforskeren Ørnulf Hodne stått. Han står også bak det sjettede bindet som nå foreligger, både i utvalget av tekster og med en grundig presentasjon av bakgrunnen for den siden av Landstads innsats som dette bindet handler om.

VERN AV GAMLE KIRKER

Under tittelen «Kirkevern» blir vi kjent med en side ved Landstads engasjement som må sies å ha gått i glemmeboken. Det dreide seg om skjebnen til de mange gamle kirkene i Norge, bygninger som var minst like gamle, om ikke eldre enn de sagnene og folkevisene som Landstad var opptatt av å bevare for

fremtidens Norge. Kunne disse gudshusene bli borte uten at det fikk følger for vårt kollektive minne om den tro og de skikker som hadde vokst frem i landet gjennom tusen år? Landstad kom til å stå midt i konflikten mellom to oppfatninger om hva det skulle bety å bygge Norge etter 1814. For noen var nasjonsbygging nærmest ensbetydende med å bygge nytt, det vil si det samme som å sette en strek over en gammel bygningsmasse, preget av tidens ubarmhjertige tann. Hvilke verdier kunne ligge i morkne kirkegulv og falleferdige steinmurer? Hadde man ikke annet å bruke penger på?

For Landstad fortonte det hele seg annerledes, for ham var de gamle gudshusene flettet intimt sammen med de religiøse tradisjonene.

Spørsmålet om hva som skulle skje med de gamle kirkehusene ble akutt da en ny kirkelov av 1851 bestemte at sognets kirke skulle ha plass til minst tre tiendedeler av befolkningen. Dette var en norm de norske stavkirkene fra middelalderen langt fra nådde opp til. Hvor mange stavkirker som opprinnelig fantes i Norge er det vanskelig å fastslå eksakt, men ganske sikkert har det vært over ett tusen, mens det nå som kjent kun er 28 tilbake. Skylden for denne drastiske reduksjonen i antall er det imidlertid ikke bare 1800-tallets nasjonsbygging som må bære. Allerede i løpet av perioden 1350–1650 forsvant mange stavkirker som følge av Svartedauden og reformasjonen. I 1650 var det cirka 270 stavkirker, og ved inngangen av 1800-tallet var tallet redusert til 95.

GAMLE AKER BLE REDDET

Landstads innsats for de gamle kirkene er først og fremst bemerkelsesverdig fordi han satte sine poetiske evner inn i kampen mot de krefter som ville rive og bygge nytt. Sentralt i

boken står dikt viet to truede kirker, Nesland stavkirke i Telemark og Gamle Aker kirke i Oslo. At kirkejuvelen Gamle Aker på midten av 1800-tallet var truet av rivning, virker ubegripelig for oss i dag, desto mer fortjenstfullt er det at boken gjør utførlig rede for frontene i denne debatten. Stavkirken i Nesland gikk tapt, men Gamle Aker står der den dag i dag. Kanskje ikke bare på grunn av Landstads bidrag, men de to store diktene han etterlot seg om disse fortidsminnene – ved siden av diktet om Gamle Aker kirkegård – fortjener så absolutt sin plass i en norsk kanon. På en virkningsfull måte gav Landstad disse diktene en form som minner om middelalderballader: «Paa Akers Kirke der stander et Spir, / Øksen ligger ved Rode. / Hvad mon min Dom og min Skjebne blir?/ Nu blæser koldt, koldt Veir fra byen.» Og innskutt midt i det store diktet om Neslands stavkirke finner vi «Kvenne-Karis Vise». Her skildres folketroen slik den er inkarnert i den enkle bondekonen. Hun har levd sitt liv i og rundt den gamle kirken. Og herfra byr hun den nye tiden tross med omkvedet: «Gud hjelpe den som er gamal!»

FOLKEMINNEVERN

Som ramme rundt disse tekstene forteller Hodne historien om hvordan ideen om folkeminnevern vokser frem og finner en organisatorisk form. Og i tillegg er boken utstyrt med et usedvanlig rikt billedmateriale, noe som absolutt bidrar til å høyne dens verdi.

Det siste kapitlet i boken tar brytningen mellom gammel og ny tid et stykke videre. «Kirkevern» innebar for Landstad mer enn å ta vare på fortiden. Da han kom til Halden som sokneprest, møtte han den nye tid på en måte som han ikke hadde opplevd det i sine år i Telemark. I byene hadde nye kristelige tradisjoner fra den store verden utenfra slått

rot. Og mer enn det; disse nye innslag hadde i 1845 fått rettsvern i Norge gjennom en moderne, og for datiden radikal «dissenterlov». Det var metodistene som på Landstads tid representerte det begynnende religiøse mangfold i Halden. Opp mot deres rettsvern satte Landstad sin geistlige rett til å verne de kirketroende mot dette nye. På sett og vis førte Landstad videre den kampen som en tidligere generasjon prester hadde ført mot haugianerne. Men kampen for denne form for «kirkevern» var allerede tapt i 1845. Den hørte definitivt fortiden til. Bitterheten i striden mot metodistene kom til å kaste en skygge over hans liv. Men neste gang jeg går forbi Gamle Aker kirke, skal jeg sende en vennlig tanke til M. B. Landstads minne. •

“

Det handler om en av de fremste bidragsyttere til nasjonsbyggingen i årtiene etter 1814. Landstad stod bak to viktige litterære søyler i denne prosessen, samlingen Norske Folkeviser fra 1853 og Kirkesalmebog fra 1869.

”

NOTTO R. THELLE
**KARL LUDVIG REICHELT.
 MISJONÆR MELLOM
 ØST OG VEST.**
 VERBUM 2022

— “ —
 Var Karl Ludvig Reichelt en moderne Paulus? Mange så ham slik. Han reiste uavlatelig, oppsøkte buddhismens helligdommer og snakket med religiøse personligheter over hele Kina.

— ” —

En Paulus fra Arendal

OMTALT AV HANS FREDRIK DAHL

Man kan av og til undres over hvordan den kommer fra, den kristentroen vi deler. Ovenfra, selvfølgelig, slik den skal. Men også innenfra, fra egen personlighet og behov. I det ytre arter den seg i begge fall som uttrykk. Du er kristen slik eller slik, avhengig av hvordan du uttrykker din tro utad.

SVIMLENDE PROSJEKT

Den norske misjonæren Karl Ludvig Reichelt (1877-1952) uttrykte seg bestandig med den største entusiasme. Enten han skrev eller snakket, tenkte eller handlet, skjedde det med en begeistring som overgikk alle andres. Notto R. Thelle, som nå legger fram en fyldig Reichelt-biografi, betoner akkurat dette. Entusiasmen gjorde at Reichelt fikk til det utrolige. Den slo igjennom både skriftlig og muntlig – i preken, brev og bøker så vel som i innlegg og taler: Våkn opp alle – det gjelder å misjonere i Kina! Redde kineserne for kristendommen!

For dette svimlende prosjekt stiftet Reichelt en egen gren av misjonen - Buddhimisjon. Han igangsatte storslåtte innsamlinger, overtalte tusenvis til å slutte seg til, ja, utviklet egen misjonsstrategi og la grunn for en særskilt ideologisk posisjon i den norske kirkestriden. Han var avgjort noe for seg selv.

Man hører innvendingen: Misjonere i Kina, dette veldige landet? Når man er en liten kristen gutt fra Arendal, rett nok født inn i en troende sjøfartsfamilie, litt streng kanskje, med en begavelse over det vanlige – hvordan kunne man med begeistring gå løs på noe så vågalt? Thelle forklarer hvorfor. Denne gutten hadde en usedvanlig vilje, og et overordentlig sterkt misjonskall. Han kom fra en kristen struktur opphengt i misjonering, innsamling, offer. Dessuten hadde han bakgrunn i en tidsalder da den slags syntes mulig, i

en slags medfølende imperialismen som var 1800-tallets egen.

MANGE NEDERLAG

To ting er da slående i denne biografien. Det ene er den serie av nederlag som Reichelt møtte når hans misjons-entusiasme kolliderte med virkeligheten i Sørøst-Asia – med omveltninger, borgerkriger og herjende røverbander over alt. Ustanselig må biografien ty til ord som at «alt falt i grus» når Reichelt skuffet trekker seg ut av sine ødelagte misjonsstasjoner, den ene etter den andre, Hunan, Sekou, Nanjing, Hong Kong. I fredelige sivilsamfunn kunne kristendommen spres – kanskje. Men når veldige borgerkriger og til sist en full japansk invasjon trengte seg på, blir misjoneringen den fortellingens langsiktige taper.

LENGSELEN ETTER GUD ER UNIVERSELL

Men så til det positive, det som faktisk ble oppnådd og som ender som en lysende suksess – anerkjennelsen av at selve misjonstanken, slik Reichelt og hans krets formulerte den, bare kan realiseres i forståelsesfull dialog med buddhismen, ikke med kristelig besserwissen og overlegenhet. Dette kan jo høres selvsagt, misjonærer skal jo aldri skyve seg fram. Men mange i samtiden var redd for «religionsblanding» og synkretisme, de foretrakk en kjempende Kristus ren og pur. Reichelt-læren forutsatte at lengselen etter en allmektig og tilgivende Gud er universell i alle verdensreligioner, ikke minst den høyere buddhismens innsikt og mystikk. Kinesere står altså slett ikke «tilbake» for de kristne, om enn de kanskje mangler en dypere og fullt utarbeidet tilgivelseslære og -praksis.

Disse teologiske motsetningene angikk ikke

bare misjonsarbeidet slik det skildres her på basis av fyldige dagbøker og andre opptegnelser fra Reichelt-kretsen og dens virke (Thelle er selv sønn av hovedpersonens aller nærmeste medarbeider). De gikk også rett inn i den norske kirkestriden mellom konservative og liberale – der de strenge satte seg imot, de liberale derimot erklærte seg som tilhengere av buddhistmisjonens prinsipper. Reichelt selv ville holde seg utenfor og samarbeide med alle. Han oppnådde også det, i hvert fall delvis. Da han for n’te gang vendte tilbake til Kina etter ett av sine mange hjemmebesøk for å etablere seg i Hong Kong i 1931, ble han ønsket lykke til av et noe nær enig kristenfolk hjemme. 1920-årenes bitterhet var over. Reichelt-kretsen kunne uforstyrret ta opp misjonsarbeidet i Tao Fong Shan i noen lykkelige år – inntil japanerne kom.

Enda så mye stoff som denne biografen tilbyr – historisk, biografisk, teologisk – er det likevel ett poeng jeg kanskje skulle sett behandlet litt nærmere. Hva var misjonens grunnlag (bl.a. i Reichelts tid ved høgskolen i Stavanger) for å mene at buddhismen som religion gir sine tilhengere «sjelenød»? Var det egentlig at buddhismen ikke forklarer slike fenomener som synd, soning og frelse, og derfor leder til en generell menneskelig tilkortkommenhet – eller hva? Og hvordan stiller dette seg i dag under kommunismen, kan man si at kineserne fortsatt lider av «sjelenød»?

LOTUSKORS OG RØKELSE

Til slutt noen detaljer fra det vell av ritus og symboler som denne boka også ruller opp. Lotuskorset først: Reichelt ledsaget hele sin misjonsvirksomhet med bildet av et kors som stiger opp av Østens lotusblomst – blomsten som i sin betagende skjønnhet springer ut

av den enkleste sølepytt. Mange fotografier i boka dokumenterer dette symbolets sentrale betydning.

Dernest røkelse og voksllys ved alteret. Buddhistene likte det – men ikke misjonsfolket hjemme! Reichelt fikk kritikk. Var det fordi det ble sett på som østlig – eller som katolsk? Røkelsen ble til siste droppet, vokslysene ikke.

Klosterlivets askese: Reichelt kom etter hvert til at den teologiske tilnærming vest-øst kunne oppnås best overfor buddhistmunker (som det fantes millioner av Kina) snarere enn overfor vanlige folk, slik at hans misjonsstasjoner etter hvert ble besøks-klostre for omreisende munke. Målet var da å influere dem til å døpes. Men i mellomtiden - hva med askesen? Skulle den være like streng blant nordmennene i Tao Fong Shan som i buddhistklostre ellers? Reichelt-misjonen ble rett før Andre verdenskrig hjem-søkt av en intern splid om nettopp dette, som såret den dypt – igjen på spørsmålet om forskjell/likhet mellom religionene.

MED PAULUS SOM FORBILDE

Var Karl Ludvig Reichelt en moderne Paulus? Mange så ham slik. Han reiste uavlatelig, oppsøkte buddhismens helligdommer og snakket med religiøse personligheter over hele Kina. Skrev bøker i massevis, mange av dem spennende som reiseskildringer, andre med basis-informasjoner om Østens skikker og religioner. Han betraktet seg også selv som en Paulus. Liksom ham med et kall – misjonen – samt med en omvendelse som kunne tåle sammenlikning med den i Damaskus – den gang han i Wei Shan-klosteret i 1905 for første gang forsto at buddhismen var en religion som kunne gripe mennesker like dypt som de kristne hjemme knyttet seg til Jesus.

For en bok! •

KARL GERVIN
**BRUKSANVISNING
 FOR BIBELEN**
 ST. OLAV FORLAG 2022

Gervins bruksanvisning – en perle

OMTALT AV SINDRE-JACOB BOSTAD

Karl Gervin fortsetter med dette å skjenke oss skatter om vår katolske tro. Ikke bare katolikker, men alle som søker å forstå Den hellige skrift, vil kunne ha stort utbytte av boken. Den er på kun 122 sider, men gir et betydelig bidrag til å forstå og lære å kjenne tradisjonen og katolsk bibellesning. Allerede tittelen «Bruksanvisning for Bibelen» vekker nysgjerrigheten. Boken er pedagogisk inndelt i 9 kapitler med uvanlige titler for denne type bøker: «produktbeskrivelse, bruksområde, produsent, feilsøking» osv. Boken er utstyrt med gode skrifttyper og er enkel å lese. I tillegg har den ordliste og noter for dem som vil fordype seg mer.

KREVENDE TEKSTER

Den hellige skrift er krevende tekster som spenner meget vidt fra skapelsen til Johannes' åpenbaring. Ingen annen bok fra antikken er heller så sammensatt. Utbyttet av bibellesning forutsetter vilje til å bli ledet og forandret, sier forfatteren. Det handler om å være deltaker, ikke tilskuer. Det handler også om hermeneutikk – tolkning av tekster. Kirkens tradisjon er veloverveid bibellesning, og gjennom «bruksanvisningen» gir forfatteren veiledning i å se kjernen i frelseshistorien.

Hvor skal man så starte sin bibellesning? Veiledningen sier at man behøver ikke å lese fra A til Å, så hvorfor ikke starte med Bergprekenen, kapittel fem til syv i Matteusevangeliet? Der får man innblikk i Jesu programtale. Et annet forslag er å starte med profeten Jona eller med Salmenes bok, den oftest siterte boken i Det nye testamentet. I «produktbeskrivelsen» stadfestes det at Bibelen er et bibliotek av bøker og det redegjøres kort for bøkernes tilblivelse.

OVERSETTELSE ER TOLKNING

En viktig påpekning er at oversettelser handler om tolkninger. Oversettelsen av *Septuaginta*, den hebraiske bibel til gresk, og deretter Hieronymus' oversettelse av hele Den hellige skrift til latin, *Vulgata*, er fundamenter. utfordringer de fleste oversettere står overfor, er om det skal oversettes ord for ord eller om det er meningen som skal formidles. Det vises til Filipperbrevet (2,6-11), Efeserbrevet (1,3-4) og Kolosserbrevet (1,15-20). Disse Kristus-hymnene fremhever at Kristus var med da alt ble skapt. Han var Ordet

som ble kjød. Marias lovsang (Magnificat) i Lukas 1, 46-55 er ifølge forfatteren med på å binde sammen Det gamle og Det nye testamentet. Maria fødte ham som fridde oss fra døden og hun var den første til å si ja til kallet.

KIRKENS BIBELFORSTÅELSE

I bokens femte kapittel kommer vi til selve veiledningen om kirkens bibelforståelse. Det gjøres først en summarisk gjennomgang av de ulike tolkningsteoriene fra historisk-kritisk til frigjøringsteologi mm. Fra de første spor i bibelforskningen ender vi opp med konsilets *Dei Verbum* og de tre pilarene for katolsk bibellesning, nemlig: a) å ta hele Skriftens innhold og enhet i betraktning, b) å vektlegge troens analogi og c) å lese Skriften i lys av Kirkens levende tradisjon.

Tradisjonen er uunnværlig og understreker det tette forbundet mellom Skriften og Kirken og forholdet mellom Kristus og Kirken, der Kristus er hodet og vi er lemmer på Hans legeme. Forfatteren foretar så noen korte streiftog innom liturgien, der Herrens nærvær i skriftlesningen understrekes på en spesiell måte. Betydningen av *Lectio Divina* blir også nevnt, med de fire trinn: lesning, meditasjon, bønn og kontemplasjon. I denne sammenheng hører også tidebønnene hjemme som et verktøy til hele Guds folk. Å be tidebønnene er å be med Skriften.

TRO OG VITEN

Allerede Filon fra Alexandria påpekte at historien må tolkes, ikke oppfattes ord for ord. Dette gjelder også bibellesning. Heller ikke Den hellige skrift skal forstås bokstavelig (fundamentalistisk). Det vises til encyklikaen *Humani generis* (pave Pius XII i 1950), der kirken fastslo at det ikke er noen motsetning mellom skapertro og utviklingslære, noe som senere ble bekreftet i vatikankonsilets pastorale dokument *Gaudium et Spes* – det er ikke noen motsetning mellom tro og vitenskap.

En innvending mot boken kunne være at den er fragmentarisk og kort for et så komplekst tema. Men det overskygger ikke det faktum at forfatteren har inspirert meg – og vil forhåpentligvis inspirere mange – til en rikere lesning av Den hellige skrift. Jeg har satt boken på litteraturlisten over viktige bøker i trosundervisningen. •

— “ —

Det overskygger ikke det faktum at forfatteren har inspirert meg – og vil forhåpentligvis inspirere mange – til en rikere lesning av Den hellige skrift.

— ” —

AMUND DAHLEN
er organist i
St. Paul kirke i
Bergen og leder av
orgelklubben
Ferdinand. Han
skriver om musikk
for St. Olav tidsskrift.

Tre musikalske juletips

Jul og julefeiring er en tid preget av tradisjon og gjentakelse. I repetisjonen ligger trygghet og forventet fryd og glede – slik også med musikken, eller for å si det på en mer moderne måte: i julens lydspor.

en slik tung tradisjon er det utfordrende og vrient å komme med noe nytt, noe som kan betrakte og gi fantasien næring for å komme nærmere det faktum at Guds egen sønn kom til jorden, at Ordet ble kjød, at Gud kom i en skikkelse som trengte omsorg, tilsyn og morsmelk – en revolusjonerende hendelse.

**OLIVIER MESSIAEN:
LA NATIVITÉ DU
SEIGNEUR**

Kanskje den franske komponisten og organisten Olivier Messiaen (1908-1992) tenkte nettopp slik.

I 1935 ble orgelverket *La Nativité du Seigneur* til. Ni meditasjoner over Jesu fødsel med titlene: «Jomfruen og barnet», «Hyrdene», «Guds evige råd», «Ordet», «Guds barn», «Englene», «Jesus aksepterer lidelsen», «De tre vise menn» og «Gud blant oss».

Det finnes flere flotte innspillinger av dette verket, men en av de beste ble spilt inn i Notre-Dame katedralen i Paris før brannen. Organisten som spiller levende og brilliant er Olivier Latry.

Cavaillé-Coll-orgelet låter fantastisk på denne innspillingen, og musikken tolkes og formidles fenomenalt levende og tydelig.

Har du tid og mulighet: Sett deg ned i løpet av julen, bruk en drøy time på alle ni meditasjoner. Skru opp volum og lytt. Du vil garantert ikke angre.

Innspillingen er gjort på Deutsche Grammophon.

**ST. JACOBS KAMMARKÖR:
WELCOME CHRISTMAS**

Svenskene kan jul. Vil du utvide innenfor det trygge og gjentagende, anbefaler jeg julesanger innspilt av St. Jacobs kammarkör i Stockholm, et av Nordens absolutt beste kor under ledelse av Gary Graden. Her

kan du blant annet lytte til «Tomorrow shall be my dancing day» av John Gardner, «O Betlehem du lilla stad», «Jul, jul strålende jul», «In the bleak midwinter», «Sheperds pipe Carol» av John Rutter og «Å kom, å kom Immanuel». St. Jacob kirke har en ypperlig akustikk og et varmt, velklingende orgel. Kirkens legendariske organist, Anders Bondeman, gir tonefølge i denne utrolig vakre juleinnspillingen.

Welcome Christmas fra 1995 er utgitt av Proprius.

**GUNNAR IDENSTAM OG
ST.JACOBS KAMMARKÖR:
FOLKJUL**

Hvis du vil lytte til noe mer energisk og artig julemusikk, anbefaler jeg en annen innspilling med St. Jacobs kammarkör. Den heter *Folkjul*. Den improviserende og virtuose organisten Gunnar Idenstam er driveren i denne innspillingen. Her deltar Sofia Karlsson, Emma Härdelin og – ikke minst – felespilleren Lisa Rydberg. Utgangspunktet er julesanger ispedd mer folkelige krumspring, slik som polska etter Grins Hans, Staffan Halling osv. En utrolig energisk og morsom juleinnspilling.

Folkjul er innspilt på BIS.

OG TIL SLUTT ET LIVE-TIPS:

Hvis du er i Trondheim (Nidarosdomen) den 28. desember 2022, eller i Bergen den 14. januar 2023 (St. Paul kirke, kl.14.30) kan du høre hele «La Nativité du Seigneur». Jonas Apeland Salomonsen vil spille begge steder.

Unge Apeland Salomonsen tok sin mastereksamen i orgelspill sist sommer ved nasjonalkonservatoriet i Paris. Han spilte hele *La Nativité* i Sainte-Trinité, kirken der Olivier Messiaen spilte i alle år. Han fikk topp karakter og han har innstudert verket med Olivier Latry som er professor på nasjonalkonservatoriet og organist i Notre-Dame-katedralen.

AKTUELL PROFIL

Hvem: Vivian Phan (24)

Aktuell: Ny leder av Norges Unge Katolikker (NUK)

Lovsang for mangfold

NUK-landsmøtet på Mariaholm 9. – 11. september, vedtok mange endringer for organisasjonen. For Vivian Phan endret landsmøtet også hverdagen: Hun ble valgt til den katolske ungdomsorganisasjonens nye leder.

– *Hvorfor ville du bli leder av NUK (Norges Unge Katolikker)?*

– Fordi jeg kjente et kall fra Herren om å gjøre mer for ham. Jeg har vært aktiv i NUK i nesten ti år hittil, og det er ingen annen organisasjon jeg er mer glad i, sier Vivian, som også har et ønske om å prioritere lovsang høyere:

– Den er et sterkt virkemiddel for å evangelisere og vende ungdommer til Kristus.

– *Hva har NUK betydd for deg så langt?*

– NUK er mitt hjem. I løpet av mine ti år i organisasjonen har jeg fått meg mange gode venner, lært om meg selv og ikke minst kommet nærmere Kristus. Det har vært veldig gøy å være med på alt fra barneleir, lokale distriktstreff til påskeleir på Mariaholm, sier Vivian og forteller at hennes første møte med NUK var gjennom en barnekorhelg i 2005. Hun sang i St. Magnus menighetskor – og de vant!

– Etter den opplevelsen tok jeg en liten pause før jeg kom tilbake til NUKs påskeleir for konfirmanter på Gulsrud i 2013. Siden har jeg vært på leir årlig. Jeg ser hvor enormt viktig leir er for å skape katolsk identitet hos unge.

LOVSANGHELG

NUK har 3000 medlemmer fordelt på 40 – 50 lokallag med omtrent 200 frivillige på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Det betyr mye arbeid og store utfordringer.

– *Hva er NUKs viktigste oppgave i 2023?*

– NUKs viktigste oppgave i 2023 er å gjenoppstarte mange av våre lokallag rundt om i Norge og å øke medlemstallet. Etter pandemien har det vært tøft for mange lokallag å få opp aktiviteten igjen, og det er fremdeles mange lokallag som sliter. Jeg vil også rette søkelyset mot mangfoldet vi har i Kirken: Det skal gjenspeiles i vår organisasjon med tanke på de ulike nasjonale gruppene og tradisjoner vi har, sier Vivian.

Til neste år vil NUK arrangere en nasjonal lovsanghelg for å

«Lovsang er et sterkt virkemiddel for å evangelisere og vende ungdommer til Kristus.»

NYVALGT GLEDE: På NUK-landsmøtet i september ble Vivian Phan valgt som organisasjonens nye leder. Hun holder ordstyrerklubben for første gang. Foto: Sedem Aba Sefenu

styrke evangeliseringen og skape en arena der de ulike nasjonale gruppene kan vise frem sin måte å lovsynge Herren på.

FISKEOPPDRETT

I år støtter NUKs adventsaksjon fiskeoppdrett-utdanning av ugandere.

– Uganda har hatt mange utfordringer: både interne konflikter og klimaendringer. Landet ble dessuten rammet veldig hardt av koronapandemien, sier Vivian.

Arbeidsledigheten er også ekstrem – i noen områder helt opp mot 80 prosent av arbeidsstyrken. Utviklingen har stanset og økonomien er i tilbakegang.

– Ca. 65 prosent av befolkningen risikerer ikke å ha tilgang til nok, trygg og næringsrik mat til å kunne leve aktive og sunne liv gjennom et helt år. Årets prosjekt vil kunne fø flere, gi flere personer arbeid og dermed penger. I tillegg fremmer det likestilling. Et helt

fantastisk prosjekt – spør du meg, utbryter Vivian.

– *Hvordan kan folk støtte årets Adventsaksjon?*

– Det enkleste er å vippe til 93083 – ingen sum er for liten. Og har man ikke mulighet til å gi, hjelper det å være med på å spre ordet!

ADVENTSTIDEN

Adventstiden er en helt spesiell forberedelsestid på Jesu komme til stallen i Betlehem. Kontrastene er store, fra tradisjon og ro til mas og tjas. Så blir gleden desto større når mirakelet skjer.

– *Hva betyr adventstiden for deg?*

– I likhet med mange andre, synes jeg tiden på én måte er stressende, for det er gjerne siste innspurt med skolearbeid og gaveinnkjøp, men den er samtidig veldig hyggelig: Det blir mørkere og koseligere, og vi tenner lys hver søndag og minnes dermed om at vi kommer stadig nærmere dagen da verdens mest praktfulle gave ble gitt menneskeheten.

– *Hva må den perfekte julaften inneholde for deg?*

– Den starter med «Tre nøtter til Askepott» i julepysjen sammen med mamma. Etter det pleier min familie å dra i familiemessen. Det er et høydepunkt, for da har barna øvd masse på årets julespill, og det er alltid like koselig å se. Deretter må det være god mat (ribbe med fiskesaus (!) – og hele storfamilien må samles. •

NYTT OM NAVN

Pavens bønneintensjoner

DESEMBER 2022

For frivillige ideelle organisasjoner

Vi ber om at frivillige ideelle organisasjoner viet til menneskelig utvikling, må oppsøkes av dem som ønsker å tjene det gode, og at de utrettelig leter etter nye måter å drive internasjonalt samarbeid.

JANUAR 2023

For lærere

Vi ber om at lærere må være troverdige vitner, at de underviser i fellesskap heller enn konkurranse og at de fremfor alt hjelper de yngste og mest sårbare.

FEBRUAR 2023

For menigheter

Vi ber om at menighetene setter nattverden i sentrum, og at de i stadig økende grad blir tros-, søsken- og omsorgsfellesskap for dem som trenger det mest.

Ny økonom i OKB

► Dom Lukas Stefan Lorf-Wollesen Can.Reg. blir fra 1. januar 2023 Oslo katolske bispedømmes nye økonom. Han etterfølger diakon Sindre-Jacob Bostad som har hatt embetet i de siste fem årene. Dom Lukas tilhører Augustinkorherrene. Dom Lukas er medlem i OKBs finansråd og fratrer nå dette vervet. Han fortsetter sin tjeneste som generalvikar i Trondheim stift og ved St. Paul gymnas, og vil fortsatt bo i Bergen.

FASIT JULE-KVISS

1. A. Profeten Jesaja **2.** A. 41 **3.** C. Fire **4.** A. Josef **5.** B. Markus og Johannes **6.** B. Gammelt bibelsk navn på byen Betlehem **7.** B. Førte dager **8.** C. Hele Jerusalem **9.** A. Nei **10.** B. bann **11.** A. Saturnaliafesten **12.** C. Vilhelm Erobreren **13.** A. Puritanerne **14.** B. Odin **15.** A. Theodore Roosevelt **16.** B. Hellas på 1500-tallet **17.** C. Glade jul **18.** A. Å henge opp julenek **19.** A. St. Petersburg **20.** C. 1975 **21.** B. Hellas **22.** B. Island **23.** A. Papai Noel **24.** B. La Befana **25.** A. Polen **26.** A. Guatemala **27.** B. Polen **28.** C. Ukraina **29.** A. Filippinene **30.** A. En skummel skapning, halvt geit og halvt demon, som skremmer barna i Østerrike i adventstiden **31.** A. Pigs in the blankets **32.** B. Gløgg **33.** C. Brandy **34.** A. Høne **35.** C. Tradisjonell tysk fruktkake **36.** B. En armensk munk på 900-tallet **37.** A. Provence **38.** B. Egg, melk, vanilje, konjakk **39.** C. Polen **40.** B. Den franske trappistmunken Clément Rodier

Kunngjøringer

Katolsk tidsskrift

Grunnlagt 1889
av Johannes Olaf Fallize.

Hvori opptatt «Klippen»
(Midt-Norge, 1950–78), «Stella
Maris» (Nord-Norge, 1950–68)
og «Broen» (Landsdekkende,
1979–2009).

Utgis av:

Norsk Katolsk Bispe-
råd
Nr. 4–2022, årgang 134
ISSN 0802-6726

- Oslo katolske bispedømme
- Trondheim Stift
- Tromsø Stift

Adresse:

Akersveien 5, 0177 Oslo
kirkeblad@katolsk.no
www.katolsk.no/kirkebladet

Redaktører:

Nils Heyerdahl
Hans Rossiné (ansv.)

Redaksjon:

Linda Therese Utstøl
Petter Stocke-Nicolaisen
Marta Tomczyk-Maryon
Gerhard Helskog
Sverre Granmo Hertzberg

Design og layout:

Erlend Lans Pedersen

Gaver til tidsskriftet:

Fra Norge:

Kontonr.: 3000. 15. 11110
(gir skattefradrag)

Fra utlandet:

Sparebanken Sør
Postboks 200
4662 Kristiansand
BIC/SWIFT: SPSONO22XXX
IBAN: NO43 3000 2275 321

Signerte artikler står for forfatterens regning.

Dersom intet annet er angitt, er
bildene hentet fra katolsk.no

St. Olav tidsskrift redigeres
etter prinsippene i Redaktør-
plakaten og Vær Varsom-
plakaten.

Redaksjonen tar intet ansvar
for ikke-bestilt stoff.

Redaksjonsslutt: 25.11.22

Deadline neste nummer:
27.02.23

Trykk: UnitedPress, Latvia
Opplag: 4300

Forsidefoto:

Gerard van Honthorst (1592–
1656). *Adoration of the Christ
Child*, ca. 1620.

► **P. Piotr Gwizdź** er tilbake i Norge, og med virkning fra den 1. september 2022 tjenestegjør han på Gjovik og er ansvarshavende for polsk sjelesorg i Mariakirken menighet på Lillehammer.

► **P. Nikolas Goryczka** er med virkning fra den 1. august 2022, til og med den 31. juli 2024, gjenutnevnt til kapellan ved Lunden Kloster.

► **P. Emmanuel Ratnarajah David** O.M.I. er med virkning fra den 1. november 2022 utnevnt til kapellan og ansvarshavende for den tamilske sjelesorg i St. Johannes menighet i Oslo.

► **P. Hubert Sebastian Łucjanek** SVD er med virkning fra den 1. oktober 2022 utnevnt til kapellan og ansvarshavende for den polske sjelesorg i St. Hallvard menighet i Oslo.

► **P. Anthony Erragudi** SVD er med virkning fra den 1. november 2022 løst fra stillingen som kapellan i St. Maria menighet på Stabekk, og fra samme dato utnevnt til kapellan og ansvarshavende for polsk sjelesorg i St. Olav domkirkemenighet i Oslo.

► **P. Piotr Śledź** SVD er med virkning fra den 1. november 2022 løst fra tjenesten som kapellan i Mariakirken menighet på Stabekk, samt fra tjeneste som sjelesørger for polsktalende katolikker i menighetene på Eikeli og Hønefoss, og fra samme dato utnevnt som kapellan og ansvarshavende for den polske sjelesorg i St. Olav domkirkemenighet i Oslo.

► **P. Myron Kuspys** er med virkning fra den 1. oktober 2022 løst fra stillingen som kapellan og ansvarlig for den polske sjelesorg i St. Hallvard menighet i Oslo, og fortsetter å være ansvarlig for ukrainsk sjelesorg i bispedømmet.

Ny stiftskapellan i OKB

► Biskop Eidsvig informerer: «Pastor **Ole Martin Stamnestrø** har meddelt meg at han med virkning fra 3. november 2022 avslutter sitt novisiat i Brompton Oratory. Han har hatt de nødvendige samtaler med sine foresatte der, og jeg er glad for å fastslå at han og kommuniteten skilles som venner. Jeg utnevner med dette p. Ole Martin til stiftskapellan i Oslo katolske bispedømme med umiddelbar virkning og gleder meg over at han er tilbake i prestekollegiet. Samtidig er jeg takknemlig for det felleskapet han har erfart i Oratoriet og for den formasjonen han har mottatt der».

Ny økonomisjef i OKB

► Midlertidig økonomisjef Ole Sæthre ble fast ansatt i stillingen som økonomisjef i Oslo katolske bispedømme fra 1. november 2022. Sæthre har solid bakgrunn innen økonomi, og er utdannet ved BI og i USA. Han har arbeidet som økonomi/finansdirektør blant annet i Apotek1, Entra Eiendom og First Hotels og har bred erfaring fra både økonomi og eiendom.

Ny nuntius til de nordiske land

► Pave Frans har utnevnt titular erkebiskop av Orange, mgr. **Julio Murat** til ny nuntius for de nordiske land etter erkebiskop James Patrick Green.

Inntil nå har mgr. Julio Murat vært apostolisk nuntius til Kamerun og Ekvatorial-Guinea. Han vil etter hvert bli invitert til Det kongelige slott for høytidelig audiens hos kong Harald. En ambassadør oppnår status som ett lands offisielle representant til et annet ved at diplomaten presenterer sine akkreditiver, i dette tilfellet fra paven til kongen.

Erkebiskop Julio Murat ble født i Karsiyaka i Tyrkia 18. august 1961. Han ble ordinert til prest og inkardinert i erkebispedømmet Izmir i sitt hjemland i 1986. Han har doktorgrad i kanonisk rett fra 1991, og ble ansatt i den diplomatiske tjeneste ved Den hellige stol i 1994. Han har tjenestegjort i Indonesia, Pakistan, Hviterussland, Østerrike og ved Seksjonen for forhold til statene i Den hellige stols statssekretariat. Han snakker fransk, engelsk, italiensk, tysk og gresk.

MINNES: P. Michel Beckers ble født 2. desember 1941 i Nijmegen, bispedømmet s'Hertogenbosch (Nederland). Han døde 16. november 2022 i Gemert, Nederland. Foto: katolsk.no

Pater Michel Beckers (1941–2022)

Michel Beckers kom til å stå for alt det nye som De annet vatikankonsil brakte med seg. Hans utdannelse og formasjon tok ham svært nær konsilet og forandringene i Kirken. Dette førte han med seg til det noe avsidesliggende Norge – til en del gamle presters skrekk. Men Beckers var ingen ideolog eller aksjonist; han var først og fremst hyrde for de menigheter han tjente.

Han var en begavet formidler og de katektiske fremskritt i 1960- og 70-årene var langt på vei hans fortjeneste. Man kunne lett forholde seg til hans imøtekomme- de vesen, og folk både fra en sekulær bakgrunn og ikke-praktiserende katolikker fant at han var lett å snakke med. Måten han møtte mennesker på gjorde at mange fant frem til Kirkens fulle fellesskap gjennom ham. I tillegg kom de som fant tilbake til Kirken på grunn av Beckers vennlige åpenhet. Han var sogneprest i flere av våre største sogn, St. Paul i Bergen og St. Olav i Oslo. Der var han ikke bare et naturlig menneskelig midtpunkt, men også en åndelig inspirator av format.

I sine siste år var han plaget av dårlig helse og flyttet til et behageligere klima i Syd-Frankrike. Han var likevel en trofast vikar i Oslo katolske bispedømme i sommermånedene. Beckers sparte seg ikke når det gjaldt innsats for våre menigheter. Han vil bli savnet av kolleger og de mange han fikk et nært og godt forhold til i sine år som prest,

Jeg oppfordrer dere til å be for hans sjel.

Requiem aeternam dona ei, Domine. Et lux perpetua luceat ei.

Requiescat in pace. Amen.

+Bernt Eidsvig

Malaga, 23. november 2022

Peter Canisius stiftelse

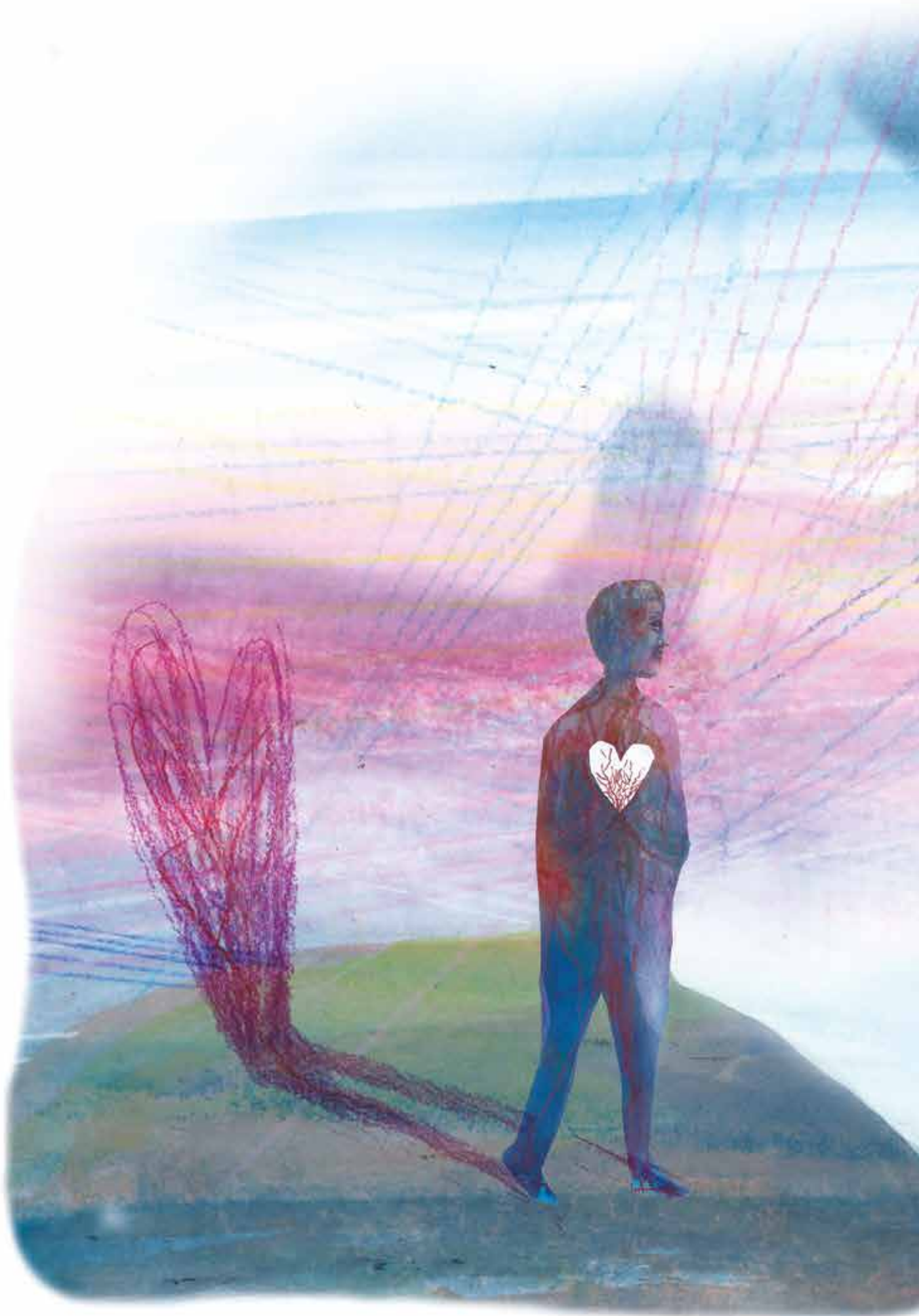
► P. Michel Beckers har opprettet en stiftelse av midler som han etterlot seg. Peter Canisius stiftelse skal dele ut mindre bidrag til barn og unge som trenger noen kroner til støtte for ikke å bli utestengt fra fritidsaktiviteter av økonomiske grunner. Stiftelsen kan hjelpe søkere med å dekke f.eks. kontingenter, skolepenger, deltageravgifter eller andre utgifter til vanlig barne- eller ungdomsaktivitet.

Alle, uavhengig av religion, opphav, bakgrunn, legning eller personlige forhold, kan tildeles støtte. Eneste kriterium er at man må ha behov for et håndslag.

Peter Canisius stiftelse har kontonummer: 3000 53 38227.

UTGANGSORD

ILLUSTRASJON: MALGORZATA PIOTROWSKA

ROLF JACOBSEN:

Morgenbønn (Matutin)

La mig eie bare et lite hjerte
som hos et barn,
og øyne og hender som et barn.
Bekymringer alle dager
og jevnt savn
kan du la mig bære,
men ikke mismot, Gud.

Så gi meg bare et stille, ungt hjerte
så jeg kan kjenne sevjens vilje under barken
og høre vårens skritt bak fjellene,
men ikke avmakt, Gud,
om jeg har noen å være hos
som ikke vender seg bort,
for jeg har så langsomme ord
og ingen glans i mine hender.

Et stille, nakent hjerte
som hos en ung mor,
og lydig,
undrende mig over hver dag.

Rolf Jacobsen, dette nummerets «katolsk profil», var en av modernismens fremste poeter i Norge og en lyriker av internasjonalt format. Han ble tatt opp i den katolske kirkes fulle fellesskap i St Torfinns kirke på Hamar i 1950. «Morgenbønn (Matutin)» er hentet fra samlingen *Fjerntog* (1951).

Ingen skal tro alene!

St. Olav kirkeblad ønsker å bidra til å styrke troen og håpet i det katolske fellesskapet i Norge. Vi håper å gi alle våre lesere – katolikker som ikke-katolikker – innsikt i og utsyn over Kirken, troen, historien og tiden vi lever i.

STØTT OSS VED Å GI EN GAVE:

- ◆ Vipps-nummer: 589094
- ◆ Kontonummer: 3000 15 11110

LES OSS VED Å TEGNE ABONNEMENT:

- ◆ Send en **SMS** til nr. 969 43 490 med kodeord **STOLAV** etterfulgt av navn og adresse
- ◆ Send en **E-post** med navn og adresse til abonnement@katolsk.no
- ◆ Ring 23 21 94 21